

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความภาษาไทย โดยใช้แผนผังความคิดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางไปสู่การวิจัย จึงนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

- 1.1 หลักการของหลักสูตร
- 1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- 1.3 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
- 1.4 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
- 1.5 คุณภาพผู้เรียน

2. การสอนอ่าน

- 2.1 ความหมายของการอ่าน
- 2.2 ความสำคัญของการอ่าน
- 2.3 จุดมุ่งหมายของการอ่าน
- 2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน
- 2.5 การจัดกิจกรรมการสอนอ่าน
- 2.6 จิตวิทยาการสอนอ่าน
- 2.7 พัฒนาการทางภาษาและด้านการอ่าน

3. การอ่านจับใจความ

- 3.1 ความหมายของการอ่านจับใจความ
- 3.2 ความสำคัญของการอ่านจับใจความ
- 3.3 จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความ
- 3.4 ลักษณะของการอ่านจับใจความ
- 3.5 ความสามารถในการอ่านจับใจความ
- 3.6 ประเภทของความสามารถในการอ่านจับใจความ
- 3.7 หลักการสอนอ่านจับใจความ
- 3.8 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านจับใจความ

3.9 หลักจิตวิทยาด้านการอ่านจับใจความ

4. การสร้างแบบฝึก

4.1 ความหมายของแบบฝึก

4.2 ลักษณะของแบบฝึกที่ดี

4.3 รูปแบบของแบบฝึก

4.4 หลักในการสร้างแบบฝึก

4.5 ขั้นตอนในการสร้างแบบฝึก

4.6 จิตวิทยาพื้นฐานในการสร้างแบบฝึกทักษะด้านการอ่าน

4.7 ประโยชน์ของแบบฝึก

4.8 หลักเกณฑ์ในการเลือกบทอ่านและความยากง่ายของบทอ่าน

4.9 การทดสอบหาคุณภาพของแบบฝึก

5. แผนผังความคิดกับการสอนอ่าน

5.1 ความหมายของแผนผังความคิด

5.2 ลักษณะของแผนผังความคิด

5.3 ประเภทของแผนผังความคิด

5.4 ขั้นตอนการสอนอ่านโดยใช้แผนผังความคิด

5.5 การใช้แผนผังความคิดในการสอนอ่านภาษาไทย

5.6 ประโยชน์ของแผนผังความคิด

6. การวัดผลและประเมินผล

6.1 ความหมายของการวัดผลและประเมินผล

6.2 จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6.3 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6.4 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6.5 ประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

6.6 ลักษณะของการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการอ่านจับใจความ

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับแผนผังความคิด

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่เป็นกรอบและแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ มีความคิดดี เป็นคนดี มีคุณธรรมและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงมีการกำหนด หลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คุณภาพผู้เรียน สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ดังนี้
(กรมวิชาการ, 2551)

หลักการของหลักสูตร

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐาน ของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียนเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด และความรู้สึกใน โอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษา และพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

ตารางที่ 1 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้
1. อ่านออกเสียงคำ ข้อความ เรื่องสั้น ๆ และบท ร้อยกรองง่าย ๆ ได้ถูกต้อง คล่องแคล่ว	การอ่านออกเสียงและการบอกความหมายของคำ คำคล้องจอง ข้อความ และบทร้อยกรองง่าย ๆ ที่ประกอบด้วยคำพื้นฐานเพิ่มจาก ป.2 ไม่น้อยกว่า 1,200 คำ รวมทั้งคำที่เรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ประกอบด้วย
2. อธิบายความหมายของคำและข้อความที่อ่าน	- คำที่มีตัวการันต์ - คำที่มี รร - คำที่มีพยัญชนะและสระไม่ออกเสียง - คำพ้อง - คำพิเศษอื่น ๆ เช่น คำที่ใช้ ๓ ฤ ฤ
3. ตั้งคำถามและตอบคำถามเชิงเหตุผลเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน	การอ่านจับใจความจากสื่อต่าง ๆ เช่น
4. ลำดับเหตุการณ์และคาดคะเนเหตุการณ์จากเรื่องที่อ่าน โดยระบุเหตุผลประกอบ	- นิทานหรือเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่น - เรื่องเล่าสั้น ๆ - บทเพลงและบทร้อยกรอง
5. สรุปความรู้และข้อคิดจากเรื่องที่อ่านเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	- บทเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น - ข่าวและเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ในท้องถิ่นและชุมชน
6. อ่านหนังสือตามความสนใจ อย่างสม่ำเสมอและนำเสนอเรื่องที่อ่าน	การอ่านหนังสือตามความสนใจ เช่น - หนังสือที่นักเรียนสนใจและเหมาะสมกับวัย - หนังสือที่ครูและนักเรียนกำหนดร่วมกัน
7. อ่านข้อเขียนเชิงอธิบายและปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อแนะนำ	- การอ่านข้อเขียนเชิงอธิบาย และปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อแนะนำ - คำแนะนำต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน - ประกาศ ป้ายโฆษณา และคำขวัญ
8. อธิบายความหมายของข้อมูลจากแผนภาพ แผนที่ และแผนภูมิ	- การอ่านข้อมูลจากแผนภาพ แผนที่ และแผนภูมิ
9. มีมารยาทในการอ่าน	มารยาทในการอ่าน เช่น - ไม่อ่านเสียงดังรบกวนผู้อื่น - ไม่เล่นกันขณะที่อ่าน - ไม่ทำลายหนังสือ - ไม่ควรแย่งอ่านหรือชะโงกหน้าไปอ่านขณะที่ผู้อื่นกำลังอ่าน

คุณภาพผู้เรียน

เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1. อ่านออกเสียงคำ คำคล้องจอง ข้อความ เรื่องสั้น ๆ และบทร่ายกรองง่าย ๆ ได้ถูกต้อง คล่องแคล่ว เข้าใจความหมายของคำและข้อความที่อ่าน ตั้งคำถามเชิงเหตุผล ลำดับเหตุการณ์ คาดคะเนเหตุการณ์ สรุปความรู้ข้อคิดจากเรื่องที่อ่าน ปฏิบัติตามคำสั่ง คำอธิบายจากเรื่องที่อ่านได้ เข้าใจความหมายของข้อมูลจากแผนภาพ แผนที่ และแผนภูมิ อ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ และมีมารยาทในการอ่าน
2. มีทักษะในการคัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัด เขียนบรรยาย บันทึกประจำวัน เขียนจดหมายลาครู เขียนเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ เขียนเรื่องตามจินตนาการและมีมารยาทในการเขียน
3. เล่ารายละเอียดและบอกสาระสำคัญ ตั้งคำถาม ตอบคำถาม รวมทั้งพูดแสดงความคิดเห็น รู้สึกเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู พูดสื่อสารเล่าประสบการณ์และพูดแนะนำ หรือพูดเชิญชวนให้ผู้อื่น ปฏิบัติตาม และมีมารยาทในการฟัง ดู และพูด
4. สะกดคำและเข้าใจความหมายของคำ ความแตกต่างของคำและพยางค์ หน้าที่ของคำ ในประโยค มีทักษะการใช้พจนานุกรมในการค้นหาความหมายของคำ แต่งประโยคง่าย ๆ แต่งคำคล้องจอง แต่งคำขวัญ และเลือกใช้ภาษาไทยมาตรฐานและภาษาถิ่นได้เหมาะสมกับกาลเทศะ
5. เข้าใจและสามารถสรุปข้อคิดที่ได้จากการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงความคิดเห็นจากวรรณคดีที่อ่าน รู้จักเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ร้องบทร่ายเล่นสำหรับเด็กในท้องถิ่น ท่องจำบทอาขยานและบทร่ายกรอง ที่มีคุณค่าตามความสนใจได้

จะเห็นว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและคุณภาพผู้เรียนไว้อย่างชัดเจน สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 เป็นการใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน แสดงว่าการอ่านมีความสำคัญเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้และใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การสอนอ่าน

ความหมายของการอ่าน การอ่านเป็นทักษะที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคคล ช่วยให้เกิดความองอาจทั้งทางสติปัญญาและ

อารมณ์ มีส่วนผลักดันให้สังคมเจริญก้าวหน้าไปได้เร็วขึ้น ทั้งนี้ เพราะการอ่านทำให้คนฉลาด รู้จักคิดและมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล การอ่านจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแสวงหาความรู้เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ และเพิ่มพูนสติปัญญาของตนเอง เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ของชนทุกระดับชั้น ผู้ที่มีความสามารถในการอ่านย่อมนำความรู้ที่ได้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี ดังที่นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการอ่านได้ให้ความหมายของการอ่านไว้หลายลักษณะดังนี้คือ

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 121) ได้สรุปความหมายของการอ่านไว้ว่าการอ่านเป็นกระบวนการทางสมองที่ต้องใช้สายตาสัมผัสตัวอักษรหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ รับรู้และเข้าใจความหมายของคำหรือสัญลักษณ์ โดยแปลออกมาเป็นความหมายที่ใช้สื่อความคิดและความรู้ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านให้เข้าใจตรงกัน และผู้อ่านสามารถนำเอาความหมายนั้น ๆ ไปใช้เป็นประโยชน์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ วาสนา บุญสม (2542, หน้า 58) ได้กล่าวว่าการอ่านเป็นการพยายามทำความเข้าใจความหมายจากสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อสารไปยังผู้อ่านเพื่อให้อ่านเกิดความคิดความเข้าใจ แล้วสามารถนำความเข้าใจไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ทั้งสองความหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของ แฮร์ริส และสมิธ (Harris & Smith, 1976, p. 18) ที่กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการของการสื่อความหมายโดยการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และข่าวสารระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน คือผู้อ่านจะพยายามตีความหมายของถ้อยคำภาษาที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ การที่จะสามารถสื่อความหมายกันได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของผู้อ่านเป็นสำคัญ

D. Lapp และ J.Flood ได้ให้คำจำกัดความของการอ่านว่าเป็นกระบวนการที่ผู้อ่านแปลความ คำหรือสัญลักษณ์ที่เป็นตัวอักษรให้เข้าใจ ขั้นตอนของกระบวนการ มี 3 ระดับ คือ

- ระดับที่ 1 การรับรู้ตัวอักษร คำ ประโยค และข้อความ
- ระดับที่ 2 การแปลความหมายของคำ ประโยค และข้อความ
- ระดับที่ 3 การทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ได้ใหม่ โดยใช้ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมช่วยในการตัดสินใจ (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 2)

นอกจากนี้ จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2540, หน้า 83) และสุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2539, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการอ่านในลักษณะที่สอดคล้องกันโดยกล่าวว่า การอ่านเป็นการรับสารในรูปตัวอักษรมาแปลเป็นความเข้าใจของผู้อ่านโดยผ่านการคิด ประสบการณ์ และความเชื่อของตน เป็นลำดับขั้นที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำประโยค ข้อความ

และเรื่องที่ผู้อ่านสามารถบอกความหมายได้ ส่วน สุริย์มาศ บุญฤทธิ์รุ่งโรจน์ (2538 หน้า 68 อ้างถึงใน สมพร แพ่งพิพัฒน์, 2547, หน้า 126) การอ่านคือ การรับรู้ความหมายจากข้อความหรือถ้อยคำที่ตีพิมพ์อยู่ในสิ่งพิมพ์ หรือจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ให้ปรากฏหรือปรากฏในรูปแบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่สามารถแปลความหมายหรือตีความหมายได้

การให้คำจำกัดความของการอ่านนั้น ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความรู้ของผู้ให้คำจำกัดความ ถ้าพิจารณาการอ่านในด้านจิตวิทยา จะเกี่ยวข้องกับ “การจำ” และ การ “การลืม” กล่าวคือการอ่าน คือ การที่ผู้อ่านสามารถจดจำเรื่องได้และเก็บไว้ในสมอง ถ้ามีโอกาสเล่าให้ผู้อื่นฟังก็สามารถเล่าได้ถูกต้อง แต่การที่ผู้อ่านจะจำข้อความที่อ่านได้ก็จะต้องเข้าใจความหมายของคำ รู้หน้าที่ของคำ อีกทั้งสามารถแยกพยัญชนะ สระ ตัวสะกด และวรรณยุกต์ออกจากคำได้ และการที่ผู้อ่านจะจำเรื่องได้มากหรือน้อยยังขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้อ่านที่มีต่อเรื่องนั้นด้วย (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 1)

จากทัศนะของนักการศึกษาหลายท่านดังกล่าว สรุปได้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการแปลความหมาย จากสัญลักษณ์ที่เป็นตัวอักษรและทำให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจแจ่มแจ้งและชัดเจน โดยผู้อ่านจะต้องค้นหาความหมายจากข้อเขียนนั้น ๆ ให้เข้าใจความหมายในการสื่อความที่จะถ่ายทอดความคิดความรู้จากผู้เขียนถึงผู้อ่าน ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์เดิมและพื้นฐานในการอ่าน จะทำให้ผู้อ่านมีความสามารถในการอ่านได้ดี และนำการอ่านไปเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ อันจะช่วยให้เกิดการพัฒนา ในตัวผู้อ่าน ทำให้เป็นคนทันสมัย ทันโลกทันเหตุการณ์ รู้เท่าทันคนในสังคม อันก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ความสำคัญของการอ่าน การอ่านเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาค้นคว้า เป็นทักษะทางภาษาที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งนี้เพราะการอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เรื่องราวต่าง ๆ และพัฒนาชีวิต ทำให้เป็นคนรอบรู้ข่าวสาร ทันต่อความเจริญก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพ ดังเช่น เซอร์ ฟรานซิส เบคอน นักปรัชญาชาวอังกฤษ กล่าวว่า การอ่านทำให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ “Reading maketh a fullman” (ศิริพร ลิ้มตระกูล อ้างถึงใน ผกาศรี เย็นบุตร, 2542, หน้า 6) “การอ่านเปรียบเสมือนลมหายใจที่จำเป็นของชีวิตทีเดียว ยิ่งในโลกปัจจุบันที่เรียกว่า “ยุคข่าวสาร” (Informational Age) ด้วยแล้วการอ่านที่มีประสิทธิภาพของคนยังมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อทุกชีวิต” การรู้จักฝึกฝนการอ่านอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยให้ผู้อ่านมีพื้นฐานการอ่านที่ดีช่วยให้เกิดความชำนาญและมีความรู้กว้างขวางด้วย (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 1) สุริย์มาศ บุญฤทธิ์รุ่งโรจน์ (2539 หน้า 67 อ้างถึงใน

สมพร แพ่งพิพัฒน์, 2547, หน้า 123) การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีความ
งอกงามทางสติปัญญา อันเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวโดยสรุป
ดังนี้

1. ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้และตอบสนองความอยากรู้ของผู้อ่าน
2. ทำให้ผู้อ่านมีการพัฒนาขึ้นทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา
3. ทำให้ได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนาน
4. ทำให้มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างสรรค์ผลงานใหม่ได้
5. ทำให้สามารถพัฒนาตนเองและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพได้

วรรณิ โสມประยูร (2539, หน้า 121 – 122) กล่าวว่า การอ่านมีความสำคัญต่อทุกเพศ
ทุกวัยและทุกสาขาอาชีพ ดังนี้

1. การอ่านเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาเล่าเรียนทุกระดับ ผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยทักษะการอ่านทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของวิชาการต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองได้รับความรู้
และประสบการณ์ตามที่ต้องการ
2. ในชีวิตประจำวันโดยทั่วไป คนเราต้องอาศัยการอ่านติดต่อสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจ
กับบุคคลอื่นร่วมไปกับทักษะการฟัง การพูดและการเขียนทั้งในด้านการกิจส่วนตัวและการ
ประกอบอาชีพการงานต่าง ๆ ในสังคม
3. การอ่านช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากสิ่งที่อ่านไปปรับปรุง
และพัฒนาอาชีพหรือธุรกิจการงานที่ตนเองทำอยู่ให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จได้ใน
ที่สุด
4. การอ่านสามารถสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี
เช่นช่วยให้มั่นคงปลอดภัย ช่วยให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ เป็นที่ยอมรับของสังคม
5. การอ่านทั้งหลายจะส่งเสริมให้บุคคลได้ขยายความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้น
อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ทำให้เป็นผู้รอบรู้ เกิดความมั่นใจในการพูดจาปราศรัย
6. การอ่านหนังสือหรือสิ่งพิมพ์หลายชนิดนับว่าเป็นกิจกรรมนันทนาการที่น่าสนใจมาก
เป็นการช่วยให้บุคคลใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานได้เป็น
อย่างดี
7. การอ่านเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีต จะช่วยให้อนุชนรู้จักอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม
ของคนไทยเอาไว้และสามารถพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปได้

สำหรับนักเรียนประถมศึกษา การอ่าน มีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ ถ้านักเรียนอ่านหนังสือไม่ได้ จะทำให้เกิดปัญหาในการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ

2. เด็กนักเรียนที่อ่านหนังสือได้ที่เป็นที่ยอมรับจากเพื่อน ๆ มีความมั่นใจในตนเอง สามารถร่วมเรียนร่วมเล่นกับเพื่อน ๆ ได้ดี

3. การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญที่เด็กจะค้นคว้าเพิ่มเติม

4. การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบธุรกิจ การปรับปรุงอาชีพเมื่อพ้นวัยปฐมวัย

5. การอ่านช่วยให้รับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม (บันลือ พดกษะวัน, 2538, หน้า 10 - 11) นอกจากนี้การอ่านยังสามารถพัฒนาความต้องการพื้นฐานทางจิตวิทยาของนักเรียนในเรื่องต่อไปนี้ ฮัค (Huck, 1979 อ้างถึงใน นลินี บำเรอราช, 2529, หน้า 1 - 2)

1. พัฒนาเกี่ยวกับความเข้าใจตนเอง
2. เรียนรู้อยู่ร่วมกันกับกลุ่มเด็กด้วยกัน
3. เรียนรู้บทบาททางเพศที่เหมาะสมของตน
4. พัฒนาทักษะในการอ่าน การสื่อสารกับผู้อื่น
5. พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่จำเป็น สำหรับชีวิตประจำวัน
6. พัฒนาค่านิยม ทักษะคติ และความสำนึกบางประการ
7. พัฒนาแนวความคิดของตนเอง

จากทัศนะของนักการศึกษาทั้งหลายข้างต้น สรุปได้ว่า ความสำคัญของการอ่านคือการอ่านมีความสำคัญทั้งต่อตนเอง และต่อสังคม กล่าวคือมีความสำคัญต่อตนเอง ในการพัฒนาทักษะการฟัง พูด เขียน ใช้ภาษา การศึกษาค้นคว้า หาความรู้ ความเพลิดเพลิน และการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ความสำคัญต่อสังคม ในด้านความเป็นอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข การพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการสืบทอดวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ เป็นพื้นฐานในการเรียนวิชาต่าง ๆ ทำให้เข้าใจเรื่องที่อ่านได้ดี สามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้ให้เกิดประโยชน์

จุดมุ่งหมายของการอ่าน การอ่านโดยทั่วไปผู้อ่านจะมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันออกไปตามความต้องการของผู้อ่านแต่ถ้าผู้อ่านมีจุดมุ่งหมายที่แน่ชัดว่าอ่านเพื่ออะไร ต้องการได้อะไรจากเรื่องที่อ่านจะทำให้ผู้อ่านอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลที่ต้องการ ซึ่งสามารถสรุปจุดมุ่งหมายของการอ่านได้ดังนี้

1. อ่านเพื่อแสวงหาความรู้ เป็นการอ่านเพื่อให้เป็นผู้ตามทันเหตุการณ์ และความเป็นไปของสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์และสติปัญญา ช่วยให้มีความคิดต่อโลกในมุมกว้าง เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ได้เรียนรู้ทักษะใหม่ๆ รวมทั้งเข้าใจปัญหาและสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (รัฐจวน อินทรกำแหง สมพันธ์ เลอะพันธุ์ และประทีป วาทิกทินกร, 2519, หน้า 31 อ้างถึงใน ผกาศรี เย็นบุตร, 2542, หน้า 14) ทั้งยังเป็นการสะสมประสบการณ์ให้เป็นผู้สามารถดำรงชีพอยู่ในโลกได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพ

2. อ่านเพื่อการศึกษาค้นคว้า เป็นการอ่านเพื่อให้ได้ความรู้มาเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน และการพัฒนาอาชีพ (ผกาศรี เย็นบุตร, 2542, หน้า 14) หรืออ่านเพื่ออยากรู้ข่าวสารข้อมูล เพื่อตอบปัญหาข้อใจ และการค้นคว้าวิจัย (ฉวีวรรณ อุหาภินันท์, 2542, หน้า 19)

3. การอ่านเพื่อความเพลิดเพลินบันเทิงใจ ผู้อ่านมุ่งที่ความเพลิดเพลินที่เกิดจากการอ่านได้แก่ การอ่านหนังสือประเภท นวนิยาย เรื่องสั้น การ์ตูน หรือ สารคดีท่องเที่ยว วารสาร นิตยสาร เรื่องชวนหัวต่าง ๆ ทำให้เกิดความบันเทิงรื่นเริงใจ ทำให้ผู้อ่านมีสุขภาพจิตดี (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2541, หน้า 46-47)

3. การอ่านเพื่อความคิด เนื่องจากแนวคิดทางปรัชญา วัฒนธรรม จริยธรรม และความคิดเห็นทั่วไปมักแทรกอยู่ในหนังสือแทบทุกประเภท ผู้อ่านสามารถเลือกนำความคิดที่ได้จากการอ่านมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ (นพพล จันทรเพ็ญ, 2531, หน้า 73)

4. การอ่านเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพการงาน เช่น การอ่านหนังสือเกี่ยวกับการเงิน การธนาคาร วารสารการเกษตร วารสารการแพทย์ เป็นต้น (นุชน้อย สติธอังกูร, 2538, หน้า 56 - 57; เสาวลักษณ์ รัตนวิเศษ, 2531, หน้า 86)

5. อ่านเพื่อทราบข่าวสารข้อเท็จจริง เป็นการอ่านอย่างรวดเร็ว เพื่อหาคำตอบสั้น ๆ หัวข้อหรือข้อความที่สำคัญ เช่น การอ่านป้ายนิเทศ ข้อความโฆษณา การอ่านพาดหัวข่าว เป็นต้น (ผกาศรี เย็นบุตร, 2542, หน้า 14)

6. การอ่านเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (วรรณิ โสมประยูร, 2539)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการอ่านโดยทั่วไปมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาความรู้ ความคิดและสติปัญญา นำความรู้ที่ได้จากการอ่านนำไป พัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมและประเทศชาติ ช่วยในการประกอบอาชีพการงานต่าง ๆ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ดี สร้างความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ

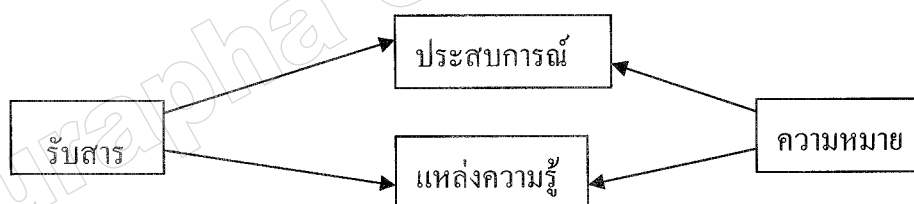
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการสอนอ่าน

ทฤษฎีการอ่าน

การอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนนักการศึกษาได้กำหนดทฤษฎีการอ่านใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการอ่าน ซึ่งทฤษฎีการอ่านที่บรรดานักการศึกษาได้นำเสนอนั้น บางอย่างมีลักษณะคล้ายกัน แต่บางอย่างก็มีส่วนที่แตกต่างกันโดยสรุปแล้วมีดังต่อไปนี้ (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 58)

ทฤษฎีเน้นความสัมพันธ์ของข้อความ เป็นทฤษฎีที่เน้นใจความสำคัญของสารเป็นหลักในข้อความหนึ่ง ๆ จะมีใจความสำคัญ เมื่อผู้อ่านได้อ่านสารแล้วจะนำใจความสำคัญในแต่ละข้อความมารวมกันโดยให้ต่อเนื่อง แล้วทำความเข้าใจใจความเหล่านั้นอีกครั้งหนึ่ง ทฤษฎีนี้ยังแยกออกไปตามแนวคิดของนักการศึกษาได้แก่ ทฤษฎีของ ทราบาสโซ (Trabasso) ทฤษฎีของเชส (Chase) กับคลาร์ค (Clark) และทฤษฎีของรูเมลฮาร์ท (Rumelhart) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีของ ทราบาสโซ ได้กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ ผู้อ่านรับสาร ต่อจากนั้นจะทำการเปรียบเทียบโดยอาศัยประสบการณ์เดิม ทฤษฎีนี้ได้เน้นว่าระดับการอ่านของผู้อ่านจะไม่คงที่ ในขณะที่อ่านข้อความ ผู้อ่านจะควบคุมเพียงโครงสร้างผิวเผินจนกว่าสารที่รับรู้จะได้รับการเปรียบเทียบ ลำดับขั้นการอ่านแสดงได้ดังนี้

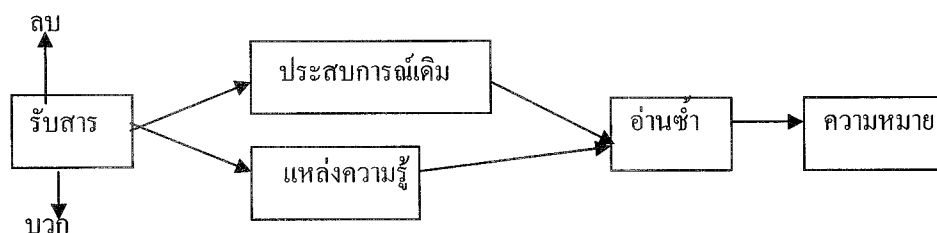
ภาพที่ 1 ลำดับขั้นการอ่านตามทฤษฎีของทราบาสโซ

1.1 การรับสาร โดยใช้สายตารับรู้

1.2 การใช้ประสบการณ์เดิม ความจริงและภาพ ทำการเปรียบเทียบกับสารที่ได้รับว่าแตกต่างไปจากประสบการณ์เดิมหรือไม่ ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่รู้จัก ผู้อ่านจะอ่านทบทวน จนกว่าจะตัดสินใจว่าอะไรคือคำตอบที่แท้จริง

1.3 คำตอบที่ได้จากการเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิมหรือโดยอาศัยความรู้จากแหล่งอื่นมาช่วยตัดสินใจนั้น ถือว่าเป็นความรู้ใหม่ที่ได้จากการอ่าน

2. ทฤษฎีของเซส และคลาร์ค เป็นทฤษฎีที่เน้นถึงความสัมพันธ์ของใจความที่อ่านกับประสบการณ์เดิม โดยมีขั้นตอนของการอ่านดังแผนภูมิ

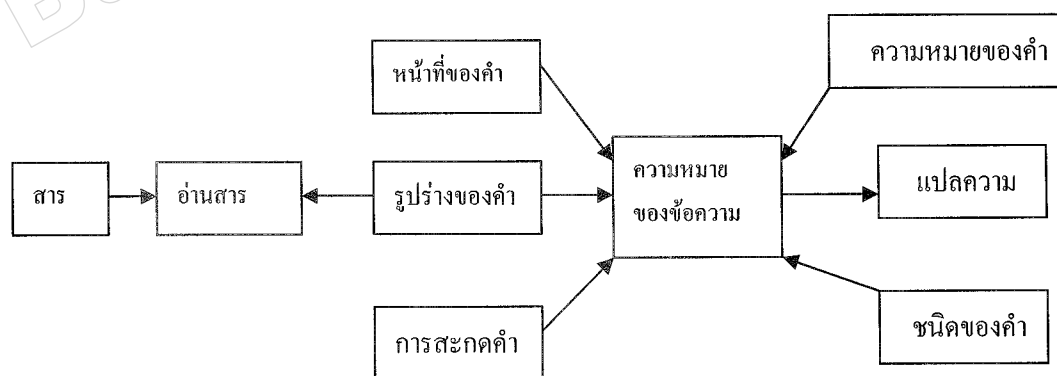
ภาพที่ 2 ลำดับขั้นการอ่านตามทฤษฎีของเซส และคลาร์ค

2.1 ผู้อ่านจะรับสารแล้วทำการเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของจริงและภาพถ้าไม่ตรงกับข้อมูลดังกล่าว หรือยังไม่มีความแน่ใจ ก็จะใช้วิธีการอ่านซ้ำข้อความนั้น

2.2 สารที่ให้ความรู้สึกในทางลบ จะใช้เวลาในการรับรู้ไวและนาน หมายความว่าเมื่อรับรู้แล้วจะเก็บไว้นานกว่าสารให้ความรู้ในทางบวก ซึ่งระยะเวลาในการเก็บจะสั้นกว่าหรืออาจลืมได้เร็วกว่าสารที่ให้ความรู้สึกทางลบ

2.3 ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปร่าง ลักษณะและความหมายของคำจะได้รับการบันทึกไว้ในสมอง

3. ทฤษฎีของรูเมลฮาร์ท ได้กล่าวถึงการอ่านว่าเป็นกระบวนการที่ทำงานคล้ายกับเครื่องคอมพิวเตอร์ มีความซับซ้อน แต่ละขั้นตอนจะมีความสัมพันธ์กัน ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะทำให้การอ่านไม่สมบูรณ์

ภาพที่ 3 ลำดับขั้นการอ่านตามทฤษฎีของรูเมลฮาร์ท

3.1 ผู้อ่านจะเริ่มต้นด้วยการอ่านสาร โดยพิจารณารูปร่างของคำที่รู้จัก เพื่อทำความเข้าใจ ความหมายต่อจากนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความหมายของคำกับความรู้เดิมที่มีอยู่เพื่อเป็นการพิสูจน์ข้อเท็จจริง โดยผู้อ่านจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของคำ ความหมาย การสะกดคำ และชนิดของคำ องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถแปลความของสารได้ หลักสำคัญของทฤษฎีมีอยู่ 4 ประการ คือ

3.1.1 การที่ผู้อ่านจะรับรู้คำนั้นเป็นคำชนิดใด ต้องสังเกตหน้าที่ของคำที่อยู่ในใกล้เคียง ในประโยคเดียวกันหรือในข้อความใกล้เคียงกันว่าคำนั้นทำหน้าที่อย่างไร

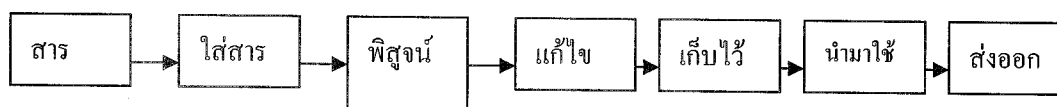
3.1.2 การที่ผู้อ่านจะรับรู้ความหมายของคำขึ้นอยู่กับความเข้าใจความหมายของคำใกล้เคียงอาจเป็นคำที่มาก่อนหรือมาหลังก็ได้ จะเป็นแนวทางชี้แนะให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายใหม่ได้เร็วขึ้น

3.1.3 การที่ผู้อ่านจะรับรู้หน้าที่ของคำนั้น ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของผู้อ่านเกี่ยวกับหน้าที่ของคำอื่นที่มาก่อนหรือมาหลังคำใหม่ จะเป็นแนวทางช่วยชี้แนะหน้าที่ของคำใหม่ให้ผู้อ่านเข้าใจ

3.1.4 การที่ผู้อ่านจะแปลความหมายของคำขึ้นอยู่กับการชี้แนะของคำบางคำ ทฤษฎีเน้นการวิเคราะห์ข้อความ เป็นทฤษฎีที่เน้นความสำคัญขององค์ประกอบย่อยของประโยค ได้แก่ ประธาน กริยา กรรม และส่วนขยาย ผู้ที่สนับสนุนทฤษฎีนี้ได้แก่ คอว์เวส (Dawes) และ เฟรดเดอริเคน (Frederiken) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีของคอว์เวส ได้กล่าวว่า ข้อความหรือเรื่องราวที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุง ประโยคให้มีความเกี่ยวข้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนเป็นที่เข้าใจของผู้อ่าน ในลักษณะเช่นนี้ ถือว่ามีความสัมพันธ์เป็นบวก ความสัมพันธ์ในที่นี้คือความเกี่ยวข้องกับความหมายในแต่ละประโยคนั้นเอง

2. ทฤษฎีของเฟรดเดอริเคน ทฤษฎีนี้ได้นำโครงสร้างทางหลักภาษาเป็นแกนสำหรับสร้างความเข้าใจในการอ่านกล่าวคือผู้อ่านจำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของถ้อยคำในประโยค การเข้าใจหน้าที่ของคำ การนำถ้อยคำมาเชื่อมโยง โดยอาศัยวิธีการทางหลักภาษา ซึ่งโครงสร้างของประโยคจะประกอบด้วย ประธาน กริยา กรรม และส่วนขยาย นอกจากนี้เขายังได้กล่าวว่าการอ่านเป็นกระบวนการที่คล้ายกับโปรแกรมของเครื่องคิดเลข เมื่อใส่สารเข้าไปในโปรแกรมแล้ว จำเป็นต้องได้รับการพิสูจน์จากผู้อ่านว่าถูกต้องหรือไม่ ทั้งนี้โดยใช้ประสบการณ์เดิมของผู้อ่านมาเปรียบเทียบหรือตัดสินใจ เมื่อได้รับการพิสูจน์แล้วจึงทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขด้วยการเก็บส่วนที่เป็นความรู้ไว้ในสมอง ส่วนที่ไม่จำเป็นก็จะทิ้งไป ความรู้สึกที่เก็บไว้นั้นจะได้รับการนำมาใช้เมื่อถึงเวลาจำเป็น

ภาพที่ 4 กระบวนการอ่านตามแนวคิดของเพรคเตอร์เคน

ทฤษฎีการสอนอ่าน

ในเรื่องของการสอนอ่านได้มีนักทฤษฎี และนักการศึกษา ได้เสนอทฤษฎี และหลักการ ที่เกี่ยวข้องกับการสอนอ่านไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

เพียเจต์ (Piaget, 1955 cited in Reutzel & Cooter, 1996) ได้แสดงถึงพัฒนาการทาง สติปัญญาของเด็กตั้งแต่แรกเกิดไปจนโต โดยแบ่งออกเป็น 4 ลำดับขั้นตอน ซึ่งประเทิน มหาจันทร์ (2530 อ้างถึงใน สกุนา เปลียนกลาง, 2541) กล่าวถึง การใช้ทฤษฎีพัฒนาการ ทางสติปัญญาของเพียเจต์ เป็นหลักในการสอนอ่าน ดังนี้

ระยะประสาทรับรู้และเคลื่อนไหว (Sensorimotor) เป็นระยะที่เด็กจดจำสิ่งต่าง ๆ โดยการจับต้อง การสอนอ่านจำเป็นต้องใช้รูปธรรมเป็นอันดับแรก

ระยะก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Thought) เป็นระยะที่ความคิดเป็นไป โดยการหาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่ยังไม่สมบูรณ์ และยังไม่มีเหตุผล มีความสามารถในการใช้ภาษาแต่เป็นภาษาที่เกี่ยวข้องกับตนเองเป็นส่วนใหญ่ ความคิดขึ้นอยู่กับสิ่งที่รับรู้หรือสิ่งที่เห็นด้วยกับตา ดังนั้นในการสอนอ่านจึงยังคงใช้สิ่งที่ เป็นรูปธรรม

ระยะปฏิบัติการคิดด้วยรูปธรรม (Concrete Operation) ระยะนี้เป็นระยะที่การคิด อย่างมีเหตุผลเกิดขึ้น การสอนอ่านสามารถสอนในลักษณะนามธรรมได้

ระยะปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรม (Formal Operation) เป็นระยะที่เป็นการคิดอย่าง นามธรรมและสร้างความคิดรวบยอดเกิดขึ้นอย่างมั่นคง สามารถสอนอ่านให้เข้าใจความหมาย อ่านอย่างอนุมานและอ่านเพื่อประเมินได้

ทฤษฎีสกีม

สกีม (Schemas) คือโครงสร้างของข้อมูลที่แสดงถึงความคิดรวบยอดซึ่งเก็บไว้ใน ความทรงจำ มีโครงสร้างความรู้ที่เกี่ยวกับความคิดรวบยอดต่าง ๆ เกี่ยวกับวัตถุ สถานการณ์ ประสบการณ์ การจัดลำดับประสบการณ์เหตุการณ์ และลำดับของเหตุการณ์ การกระทำ และ ลำดับของการกระทำต่าง ๆ (Reutzel & Cooter, 1996)

รูเมลฮาร์ต (Rumelhart, 1981 อ้างใน สมเกียรติ กินจาปา, 2545) ได้สรุปการนำเอาทฤษฎีสกีมามาใช้ในการอธิบายการอ่าน ดังนี้ คือ ความเข้าใจในการอ่านจะเกิดได้หากผู้อ่านมีความรู้ทางภาษาและความรู้ทั่วไป ในขณะที่อ่านความรู้เหล่านี้จะถูกกระตุ้นให้ทำงานโดยกระบวนการทางสมอง ผู้อ่านจะใช้ทฤษฎีสกีมามา หรือโครงสร้างความรู้เดิมทั้งด้านภาษาและความรู้ทั่วไปที่มีอยู่พร้อมแล้วมาช่วยในการทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

แนวทางในการนำทฤษฎีของสกีมามาประยุกต์ใช้

1. ตรวจสอบว่านักเรียนรู้อะไรแล้วบ้าง
2. กระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้เดิมออกมาใช้
3. เพิ่มเติมความรู้เดิมให้แก่นักเรียน
4. เชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิม

แลปปี้ และฟลัด (Lapp & Flood, 1983, p. 162 อ้างถึงใน ศศิธร วงศ์ชาติ, 2542) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการสอนอ่านจากนักจิตวิทยาหลายท่าน สรุปเป็นทฤษฎีการสอนอ่านได้ 3 ทักษะ ดังนี้

1. ทักษะที่ยึดเนื้อหาเป็นหลัก (Text - Based) ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการอ่านถอดสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการอ่าน การอ่านเป็นการวิเคราะห์หน่วยย่อย ๆ ของหน่วยใหญ่ ดังนั้นการอ่านจึงต้องวิเคราะห์สระ และพยัญชนะแต่ละตัว แล้วนำมารวมเป็นคำคำหนึ่ง แล้ววิเคราะห์คำในประโยคว่ามีความหมายอย่างไร
2. ทักษะที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก (Knowledge - Based) ถือว่าผู้อ่านเป็นแหล่งที่มีความหมายที่ได้จากการอ่าน เพราะผู้อ่านเป็นผู้มีประสบการณ์ความรู้ ความเชื่อต่าง ๆ โดยนำสิ่งเหล่านี้มาช่วยในการแปลความหมายในกระบวนการอ่านนั้น ๆ
3. ทักษะที่ยึดเนื้อหาและผู้เรียนร่วมกัน ซึ่งการตอบสนองตัวอักษร ลำดับเหตุการณ์และโครงสร้างประโยคต้องนำมาใช้พร้อมกับความเข้าใจในกลุ่มคำ ซึ่งผู้อ่านนำความรู้ทางภาษาไปสู่การแปลความหมายจากเนื้อเรื่อง

การจัดกิจกรรมและวิธีการสอนอ่าน

จากทฤษฎีดังกล่าวทำให้ผู้เชี่ยวชาญการสอนอ่าน นำมากำหนดเป็นวิธีอ่านได้หลายวิธี เช่น จวลักษณ์ บุญยะกาญจน, 2547, หน้า 8 - 10 ได้นำเสนอวิธีอ่านได้หลายวิธี เช่น การอ่านแบบ SQ3R และการอ่านแบบ OK4R ซึ่งเป็นวิธีอ่านที่เหมาะสมสำหรับการอ่านเพื่อศึกษาค้นคว้า ช่วยให้ผู้อ่านสามารถจับใจความสำคัญของเรื่องได้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้และสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

การอ่านแบบ OK4R ประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญในการอ่านดังนี้

1. การอ่านอย่างคร่าว ๆ (Overview) คำนำและบทสรุป เพื่อพิจารณาว่าอะไรคือ หัวใจสำคัญของเนื้อหาที่อ่าน
2. เก็บความคิดในระหว่างการอ่าน ควรพิจารณาว่า ความคิดที่สำคัญ (Key Ideas) หรือเนื้อหาที่เป็นหัวใจของเรื่อง เนื้อหาที่สำคัญรองลงมา พยายามตั้งคำถามจากหัวข้อว่าหัวใจของเรื่องคืออะไร และเนื้อหาสำคัญประกอบคืออะไร
3. การอ่าน (Reading) พยายามอ่านเพื่อตอบคำถามให้ได้ พิจารณาตัวอย่างว่าช่วยให้เกิดความกระจ่างขึ้นหรือไม่ ตัวอย่างคำถามมักจะขึ้นด้วย ใคร อะไร อย่างไร ที่ไหน เมื่อไร และทำไม
4. การระลึก (Recall) ว่าที่อ่านผ่านไปแล้วจำได้หรือเข้ามามากน้อยเพียงใด พยายามตอบคำถามโดยใช้ภาษาของตนเอง
5. การนึกคิดดู (Reflect) จากการอ่านเรื่องแล้วจะขยายความคิดออกไปยังความรู้เดิมได้อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
6. การทบทวน (Review) เป็นการช่วยให้ความรู้ที่อยู่ในสมองจึงควรทบทวนอยู่เป็นครั้งคราว

การอ่านแบบ SQ3R มีวิธีอ่านประกอบด้วย

1. การสำรวจ (Survey) หมายถึง สำรวจหนังสือ ชื่อผู้แต่ง คูสารบัญ และความคิด และความคิดที่ผู้เขียนตั้งจุดมุ่งหมายไว้หรือศึกษาจากคำนำ (Introduction or Preface) ก็ได้
2. การตั้งคำถาม (Question) ตั้งคำถามตนเองว่าสิ่งที่เราต้องการรู้นั้นคืออะไร
3. การอ่าน (Read) อ่านเพื่อจะตอบคำถามที่ตนอยากรู้ คำถามที่ตนตั้งไว้ในใจ พยายามหารายละเอียด และจุดสำคัญจากการอ่านนั้น นำมาตอบคำถามให้ได้
4. การจดจำ (Recite) ถ้าเราได้คำตอบจากหนังสือและเข้าใจอย่างกระจ่างจากการอ่าน แล้วเราควรจดจำข้อความที่สำคัญไว้ จดโน้ตเพื่อเตือนความจำตนเอง และพยายามถามตนเองว่าจากการอ่านนั้น ๆ ได้ความคิดใหม่อะไรขึ้นมาบ้าง
5. การทบทวน (Review or Reconstruct) มีการทบทวนดูว่าถูกต้องหรือไม่ พยายามนำความรู้ที่ได้รับนั้น ๆ ออกมาใช้ ทบทวนจุดสำคัญใหญ่ ๆ และจุดสำคัญรองลงมาของเนื้อเรื่องที่เรากำลังทราบนั่น (ฉวีลักษณ์ บุณยะกาญจน์, 2547, หน้า 8 - 9)

ในการเลือกใช้วิธีการอ่านให้เหมาะสมกับสถานการณ์และวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ ได้นำเสนอบทความทางวิชาการในวารสารวิชาการ กล่าวถึง การอ่านจับใจความโดยการให้กลวิธีอ่าน เพื่อนำไปใช้ โดยการจัดประสบการณ์การอ่านอย่างเต็มรูปแบบ

มีขั้นตอนในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนคือ ขั้นก่อนอ่าน (Prereading) ขั้นระหว่างอ่าน (During Reading) และขั้นหลังอ่าน (Post reading) หากจัดกิจกรรมให้ครบตามขั้นที่กล่าวจะถือว่าสมบูรณ์และก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนมากที่สุด ทุกขั้นจะมีกิจกรรมที่แตกต่างกันแต่จะสัมพันธ์กัน ซึ่งมีวิธีดำเนินกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมขั้นก่อนอ่าน (Prereading Activities)

ขั้นก่อนอ่าน เป็นกิจกรรมขั้นนำก่อนเริ่มต้นสู่การอ่าน เป็นแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความรู้สึกต้องการที่จะอ่าน ครูสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. สำรวจพื้นฐานความรู้เดิมของนักเรียนเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการอ่าน ซึ่งอาจใช้วิธีต่าง ๆ เช่น ใช้แบบสอบถาม ใช้การสังเกต หรือใช้การทดสอบ

2. ทบทวนคำศัพท์ที่เคยเรียนรู้มาก่อน ซึ่งอาจใช้เทคนิคคำถาม (Question Technique) ช่วยสร้างความสนใจในการตอบ

3. ให้นักเรียนตั้งคำถามทำนายเหตุการณ์ในเรื่องที่จะอ่าน เช่น “เมื่อเห็นชื่อเรื่องที่จะอ่านแล้วคิดว่าเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์อะไรบ้าง” เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักคาดคะเนเหตุการณ์โดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล ซึ่งเป็นการฝึกหัดตั้งสมมติฐานนั่นเอง

4. กำหนดทิศทางในการทำกิจกรรมและแนะนำกลวิธีอ่าน เพื่อให้นักเรียนทำงานได้ถูกต้อง

5. แนะนำวิธีอ่าน อาจใช้การอ่านออกเสียงหรืออ่านในใจ บางครั้งอาจใช้ทั้งสองประเภทเพื่อเป็นการเตรียมนักเรียนให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการอ่านออกเสียงและอ่านในใจ ซึ่งครูอาจจะต้องสาธิตให้นักเรียนเห็นวิธีอ่านที่ถูกต้องเพื่อที่จะนำไปปฏิบัติในกิจกรรมขั้นการอ่านต่อไป

6. แนะนำลำดับขั้นของกิจกรรมในขั้นระหว่างอ่าน อาจให้ศึกษาจากคู่มือหรือใบงานที่ใช้กำหนดทิศทางในการปฏิบัติงาน

ฉะนั้นในขั้นก่อนเริ่มอ่านนี้ จึงเป็นขั้นเตรียมความพร้อมนักเรียนให้เข้าใจจนสามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องในขั้นระหว่างอ่านที่จะดำเนินต่อไป

กิจกรรมขั้นระหว่างอ่าน (During Reading Activities)

ขั้นระหว่างอ่าน เป็นกิจกรรมที่จะดำเนินไปตามลำดับขั้นที่ได้กำหนดไว้ในขั้นก่อนเริ่มอ่าน กลวิธีที่ใช้อาจมีกาอ่านออกเสียงและการอ่านในใจ จุดมุ่งหมายสำคัญ คือความต้องการให้นักเรียนปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนดไว้ให้ถูกต้อง จนกระทั่งสร้างองค์ความรู้ขึ้นเองได้อย่างมีความหมายจากสารหรือหนังสือแบบเรียนที่อ่าน ในขั้นระหว่างอ่านอาจให้นักเรียนทำกิจกรรมในรูปแบบที่แตกต่างกันเพื่อมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย

กิจกรรมขั้นหลังอ่าน (Post reading Activities)

ขั้นหลังอ่าน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นหลังจากที่นักเรียนได้อ่านตามรูปแบบที่กำหนดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ครูอาจให้นักเรียนดำเนินการต่อไปดังนี้

1. สรุปเรื่องที่อ่านโดยให้นักเรียนช่วยกันเล่าเรื่องเรียงลำดับเหตุการณ์แล้วช่วยกันสรุปให้ได้แนวคิดที่สั้นที่สุดและตรงกับเนื้อเรื่องที่อ่าน

2. การอภิปรายเพื่อหาเหตุผลและผล ข้อเท็จหรือข้อจริง หรือปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่อง นอกจากนั้นครูอาจยกประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของเรื่องมาอภิปรายร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปหรือวิธีการแก้ไขปัญหานั้น

3. นักเรียนทำงานกลุ่มหรือจับคู่กันทำงาน โดยอ่านเพิ่มเติมจากเอกสารอื่น ๆ เพื่อเป็นการเสริมบทเรียนหรือช่วยในการตอบปัญหาที่พบ

ในกิจกรรมขั้นหลังอ่าน ครูควรแนะนำหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทักษะพิเศษเพื่อให้นักเรียนจะได้นำไปใช้ในการอ่านวิชาอื่น ๆ ทักษะพิเศษ ดังกล่าวมีดังต่อไปนี้ คือ

1. การให้ค้นหาจุดสำคัญบางประเด็น (Point of View) โดยครูตั้งคำถามแล้วให้นักเรียนหาคำตอบจากสารที่อ่าน

2. การอ่านร่วมกันกับเพื่อนหรืออ่านเป็นกลุ่มเพื่อให้มีปฏิสัมพันธ์ในการอ่านร่วมกัน (Interactive Reading) เป็นการฝึกให้นักเรียนร่วมอ่านกับเพื่อน

3. การคาดคะเนเพิ่มเติมล่วงหน้า (Extended Anticipation) ครูอาจมีคำแนะนำสำหรับนักเรียนเพื่อเป็นการขยายความรู้ต่อไป จัดโอกาสให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น แนะนำข้อที่ควรอ่าน หรือให้อ่านเรื่องเพิ่มเติมแล้วทำแบบฝึกหัดเสริม

4. การค้นหาแนวคิด (Concept) แนวคิดเป็นแก่นของเรื่อง หรืออาจกล่าวว่าเป็นข้อสรุปที่สั้นที่สุดของเรื่อง ดังนั้นครูต้องให้นักเรียนช่วยกันสรุปเรื่องให้สั้นที่สุด ถ้าเรื่องมีหลายย่อหน้าก็ให้ค้นหาข้อสรุปของแต่ละย่อหน้า แล้วจึงนำข้อสรุปของแต่ละย่อหน้า มาพิจารณาให้เหลือแต่แก่นของเรื่องที่อ่าน ซึ่งจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นหลักและประเด็นรองของเรื่องที่อ่าน

5. การค้นหาข้อเปรียบเทียบ (Analogy) ให้นักเรียนวิเคราะห์ข้อที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันจากเรื่องที่อ่าน เช่น นิยายตัวละคร คุณลักษณะที่ปรากฏ ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ของเรื่อง ให้อ่านวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกข้อมูลที่เป็นต่อการนำไปใช้ การคิดในลักษณะนี้จะ เป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมที่นำไปสู่การคิดในลักษณะดังกล่าว คือ

5.1 การใช้การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ให้นักเรียนช่วยกันคิดในกลุ่มย่อย

5.2 เพิ่มความยากของสารที่ใช้เป็นสื่อการอ่าน เพื่อเป็นการเร้าให้นักเรียนต้องใช้ความคิดเพิ่มมากขึ้น

6. การใช้แผนที่ช่วยแสดงทิศทางในการอ่าน (Reading Road Map) แผนที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการอ่านตำราและหนังสือแบบเรียนต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้น นักเรียนจะเรียนรู้การปรับอัตราเร็วในการอ่านตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนที่ สิ่งสำคัญครูต้องชี้แจงเกี่ยวกับการดูแผนที่การอ่านเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติได้ถูกต้อง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า กิจกรรมขั้นหลังอ่าน มีหลายรูปแบบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของครูที่จะมุ่งให้นักเรียนเกิดทักษะหรือความชำนาญในด้านใด สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงคือให้นักเรียนรู้จักเลือกใช้วิธีอ่านให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ และควรใช้วิธีอ่านให้สัมพันธ์กับกระบวนการคิดและสัมพันธ์กับทักษะอื่น ๆ ด้วย

วิธีการอ่านที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นเรื่องที่สำคัญที่ควรนำมาจัดกิจกรรมการสอนอ่านนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีทักษะ เกิดกระบวนการในการอ่านจับใจความอันจะช่วยให้การอ่านประสบความสำเร็จ โดยผู้สอนต้องพิจารณาเลือกทฤษฎีให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ของการอ่านเนื้อหา ผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากทฤษฎี และหลักการต่าง ๆ ที่กล่าวมาครูผู้สอนควรพิจารณาเลือกใช้ทฤษฎีที่เหมาะสม และนำแนวทางการสอนดังกล่าวไปใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน และสามารถนำสิ่งที่ได้จากการอ่านนั้น ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ต่อไป

จิตวิทยาการสอนอ่าน

ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนควรมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาบางประการที่จะต้องนำไปเป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูควรคำนึงถึงอยู่เสมอว่านักเรียนแต่ละคนมีความรู้ ความถนัด ความสามารถและความสนใจทางภาษาแตกต่างกัน ดังนั้นจึงไม่ควรคาดหวังที่จะให้เด็กทุกคนทำได้เหมือนกันหมด ต้องพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด

2. การเรียนรู้โดยการฝึกฝน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการฝึกฝนหรือการทำซ้ำ ถ้าผู้เรียนได้ฝึกฝนและใช้ทักษะทางภาษาเป็นประจำจะช่วยให้มีทักษะเพิ่มมากขึ้น

3. การเสริมกำลังใจ การเสริมกำลังใจในทางบวกจะเป็นสื่อช่วยให้นักเรียนทราบว่าสิ่งที่ตนแสดงออกไปนั้นถูกต้อง เมื่อนักเรียนทราบว่าตนเองทำได้อีกก็ต้องก็จะเกิดความภูมิใจและพยายามทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น (สุจริต เพียรชอบ, 2530, หน้า 134 - 140) กฎการเรียนรู้

ของธอร์นไคค์ (Thorndike) ซึ่งเน้นทางด้านสติปัญญา ผู้ที่มีสติปัญญาคจะสามารถรับรู้ และอ่าน จับใจความได้ในเวลาอันรวดเร็ว เป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองของผู้เรียนในแต่ละขั้นอย่างต่อเนื่องดังนี้

3.1 กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) หมายถึง สภาพความพร้อมของผู้เรียน ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3.2 กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) หมายถึง เมื่อผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือกระทำ ซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ย่อมทำให้เกิดความถูกต้อง กฎแห่งการฝึกแบ่งออกเป็น

3.2.1 กฎแห่งการใช้ (Law of Use) หมายถึง การฝึกฝนการตอบสนองอย่างใด อย่างหนึ่งอยู่เสมอ เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้วจะได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้อยู่เสมอจะทำให้ เกิดการเรียนรู้ที่มั่นคงถาวรยิ่งขึ้น

3.2.2 กฎแห่งการไม่ใช้ (Law of Disuse) หมายถึง เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้วแต่ ไม่ได้นำเอาความรู้ไปใช้ ย่อมทำให้ลืมความรู้นั้นไปได้

3.3 กฎแห่งความพอใจ (Law of Effect) หมายถึง ผลที่ทำให้เกิดความพอใจเมื่อแสดง พฤติกรรมการเรียนรู้ ทำให้อยากจะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นและในทางตรงกันข้าม ถ้าได้ผลที่ไม่พึงพอใจ ก็จะทำให้ไม่อยากจะเรียนรู้ เบื่อหน่ายและเป็นผลเสียต่อการเรียนรู้ (อารี พันธุ์ณี, 2534, หน้า 123 - 124)

ดังนั้นผู้สอนการอ่านควรคำนึงถึงหลักจิตวิทยาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยทำการศึกษา และทำความเข้าใจเป็นอย่างดี จึงจะช่วยให้ผู้สอนมีความมั่นใจในการสอน และช่วยพัฒนาวิธีสอน ของครูผู้สอนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด

พัฒนาการทางภาษาและด้านการอ่าน

พัฒนาการทางภาษาของเด็ก การพัฒนาทางภาษาจัดว่าเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก ที่มีการเจริญงอกงามอย่างต่อเนื่อง มีความก้าวหน้าในกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สามารถใช้ภาษา ให้เป็นไปตามวุฒิภาวะของตน เริ่มต้นตั้งแต่ทารกแรกเกิด โดยรู้จักใช้การฟังเป็นอันดับแรกใน การที่จะติดต่อหรือสัมผัสกับภาษา แล้วค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ ตามวุฒิภาวะของเด็กแต่ละ คน ซึ่งแตกต่างกันออกไป บางคนพัฒนาเร็ว บางคนพัฒนาช้า หรือบางคนอาจช้าจนกระทั่ง ผิดปกติก็ได้ ด้วยเหตุนี้ ครูผู้สอนภาษาไทย จึงจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจพัฒนาการทาง ภาษาของเด็กแต่ละวัย เพื่อเป็นพื้นฐานและแนวคิดในการกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับความต้องการและความสนใจของเด็กได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ในการพัฒนาทางภาษาของเด็กแต่ละคนที่แตกต่างกันออกไปนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้าน เช่นความพร้อมทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ ความสนใจ ความถนัด โอกาส และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งพัฒนาการทางภาษาของเด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นวัยเริ่มเรียนประถมต้น (อายุ 6 – 12 ขวบ) ในช่วงอายุ 7 - 8 ขวบ จะพูดมากขึ้น รู้จักใช้ภาษาแสดงอารมณ์และความรู้สึกของตน ชอบคุย โอ้อวด ใช้คำที่เป็นนามธรรมได้ รู้เหตุผลมากขึ้น รับรู้และมีเข้าใจได้กว้างขวางขึ้น อ่านหนังสือด้วยตนเองได้ เขียนได้มากขึ้น เมื่อ อายุได้ 9 – 12 ขวบ จะรู้จักใช้ภาษาสื่อความหมายกับผู้ใหญ่ได้ดีขึ้น มีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาเกี่ยวกับความสามารถทางภาษาก่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งทักษะการฟัง การพูด อ่าน และเขียน สามารถคิดในลักษณะนามธรรมได้ รู้จักใช้เหตุผล วิचारณ์และอภิปรายร่วมกับผู้อื่น รู้จักแหล่งเพิ่มพูนทางภาษา เช่นรู้จักใช้พจนานุกรม รู้จักใช้ห้องสมุด วางโครงเรื่องง่าย ๆ เขียนบรรยายความ เขียนย่อเรื่องและเขียนรายงานได้

จะเห็นได้ว่า พัฒนาการทางภาษาของเด็กนั้นเป็นไปตามวัยและธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งในขณะที่กำลังพัฒนาทางภาษาก็จะพัฒนาการด้านอื่น ๆ พร้อมกันไปด้วย อันจะเป็นพื้นฐานและแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ตรงกับความต้องการของเด็กตามวัยที่เหมาะสม (วรรณิ โสมประยูร, 2539, หน้า 59 - 66)

ลำดับขั้นพัฒนาการอ่าน นักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้กล่าวถึงขั้นพัฒนาการของเด็กในระดับแรกเกิดจนถึงอายุ 15 ปี โดยศึกษาจากพัฒนาการทางด้านร่างกาย ความคิด ความถนัดและความสนใจของเด็ก เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนี้ (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 11 - 12)

1. **ขั้นเริ่มต้นอ่านอย่างอิสระ** ขั้นนี้เริ่มตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 ครูจะต้องพิจารณาตัดสินว่าเด็กคนใดมีความพร้อมที่จะอ่านอย่างอิสระหรืออ่านได้ด้วยตนเอง โดยครูพิจารณาจากจำนวนคำที่เด็กรู้จักว่ามีมากพอ และรู้จักโครงสร้างของประโยคดี วิธีการสอนที่จะนำมาใช้ในขั้นนี้ คือ การแนะนำให้เด็กเรียนรู้คำยากในเรื่องจนเข้าใจแล้วจึงให้อ่านเนื้อเรื่อง เรื่องที่อ่านควรมีความสั้น ยาวพอเหมาะกับอายุ สายตาและช่วงความสนใจของเด็ก การสอนอ่านในขั้นนี้ครูควรแนะนำให้เด็กรู้จักส่วนประกอบของคำ ได้แก่ พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ตักสะกด และตัวการ์นต์ เป็นการเตรียมตัวเพื่อนำไปสู่การอ่านด้วยตนเอง

2. **ขั้นถ่ายโยงความรู้** ขั้นนี้เริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 - 4 เด็กจะพบหนังสือประเภทต่าง ๆ ที่มีเนื้อเรื่องแตกต่างจากหนังสือแบบเรียนหลากหลายประเภท และต้องการคำแนะนำจากครูในการที่จะเลือกหนังสืออ่านให้เหมาะสมกับวัย การสอนอ่านในใจเป็นการอ่านเพื่อเก็บความว่า ใครทำอะไร ที่ไหน และอย่างไร กระบวนการสอนอ่านจึงเป็นการอ่านเพื่อจับใจความสำคัญและทำความเข้าใจเรื่องราวก่อน ต่อจากนั้นจึงศึกษาความหมายของคำภายหลัง

ในขั้นนี้เด็กจะนำคำที่รู้จักในเรื่องไปใช้ในการเรียนวิชาอื่นๆ มากขึ้น ทำให้มีประสบการณ์ในการอ่านกว้างขวาง การอ่านในลักษณะนี้เป็นแนวทางเพื่อแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาลำดับขั้นพัฒนาการอ่าน สรุปได้ว่านักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีลำดับขั้นพัฒนาการอ่านอยู่ในขั้นเริ่มต้นอ่านอย่างอิสระและ ชื่นถ้อยโยกความรู้ ครูจึงควรสอนการอ่านเพื่อจับใจความสำคัญและการทำความเข้าใจเรื่องราวจากเรื่องที่อ่าน เด็กจะมีความรู้ มีประสบการณ์ในการอ่านมากขึ้น และสามารถใช้เป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากการอ่านได้

การอ่านจับใจความ

ความหมายของการอ่านจับใจความ

การอ่านเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ และพัฒนาชีวิต ส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ให้แนวคิดในการดำเนินชีวิต การอ่านจึงเป็นหัวใจต่อการศึกษาระดับชั้นเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ต่าง ๆ การอ่านที่ดีมีประสิทธิภาพจะต้องอ่านแล้วจับใจความได้ สรุปสาระสำคัญของเรื่องที่อ่านได้ ฉะนั้นการสอนอ่านจับใจความจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องเสนอแนวทางและจัดกิจกรรมการสอนการอ่านจับใจความให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการอ่านซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการสอนอ่านจับใจความ หลักสำคัญในการสอนอ่านจับใจความ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอนอ่านจับใจความ และหลักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องในการสอนอ่านจับใจความดังจะได้นำเสนอรายละเอียดในลำดับต่อไป ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการอ่านจับใจความไว้ดังต่อไปนี้

แววมยุรา เหมือนนิล ได้ให้ความหมายของการอ่านจับใจความไว้ว่า การอ่านจับใจความ คือการอ่านที่มุ่งค้นหาสาระของเรื่องหรือหนังสือแต่ละเล่มว่าคืออะไร ซึ่งสอดคล้องกับ (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 188) กล่าวว่า การอ่านจับใจความ คือการอ่านที่มุ่งค้นหาสาระของเรื่องหรือหนังสือแต่ละเล่มที่เป็นส่วนใจความสำคัญ และส่วนขยายใจความสำคัญของเรื่อง ใจความสำคัญของเรื่อง คือประเด็นหรือเรื่องราวที่ผู้ส่งสารต้องการส่งสารโดยสรุป บางครั้งเรียกว่าความคิดรวบยอด ดังนั้นการอ่านจับใจความจึงเป็นการอ่านเพื่อค้นหาประเด็นสำคัญแล้วทำสรุปย่อ คล้ายการย่อความ และต้องจับใจความให้ได้ครบถ้วนทุกประเด็น (สมพร แพ่งพิพัฒน์, 2547, หน้า 134) ส่วน สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2539, หน้า 88) กล่าวว่า การอ่านจับใจความ เป็นกระบวนการอ่านที่เข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยคและข้อความที่สำคัญ นั่นคือ

อ่านแล้วสามารถเก็บจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่อง เก็บเนื้อเรื่องที่สำคัญ เก็บความรู้หรือข้อมูลที่ น่าสนใจ ตลอดจนแนวความคิดหรือทัศนคติของผู้เขียน (ผกาศรี เ็นบุตร, 2542, หน้า 137)

สมลักษณ์ ไพศาลรพงค์ (2543, หน้า 17) ได้สรุปความหมายของการอ่านจับใจความ ไว้ว่า การอ่านจับใจความหมายถึง ความสามารถของผู้อ่านที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมายของ เนื้อเรื่องหรือข้อความที่อ่าน สามารถจับสาระสำคัญและเข้าใจจุดหมายสำคัญของเรื่องนั้น ๆ ได้ ถูกต้องสอดคล้องกับ มัณฑนา บุญปุ่น (2545) ว่าการอ่านจับใจความหมายถึง ความสามารถในการอ่านเพื่อจับสาระสำคัญของเรื่องและเข้าใจความคิดที่เป็นประเด็นสำคัญที่ปรากฏในบทอ่าน จากความหมายของการอ่านจับใจความดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การอ่านจับใจความ หมายถึง ความสามารถของผู้อ่านที่ทำความเข้าใจแปลความหมายของเนื้อเรื่องหรือข้อความที่อ่าน สามารถจับประเด็นสาระสำคัญ และเข้าใจจุดหมายของเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง

ความสำคัญของการอ่านจับใจความ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียน และมาตรฐานการเรียนรู้ ในระดับชั้นเน้น การสอนอ่านให้มีทักษะในการจับใจความ ทารายละเอียดของเรื่อง จับประเด็น สำคัญ ดีความ สรุปความ คิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ประเมินค่าจากเรื่องที่อ่านได้ เพราะถ้าผู้เรียน มีพื้นฐานทักษะการอ่านจับใจความที่ดี ย่อมสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้ ในสาขาวิชาอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี (กรมวิชาการ, 2551, หน้า 11 - 13) ดังที่ สมบัติ มหารศ (2523, หน้า 47) ได้เสนอความสำคัญของการอ่านจับใจความไว้ว่า การอ่านจับใจความย่อมทำให้คนมี ความฉลาดรอบรู้ และจะเป็นนักปราชญ์ได้ในอนาคต ดังนั้นต้องให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการ จับใจความว่าการอ่านจับใจความเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความพร้อม พัฒนานิสัยและทักษะ ความรู้ให้ผู้เรียนทุกคน ในส่วนของ ศิริวรรณ ฉายะเกษตริน และคณะ (2535, หน้า 82) ได้ให้ ความเห็นว่า การอ่านเพื่อจับใจความเป็นพื้นฐานสำคัญของการอ่าน เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการ อ่านหนังสือทุกประเภท นอกจากนี้ ผุสดี กุญอินทร์ (2526, หน้า 53) ได้กล่าวว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความจะช่วยให้อ่านหนังสือได้รวดเร็ว การอ่านจับใจความจึงจำเป็นต้องฝึกฝนอยู่ เสมอไม่ว่าจะอ่านเรื่องอะไรหรืออยู่ในระดับไหนก็ตาม เพราะถ้าไม่สามารถจับใจความสำคัญได้ก็ จะไม่ได้ประโยชน์จากการอ่านเท่าที่ควร

จากความสำคัญของการอ่านเพื่อจับใจความย่อมทำให้คนเรามีความฉลาดรอบรู้ เพราะ การอ่านเพื่อจับใจความจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและทักษะความรู้ให้แก่ผู้เรียน ช่วยให้ผู้อ่าน อ่านหนังสือได้เร็ว เข้าใจเรื่องราวที่อ่าน ได้อย่างถูกต้องอีกทั้งจะเป็นพื้นฐานสำหรับ แสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์ต่อไป

จุดมุ่งหมายการสอนอ่านจับใจความ

มีนักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสอนอ่านจับใจความดังนี้

มิลเลอร์ (Miller, 1979, p. 76) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายของการสอนอ่านเพื่อจับใจความออกเป็น 6 ประการดังนี้

1. อ่านเพื่อจับใจความคร่าว ๆ (Scanning or Skimming Reading)
2. อ่านเพื่อจับใจความสำคัญ (Idea Reading)
3. อ่านเพื่อสำรวจรายละเอียดและใจความโดยทั่ว ๆ ไป (Exploratory Reading)
4. อ่านเพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (Study Reading)
5. อ่านเพื่อใช้วิจารณ์ตามข้อความที่อ่าน (Critical Reading)
6. อ่านเพื่อการวิเคราะห์ข้อความหรือแนวคิดในเรื่องที่อ่าน (Analytical Reading)

สมบัติ มหารศ (2523, หน้า 49) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความไว้ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนอ่านและจับใจความได้ไม่ใช่อ่านเพื่อเรียนให้จบชั่วโมงไปเท่านั้น เพื่อให้กิจกรรมการอ่านมีความหมาย การอ่านเพื่อความเข้าใจ นิยมการอ่านจากเอกสารกระดาษที่ครูเตรียมมาให้โดยเฉพาะ ไม่ควรอ่านจากหนังสือทั้งเล่มที่มีความหนาสมควรมีเวลาอ่านเฉพาะและแบบฝึกหัดไปในชั่วโมงนั้นๆ

2. ให้ผู้อ่านสามารถบอกรายละเอียดของเรื่องว่ามีสาระอะไรบ้าง โดยให้เล่าให้ทราบให้รายงานได้อย่างชัดเจนที่สุด จึงจะแสดงว่าผู้อ่านมีความเข้าใจเรื่องที่อ่านเท่าที่จะทำได้ จึงจะแสดงว่าผู้อ่านมีความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

3. อ่านเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำแนะนำ

4. ฝึกการใช้สายตา การอ่านเพื่อความเข้าใจนิยมฝึกทักษะในการอ่านและตอบคำถามได้ถูกต้องแม่นยำ

5. อ่านเพื่อสรุปหรือย่อได้ว่าเรื่องที่อ่านนั้นเกี่ยวกับอะไร แม้จะไม่ละเอียดแต่ให้สามารถบอกได้บ้างแม้จะไม่ครบสมบูรณ์ก็ตาม

6. อ่านแล้วสามารถคาดการณ์ ทำนายว่าเรื่องที่อ่านนั้นจะลงเอยไปในรูปใด

7. อ่านและทำรายงานย่อได้ โดยเฉพาะการอ่านประเภทนี้ต้องการฝึกการทำโน้ตย่อ

8. อ่านเพื่อหาความจริงและแสดงข้อคิดเห็นประกอบได้

จากข้อเสนอแนะของนักวิชาการต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การสอนอ่านจับใจความ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้อ่านและจับสาระสำคัญของเรื่องที่อ่านอย่างถ่องแท้ สามารถใช้วิจารณ์ตามข้อความที่อ่าน ตลอดจนสามารถวิเคราะห์ข้อความหรือแนวคิดในเรื่องที่อ่านได้ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้สามารถสังเกตหรือพิจารณาได้จากการบอก

รายละเอียดของสาระสำคัญจากเรื่องที่อ่าน การปฏิบัติตามคำสั่ง การอ่านและทำรายงานย่อ การบอก รายละเอียดของข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น นอกจากนี้การอ่านจับใจความที่ประสบความสำเร็จนั้น นักเรียนต้องรู้จักมุ่งหมายในการอ่านว่าจะอ่านเพื่ออะไร หรือจะอ่านอย่างไร ประการสำคัญต้อง พยายามจับใจความสำคัญของเรื่องให้ได้ รู้แนวคิดของเรื่องว่าเป็นอย่างไร ต้องฝึกอ่านจับใจ ความอยู่เสมอ ๆ จะช่วยให้อ่านได้รวดเร็วขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทำให้ได้รับความรู้ อย่างกว้างขวาง

ลักษณะของการอ่านจับใจความ การอ่านจับใจความมีลักษณะสำคัญซึ่งเป็นพฤติกรรม ที่แสดงออกถึงความเข้าใจเรื่องราวในลักษณะต่างกัน บอนด์และทิงเกอร์ (Bond & Thinker, 1957, p. 235) ได้เสนอสิ่งที่เป็นพื้นฐานของความเข้าใจการอ่านจากส่วนย่อยไปจนถึงความเข้าใจส่วนรวม ผู้อ่านที่มีความเข้าใจในการอ่านในสิ่งที่ตนเองต้องการจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. ความเข้าใจความหมายของคำ เพราะคำเป็นหน่วยหรือส่วนย่อยในภาษาที่มีความหมายและเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน
2. ความเข้าใจหน่วยความคิดจากกลุ่มคำ เนื่องจากกลุ่มคำอาจมีความหมายต่างไปจากคำแต่ละคำที่เรียงต่อกันเป็นรายคำ
3. ความเข้าใจประโยค ที่ใช้ในบทอ่านซึ่งเกิดจากการเรียงคำ และกลุ่มคำไว้ด้วยกัน เพื่อสื่อความคิดตามเรื่องราว นั้น ๆ
4. ความเข้าใจความเป็นตอน ๆ สามารถที่จะนำประโยคแต่ละประโยคในตอนนั้น ๆ มาสัมพันธ์กัน เพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจดียิ่งขึ้น
5. ความเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดของบทอ่าน โดยสามารถจัดลำดับความคิดของเรื่องที่อ่านได้และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างข้อความสำคัญ ๆ ในแต่ละตอน

ชวาล แพรัตกุล (2520, หน้า 135) และ กัลยา ขวนมาลัย (2539, หน้า 32 - 33 อ้างถึงใน น้ำอ้อย อริยะสุขสกุล, 2546, หน้า 21) ได้เสนอแนวคิดที่สอดคล้องกัน เกี่ยวกับความเข้าใจในการอ่าน ไว้ว่า ความเข้าใจในการอ่านเป็นการผสมแล้วขยายความรู้ ความจำให้กว้างไกลออกไป จากเดิมอย่างสมเหตุสมผล ความเข้าใจเป็นสมรรถภาพทางปัญญา เป็นความสามารถของสมอง ที่จะคัดแปลงความรู้ให้มีรูปลักษณะใหม่ แล้วนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นที่เปลือยออกไป ซึ่งผู้ที่จะกระทำเช่นนี้ได้จะต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการ คือ

1. รู้ความหมายและรายละเอียดย่อ ๆ ของเรื่องนั้นมาก่อน
2. รู้ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างขั้นความรู้ย่อ ๆ เหล่านั้น
3. สามารถอธิบายชี้แจงสิ่งเหล่านั้นให้ผู้อื่นทราบได้ด้วยภาษาของตนเอง
4. สามารถตอบและอธิบายสิ่งอื่นที่มีสภาพทำนองเดียวกันกับที่เคยรู้มาแล้วได้

จากคุณสมบัติข้างต้น สามารถแสดงออกด้วยพฤติกรรม 3 ประการ คือ

1. การแปลความ (Translation) คือ ความสามารถแปลความหมายของสิ่งต่าง ๆ โดยแปลตามลักษณะหรือนัยของเรื่อง ซึ่งเป็นความหมายที่ถูกต้องและใช้ได้ดี สำหรับเรื่องนั้นโดยเฉพาะ
2. การตีความ (Interpretation) คือ ความสามารถจับความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยของเรื่องนั้นจนสามารถจะนำมากล่าวแบบนัยหนึ่งได้
3. การขยายความ (Extrapolation) คือ ความสามารถขยายความนัยของเรื่องให้กว้างไกลออกไปจากสภาพข้อเท็จจริงได้

จากลักษณะการอ่านจับใจความดังที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การอ่านจับใจความมีลักษณะเป็นพฤติกรรมทางสมอง (Cognitive) ในขั้นความเข้าใจ ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของการแปลความ ตีความ และขยายความจากข้อความหรือเนื้อเรื่องที่อ่านได้ถูกต้องเหมาะสม

ความสามารถในการอ่าน ความสามารถในการอ่านที่รู้จักกันแพร่หลายในวิชาการสอนอ่าน คือ ความสามารถในการอ่านของบอนด์และคนอื่น ๆ (Bond and others, 1994, p. 254) ที่ได้เสนอความสามารถในการอ่านต้องอาศัยพื้นฐานความเข้าใจในด้านต่อไปนี้

1. การเข้าใจความหมายของคำ (Word Meaning) การเข้าใจความหมายของคำเป็นพื้นฐานของการอ่าน ถ้านักเรียนรู้ความหมายของคำ ไม่เพียงพอ นักเรียนจะไม่สามารถเข้าใจประโยค (Sentence) และอนุเจต (Paragraph)
2. การเข้าใจความหมายของกลุ่มคำ (Thought Units) นักเรียนจะเข้าใจความหมายของประโยคได้ ก็ต่อเมื่อนักเรียนรู้จักอ่านเป็นกลุ่มคำ การอ่านทีละคำทำให้ไม่เข้าใจเรื่องที่อ่าน
3. การเข้าใจประโยค (Sentence Comprehension) นอกจากนักเรียนจะต้องเข้าใจความหมายเป็นคำและกลุ่มคำแล้ว จะต้องมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคำในประโยคจึงจะเข้าใจเรื่องที่อ่าน
4. ความเข้าใจอนุเจต (Paragraph Comprehension) นักเรียนจะเข้าใจอนุเจตก็ต่อเมื่อนักเรียนมองเห็นความสัมพันธ์ประโยคในอนุเจต การเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประโยคก่อนข้างจะยากถ้านักเรียนขาดความสามารถทางด้านนี้แล้วจะไม่สามารถเข้าใจเรื่องที่อ่านได้
5. ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอนุเจต (Comprehension of Larger Units) นักเรียนจะเข้าใจเนื้อเรื่องที่ยาวขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสามารถจัดลำดับความคิดของเรื่องที่อ่านได้ และจะต้องมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างอนุเจตด้วย

สรุปได้ว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความให้ได้ดีนั้น ผู้อ่านสามารถที่จะแปลความ ตีความ ขยายความ จากเรื่องที่อ่านได้ ทั้งนี้ผู้อ่านต้องอาศัยความสามารถหลายด้านประกอบกัน คือ ต้องเข้าใจความหมายของคำศัพท์ ความหมายของประโยค อาศัยประสบการณ์ทางด้านภาษา ความรู้

ในเรื่องที่อ่านจับแนวคิดที่สำคัญออกมาได้ รู้จักการสังเกตความสัมพันธ์ของข้อความที่อ่านเพื่อจับใจความสำคัญและจับรายละเอียดของเรื่องได้ ซึ่งในการที่จะช่วยให้ผู้อ่าน มีความเข้าใจในการอ่านสามารถอ่านจับใจความได้นั้น ครูผู้สอนต้องแสวงหาแนวทางที่ดีในการฝึกอ่าน และสอนอ่านให้กับนักเรียน

ประเภทของความสามารถในการอ่านจับใจความ การจำแนกประเภทของความสามารถในการอ่านจับใจความนั้น กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้แนวในการจัดประเภทของความสามารถในการอ่านเพื่อจับใจความตามแนวคิดของมิลเลอร์ และสมิท (Miller, 1979, p. 76; Smith, 1969, pp. 312 - 315) โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งมิลเลอร์ สุกโชติรัตน์ (2532, หน้า 240 - 242) ได้นำมาจำแนกทักษะย่อย ๆ ดังนี้

1. การอ่านตามตัวอักษร (Literal Reading) คือ การอ่านที่ผู้อ่านทำความเข้าใจเนื้อหาสาระที่ผู้เขียนกล่าวออกมาโดยตรง จำแนกเป็นทักษะย่อย ๆ ได้ดังนี้

- 1.1 การชี้สรรพนามที่ใช้แทนคำนาม
- 1.2 การหาความจริงจากเรื่อง
- 1.3 การไปตามทิศทาง
- 1.4 การหาประโยคสำคัญ
- 1.5 การตั้งหัวข้อเรื่อง
- 1.6 การเก็บใจความสำคัญของเรื่อง
- 1.7 การเก็บรายละเอียดสำคัญ
- 1.8 การเรียงลำดับเหตุการณ์
- 1.9 การเปรียบเทียบ
- 1.10 การชี้อุปนิสัยของบุคคลในเรื่อง

2. การอ่านตีความ (Interpretative Reading) คือ การอ่านที่ผู้อ่านต้องแสวงหาความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในข้อความที่ปรากฏอยู่ ซึ่งผู้เขียนไม่ได้กล่าวออกมาโดยตรงเพื่อประเมินค่าสิ่งที่ผู้เขียนเขียนโดยใช้ความรู้และประสบการณ์รวมทั้งความสามารถในการอ่านตามตัวอักษรจำแนกเป็นทักษะย่อย ๆ ดังนี้

- 2.1 การกล่าวสรุป
- 2.2 การสรุปกฎ
- 2.3 การคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้า
- 2.4 การเข้าใจสำนวนภาษา
- 2.5 การตั้งหัวข้อเรื่อง

- 2.6 การเก็บใจความสำคัญ
- 2.7 การเก็บรายละเอียดสำคัญ
- 2.8 การเรียงลำดับเหตุการณ์
- 2.9 การเปรียบเทียบ
- 2.10 การเข้าใจความสัมพันธ์ของเหตุและผล
- 2.11 การชี้อุปนิสัยของบุคคลในเรื่อง

3. การอ่านโดยใช้วิจารณ์ (Critical Reading) คือการอ่านที่ผู้อ่านต้องใช้ความสามารถในการพิจารณาตัดสินเพื่อประเมินค่าสิ่งที่ผู้เขียนโดยใช้ความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถในการอ่านตามตัวอักษรและการอ่านตีความ จำแนกเป็นทักษะย่อย ๆ ได้ดังนี้

- 3.1 การแยกข้อความเท็จจริงกับความคิดเห็น
- 3.2 การแยกเรื่องที่เป็นจริงกับเรื่องที่เพ้อฝัน
- 3.3 การหาเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้อง
- 3.4 การพิจารณาโฆษณาชวนเชื่อ
- 3.5 การพิจารณาเหตุผลที่ทำให้ชวนเชื่อ
- 3.6 การพิจารณาความเหมาะสมและคุณค่า การยอมรับความคิด
- 3.7 การชี้วัตถุประสงค์ของผู้แต่ง
- 3.8 การแสดงความรู้สึกและการจับความรู้สึก

4. การอ่านขั้นนำไปใช้ (Application Reading) หมายถึง การอ่านที่ผู้อ่านสามารถที่จะนำความรู้ประสบการณ์และข้อคิดต่าง ๆ ที่ได้จากการอ่านนั้น ไปใช้กับสถานการณ์อื่นในการทำงานเดียวกันต่อไป

การแบ่งประเภทของการอ่านจับใจความดังที่กล่าวมาแล้ว จะจำแนกประเภทตามระดับการเรียนรู้จากง่ายไปหายาก ดังนั้นการส่งเสริมทักษะการอ่านจับใจความของนักเรียนจึงจำเป็นต้องพิจารณาความรู้พื้นฐานและวุฒิภาวะหรือพัฒนาการของผู้เรียนประกอบด้วย จึงจะช่วยให้การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความของนักเรียนประสบความสำเร็จด้วยดี

หลักการสอนอ่านจับใจความ

ในการสอนอ่านจับใจความ ให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้สอนควรคำนึงถึงหลักสำคัญที่ควรนำไปปฏิบัติและจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีนักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการสอนอ่านจับใจความ ไว้ดังนี้

ทัศนีย์ สุภเมธี (2537, หน้า 88) การสอนอ่านเพื่อจับใจความสำคัญว่า เป็นการอ่านในใจโดยมุ่งแต่เนื้อเรื่อง ไม่ต้องพะวงกับการอ่านออกเสียง โดยครูแนะให้ตั้งคำถามด้วยตัวเองจากเรื่องที่อ่านว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร ที่ไหน อย่างไร ฯลฯ และในการสอน ครูควรแนะแนวทางในการอ่านหรือบอกจุดมุ่งหมายในการอ่านเสียก่อน จะช่วยให้การอ่านเพื่อจับใจความได้ผลดีเช่น

1. อธิบายคำบางคำที่มีความหมายพิเศษ หรือคำที่ควรทราบก่อน เพื่อไม่ให้มีปัญหาในการเข้าใจความหมายที่อ่านเพื่อจับใจความ

2. ให้นักเรียนรู้จุดมุ่งหมายในการอ่านหรืออาจมีการตั้งคำถาม เพื่อให้ค้นหาคำตอบ จะช่วยให้นักเรียนอ่านจับใจความได้ดีขึ้น

3. มีการสนทนาเกี่ยวกับเค้าโครงเรื่องที่จะอ่านก่อน หรือสนทนาเกี่ยวกับภาพหรือประสบการณ์เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่จะอ่าน

4. กำหนดเนื้อหาและเวลาที่ให้อ่านได้เหมาะสมกับระดับของวัยและความสามารถ

5. ควรมีกิจกรรมต่อเนื่องหลังจากการอ่าน เช่น ให้ตอบคำถามหรือให้เขียนสรุปเรื่องราวเพื่อทดสอบความเข้าใจ หรืออาจให้อ่านออกเสียงซ้ำในเนื้อหานั้นอีกครั้งก็ได้

แววมยุรา เหมือนนิล (2541, หน้า 17) กล่าวว่า พฤติกรรมการอ่านที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนอ่านจับใจความได้หรือไม่ ควรมีทักษะต่อไปนี้

1. การจำลำดับเหตุการณ์ในเรื่องที่อ่านในและสามารถเล่าได้โดยใช้คำพูดของตนเอง
2. การบอกเล่าความทรงจำจากการอ่านในสิ่งที่เฉพาะเจาะจงได้ เช่น ข้อเท็จจริง รายละเอียด ชื่อ สถานที่ เหตุการณ์ วันที่ ฯลฯ

3. การปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อเสนอแนะหลังการอ่านได้

4. การรู้จักแยกข้อเท็จจริง ความคิดเห็นหรือจินตนาการได้

5. การรวมข้อมูลใหม่กับข้อมูลที่มีอยู่แล้วได้

6. การเลือกความหมายที่ถูกต้องและนำไปใช้ได้

7. การให้ตัวอย่างประกอบได้

8. การจำแนกใจความสำคัญ และส่วนขยายใจความสำคัญได้

9. การกล่าวสรุปได้

ขณะเดียวกัน ออตโต โรเบิร์ต และสปีเกิล (Otto, Robert, Spiegel, 1979, p. 234)

ได้วางแนวทางการสอนทักษะการอ่านจับใจความไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การสอนครูไม่ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนทำแบบฝึกจนกว่าจะได้สอนทีละขั้นตอนของกระบวนการอ่านโดยให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องหลังจากการอ่าน คำตอบใดที่ผิดครู

ไม่ควรปล่อยให้เลยไป แต่จะต้องวิเคราะห์ให้นักเรียนเห็นว่าผิดอย่างไร สำหรับนักเรียนที่เลือกคำตอบได้ถูกต้องนั้น ครูควรจะให้เขาอธิบายว่าทำไมจึงเลือกคำตอบนั้นเพราะการเลือกคำตอบที่ถูกต้องนั้นอาจจะเกิดจากการเดาก็ได้

2. การใช้วัสดุการอ่านหลาย ๆ ชนิดและหลาย ๆ รูปแบบ เด็กบางคนสามารถสรุปใจความสำคัญของข้อความสั้น ๆ ได้ แต่ไม่สามารถที่จะนำทักษะนี้ไปสรุปใจความสำคัญของข้อความที่ยาวกว่าและมีลักษณะแปลกไปจากรูปแบบเดิมได้ ฉะนั้นครูที่ฉลาดควรให้โอกาสแก่นักเรียนได้ฝึกทักษะต่างๆ กับวัสดุการอ่าน หลาย ๆ ชนิด เช่น ครูอาจจะให้นักเรียนเก็บรายละเอียดจากข้อความหนังสือวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา วิธีการปรุงอาหาร ทิศทางและที่ตั้งของเมืองต่าง ๆ ในแผนที่ โคลง กลอน บทความ รายการอาหารและอย่างอื่น ๆ เป็นต้น

3. ฝึกการใช้ทักษะหลาย ๆ อย่าง ในเวลาเดียวกัน การสอนทักษะการอ่านที่ละอย่าง อาจจะมีปัญหว่านักเรียนไม่สามารถใช้ทักษะเหล่านั้นให้ต่อเนื่องผสมผสานกันได้ เมื่อสอนให้สรุปความนักเรียนก็จะตั้งหน้าตั้งตาอ่านเพื่อสรุปความเท่านั้น หรือเมื่อสอนให้นักเรียนลำดับเหตุการณ์นักเรียนก็จะวินิจฉัยว่าเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นก่อนหลัง ถ้ามองดูเฉพาะจุดประสงค์ของการสอนก็รู้สึกว่าจะเหมาะสมดีแล้ว แต่ถ้าพิจารณาต่อไปก็จะรู้สึกว่าจะได้รับการฝึกทักษะอีกอย่างหนึ่งเป็นพิเศษ เพื่อสามารถนำทักษะที่ได้รับการฝึกที่ละอย่างนั้นไปผสมกลมกลืน ในการแก้ปัญหาใด ปัญหาหนึ่ง สำหรับเด็กที่ได้รับการฝึกทักษะการอ่านรวมกันโดยมิได้แยกออกมาทีละทักษะนั้น เขานำทักษะทั้งหลายมาใช้ร่วมกัน ซึ่งยังไม่มีที่ยืนยันว่าเด็กที่อ่านจับใจความสำคัญของเรื่องหรือสรุปเรื่องที่อ่านได้นั้น ไม่ได้ใช้ทักษะการอ่านอย่างอื่นร่วมอยู่ด้วย

4. วางขั้นตอนและจุดมุ่งหมายการอ่าน การอ่านจะได้รับผลดียิ่งขึ้นไปอีก ถ้าผู้อ่านรู้ว่าตนกำลังอ่านอะไร และอ่านเพื่ออะไร ในกิจกรรมการอ่านเพื่อให้เด็กคิดของสตาฟเฟอร์ (Stauffer's Direct Reading Thinking Activities) นักเรียนจะรู้ล่วงหน้าว่าอะไร เพื่อตั้งสมมติฐาน และจุดมุ่งหมายของการอ่าน วิธีการอย่างอื่นมีอีกมากมายที่จะทำให้ให้นักเรียนได้คุ้นเคยกับหนังสือก่อนลงมืออ่าน เช่น แนะนำจุดที่น่าสนใจของเรื่อง การตั้งคำถามเพื่อให้เด็กค้นหาคำตอบ เป็นต้น

5. ถาม ค้นหา ได้คำตอบ การสอนอ่านจับใจความที่ดีที่สุดนั้นควรจะสอนให้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวครูกับนักเรียน ครูป้อนคำถามให้แก่ นักเรียน นักเรียนคิดหาเหตุผลเพื่อให้ได้คำตอบเมื่อนักเรียนได้คำตอบแล้วครูจะทราบไม่ได้ว่าคำตอบที่ผิดหรือถูกนั้นเกิดขึ้นอย่างไร คำตอบที่ถูกต้องนั้นอาจจะเกิดจากการเดาก็ได้ ทั้งยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังที่ยังหาคำตอบไม่ได้อีกด้วย

นอกจากนี้ ฝาคาสรี เยนบุตร และพอบ โปษะกฤษณะ (2526 อ้างถึงใน สุวรรณ รัตนธรรมเมธี, 2532, หน้า 18) ได้ให้หลักการสอนอ่านจับใจความไว้คล้ายคลึงกันว่าในการสอนอ่านแต่ละครั้งครูควรให้นักเรียนรู้จุดมุ่งหมายว่า ต้องการอะไรจากเรื่องที่อ่าน เพื่อจะได้ไปสู่จุดนั้นได้เร็วขึ้นแล้วจึงอ่านข้อความให้จบอย่างคร่าว ๆ เพื่อดูว่าเรื่องที่อ่านเกี่ยวกับอะไร ถ้าเป็นหนังสือทั้งเล่มควรอ่านที่สารบัญก่อน ขึ้นต่อไปก็อ่านโดยละเอียดให้ตลอดเรื่อง ในขณะที่อ่านพยายามตั้งคำถามขึ้นในใจว่าเรื่องที่อ่านเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการเสนอเรื่องนี้ และประการสำคัญควรฝึกการอ่านจับใจความอยู่เสมอ จะช่วยให้อ่านหนังสือได้เร็วและจับใจความได้ดี

อย่างไรก็ตาม อาจสรุปหลักสำคัญในการสอนอ่านจับใจความได้คือการสอนควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ครูเป็นผู้แนะนำหรือให้การชี้แนะในทันทีเมื่อนักเรียนตอบคำถามถูกหรือผิด ควรใช้วัสดุการอ่านหลาย ๆ ชนิดในลักษณะสื่อประสม ควรให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะหลายๆ อย่างนอกจากนี้ ผู้สอนควรใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนได้ค้นหาคำตอบ โดยมุ่งเน้นคำถามในลักษณะเรื่องที่อ่านเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการเสนอเรื่องนี้และประการสำคัญ ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้ฝึกการอ่านจับใจความอยู่เสมอ จึงจะช่วยให้ผู้เรียนอ่านหนังสือได้เร็วและจับใจความสำคัญได้ดี

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการสอนอ่านจับใจความ

นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการสอนอ่านจับใจความได้หลายประการดังนี้

ฟลัก และ แลปปี้ (Flood & Lapp, 1988, pp. 780 - 781) นำเสนอทฤษฎีการจัดลำดับข้อความและวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อความอันเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการสอนอ่านจับใจความโดยตรง ไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีเน้นการจัดลำดับข้อความ ทฤษฎีนี้เน้นว่าการอ่านเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับหลักจิตวิทยา 2 ประการคือการรับรู้ข่าวสารและเมื่อรับรู้ข่าวสารแล้วนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิม ของจริง หรือภาพ ถ้าไม่ตรงกับข้อมูลดังกล่าวก็จะอ่านข้อความซ้ำ ถ้าสารที่อ่านให้ความรู้สึกในทางลบจะต้องใช้เวลาในการรับรู้มากกว่าข่าวสารที่ให้ความรู้สึกในทางบวก จากนั้นสมองก็จะบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับรูปร่างของคำและความหมายของประโยคเอาไว้
2. ทฤษฎีการวิเคราะห์การเชื่อมโยงข้อความ ทฤษฎีนี้เน้นว่าผู้อ่านมีวิธีการที่จะดึงข้อความที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมาเกี่ยวข้อง หรือจัดข้อความที่ไม่ต้องการออกข้อความ

ที่ได้รับการปรับปรุง แก้ไขแล้วจะมีความสัมพันธ์เป็นบวก (ความสัมพันธ์ คือ ความเกี่ยวข้อง ความหมายในแต่ละประโยค) และทฤษฎีของ เกสตัล (Gestalt) เน้นความสำคัญของการจัดเตรียม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ คือ กฎของการรับรู้ที่ประยุกต์เข้ามาสู่การอ่าน ซึ่งแยกเป็นกฎ 3 ข้อ คือ

2.1 กฎของความคล้ายกัน เป็นการจัดสิ่งทีคล้ายกันเอาไว้ด้วยกัน เช่น คำที่คล้ายกัน โครงสร้างของประโยค รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน หากจัดไว้เป็นหมวดหมู่ ก็จะช่วยให้การเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

2.2 กฎของความชอบ เป็นหลักสำคัญในการสอนอ่านจับใจความ หากนักเรียนได้อ่านในสิ่งที่ตนชอบก็จะช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีความหมายต่อตัวนักเรียน

2.3 กฎของความต่อเนื่อง เป็นการพิจารณาโครงสร้างของการสอนอ่าน ให้มีลักษณะต่อเนื่องกัน เพื่อไม่ให้เกิดการพัฒนาการอ่านหยุดชะงัก (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, หน้า 97)

นอกจากนี้ สุมิตรา อังวัฒนกุล, 2527, หน้า 75 - 76) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการสอนอ่านจับใจความไว้ 3 ประการคือ

1. การอ่านที่เน้นพฤติกรรม การเรียนรู้เป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนอง โดยให้การเสริมแรงที่เหมาะสมในขณะที่ตอบสนองต่อสื่อเร้าจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ดังนั้นการอ่านจึงเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่มีการจัดลำดับไว้อย่างต่อเนื่องซึ่งหมายถึง การอ่านต้องประกอบด้วยทักษะเบื้องต้น และทักษะที่มีความซับซ้อน แต่ทักษะที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอักษรและส่วนใดเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา

2. การอ่านที่เน้นความรู้ความเข้าใจ ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจมีแนวคิดว่าการเรียนรู้ทุกอย่างต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ประการ คือ ประสบการณ์ในเรื่องการเรียนรู้ ควรรู้จักสะสมความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ ดังนั้นทฤษฎีความรู้ความเข้าใจจึงเป็นหน้าที่ของสมองส่วนกลางในการตีความตัวแปรต่าง ๆ การเรียนรู้จึงขึ้นอยู่กับการรู้จักเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับประสบการณ์เดิมและแสดงออกอย่างเหมาะสม

3. การอ่านที่เน้นทฤษฎีพัฒนาการ มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยที่ต้องพึ่งผู้อื่น และจะพัฒนาไปตามความเจริญของแต่ละวัย สิ่งสำคัญที่สุดของช่วงอายุ คือจะมีการเรียนรู้หรือทักษะเฉพาะอย่างในแต่ละช่วงอายุ ถ้าหากในช่วงนั้นไม่เกิดการเรียนรู้ในส่วนนั้นภายหลัง ดังนั้นการอ่านจึงเป็นกระบวนการรับรู้ซึ่งให้เห็นระดับพัฒนาการของนักเรียนและในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอ่านเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้น กาเย (Gagne, 1992, pp. 189 - 199) ได้เสนอแนวทางในการจัดลำดับขั้นตอนการสอนไว้ 9 ขั้น ดังนี้

1. สร้างความสนใจ (Gaining Attention) คือ การทำให้ผู้เรียนมีใจจดจ่อต่อบทเรียน โดยครูใช้วิธีสนทนา ชักถาม หรือใช้วัสดุต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว ละมีความสนใจที่จะเรียนรู้
2. แจ้งจุดประสงค์ (Informing) คือ การบอกให้นักเรียนทราบถึงจุดหมายของบทเรียน และเห็นประโยชน์ในการเรียน
3. ทบทวนความรู้เดิม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้เดิมไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อบทเรียนใหม่
4. เสนอบทเรียนใหม่ (Presenting the Stimulus) โดยใช้สื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เป็นการเสนอสิ่งเร้าที่ใช้ประกอบการสอน
5. ให้แนวการเรียนรู้ (Providing Learning Guidance) โดยครูแนะแนวทางให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง
6. ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ (Eliciting the Performance) ให้นักเรียนอ่านในใจเรื่อง และทำแบบฝึกได้ด้วยตนเอง
7. ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ด้วยการตรวจสอบแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาดของนักเรียน ให้คำชมเชยและแสดงความยินดีในผลงานของนักเรียน
8. ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assessing the Performance) เป็นการวัดผลและประเมินว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติตามจุดประสงค์ของบทเรียนนั้น ๆ ได้หรือไม่ เพียงใด
9. ส่งเสริมความแม่นยำและการโอนการเรียนรู้ (Enhancing Retention and Transfer) โดยการสรุปย่อ ทบทวนบทเรียนที่ผ่านมาเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่ฝังแน่น เช่น การทำการบ้าน การทำรายงาน ฯลฯ (ทิสนา แคมมณี, 2547, หน้า 75 – 76)

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอนอ่านจับใจความสำคัญ คือ ทฤษฎีการจัดระดับความเข้าใจในการอ่านที่รู้จักกันแพร่หลายในวิชาการสอนอ่าน คือการจัดระดับความเข้าใจในการอ่านของ เบอร์มิสเตอร์ (Burmister, 1978, pp. 193 – 194) ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ระดับคือ

1. ระดับความจำ (Memory) เป็นระดับของการจำในสิ่งที่ผู้เขียนกล่าวไว้ ได้แก่ การจำเกี่ยวกับข้อเท็จจริง คำจำกัดความ ใจความสำคัญของเรื่องและลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง
2. ระดับการแปลความหมาย (Translation) เป็นการนำข้อความ หรือสิ่งที่เข้าใจไปแปลเป็นรูปอื่น ๆ เช่น การแปลภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง การถอดความ การนำใจความของเรื่องไปแปลเป็นแผนภูมิ

3. ระดับการตีความ (Interpretation) คือ การเข้าใจและมองเห็นความสำคัญของสิ่งที่ผู้เขียนไม่ได้บอกไว้ เช่น หาเหตุผลเมื่อกำหนดผลมาให้คาดการณ์ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นต่อไป

4. ระดับการประยุกต์ใช้ (Application) คือความสามารถในการเข้าใจหลักการนั้นๆ แล้วนำไปประยุกต์ใช้จนเกิดความสำเร็จ

5. ระดับขั้นวิเคราะห์ (Analysis) คือความสามารถในการอ่านแยกแยะส่วนประกอบย่อย ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นส่วนใหญ่ได้

6. ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นการนำความคิดเห็นที่ได้จากการอ่านมาผสมผสานกันแล้วจัดเรียงใหม่

7. ระดับการประเมินผล (Evaluation) คือความสามารถในการวางเกณฑ์ และตัดสินใจโดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้เป็นบรรทัดฐาน เช่น เรื่องราวที่อ่านนั้นมีอะไรบ้างที่เป็นความคิดเห็น และในการจัดระดับความเข้าใจในการอ่านของเบอร้มเตอร์นั้น มีความสอดคล้องกับลำดับขั้นการเรียนรู้ของบลูม (Bloom) นักจิตวิทยาการอ่าน จึงได้นำหลักการของบลูมมาประยุกต์ใช้ในการฝึกการอ่าน 6 ลำดับขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความจำ เป็นขั้นเริ่มแรกของการอ่านที่สมองจะต้องจำเรื่องราวให้ได้ จำความหมายของคำ ให้คำจำกัดความของคำยาก จำชื่อตัวละครและเหตุการณ์สำคัญ การที่ครูจะรู้่านักเรียนมีความจำเรื่องที่อ่านได้มากหรือน้อยก็ใช้วิธีตั้งคำถามเรื่องที่อ่าน หรืออาจให้สะกดคำบอกความหมายและบอกคำจำกัดความ

ขั้นที่ 2 ความเข้าใจ เป็นขั้นที่นักเรียนสามารถเล่าเรื่องที่อ่านได้ด้วยคำพูดของตน เข้าใจความคิดถ้อยคำ ประโยค และข้อความที่ให้คิดสอใจ สรุปเรื่องเป็นมโนทัศน์ โดยใช้คำพูดของตน ดังนั้นการที่ครูจะประเมินว่านักเรียนมีความเข้าใจมากหรือน้อยเป็นการตั้งคำถามด้วยการให้เล่าเรื่อง

ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ เป็นขั้นที่นักเรียนควรมีการฝึกนำถ้อยคำประโยคและเหตุการณ์ที่ได้จากการอ่านไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นใหม่ หรือนำไปใช้แก้ปัญหาในวิชาชีพอื่น ๆ ดังนั้นคำถามที่ใช้จึงมักกำหนดเป็นสถานการณ์ให้นักเรียนพิจารณาในการนำความรู้มาใช้ประโยชน์

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ เป็นขั้นที่ให้นักเรียนแยกองค์ประกอบย่อยของแนวคิดที่ได้จากการอ่าน การรู้จักแยกความหมายของคำที่มีความหมายหลายอย่าง สามารถบอกได้ว่าองค์ประกอบใดมีความสัมพันธ์กันหรือไม่เกี่ยวข้องกันเลย

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ เป็นขั้นที่ให้นักเรียนสรุปแนวคิดของเรื่อง ค้นหาลักษณะโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกันกับเรื่องที่เคยอ่าน สุภาษิตหรือคำพังเพย ที่มีความหมายเปรียบเทียบแล้วใกล้เคียงกันอีกทั้งยังสามารถสรุปแนวคิดที่เหมือนกันหรือต่างกันได้อีกด้วย

ขั้นที่ 6 การประเมินค่า เป็นขั้นสูงสุดของการคิดที่ให้นักเรียนรู้จักตัดสินใจเรื่องที่จะอ่านว่าอะไรคือส่วนที่เป็นจริง และอะไรคือส่วนที่เป็นเท็จ พิจารณาและค้นหาคุณค่าที่ปรากฏในเรื่องได้แก่ความรัก ความกตัญญู ความซาบซึ้ง และยังรวมไปถึงความเป็นเหตุเป็นผลด้วย เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักสังเกตการณ์ใช้ถ้อยคำ การบรรยายที่ทำให้เกิดภาพพจน์ ตลอดจนความประทับใจอื่น ๆ ที่ได้จากการอ่านเรื่อง (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 95)

การกล่าวถึงทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการสอนอ่านจับใจความที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า การสอนอ่านจับใจความให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีเป็นเครื่องมือในการอธิบายหรือเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย

หลักจิตวิทยาการสอนอ่านจับใจความ การสอนอ่านจับใจความชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้ประสบผลสำเร็จนั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในการสอนหลักสำคัญในการสอน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาที่สำคัญบางประการที่เกี่ยวกับการอ่าน คือ ความพร้อมในการอ่าน กล่าวคือ ถ้าเด็กมีความพร้อมก็สามารถอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพแต่ถ้ายังไม่พร้อมที่จะอ่านก็ไม่สามารถอ่านได้ ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) ของธอร์น ไคค์ (Thorndike) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีที่สุด ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจที่จะเรียนและเรียนรู้ได้จริง ๆ (วรรณิ โสมประยูร, 2539, หน้า 72) ดังนั้นความพร้อมในการอ่านก็คือ ความมีวุฒิภาวะทั้งทางร่างกายและสติปัญญาที่สามารถจะทำการอ่านได้นั่นเอง (เดโช สนวนานนท์, 2512, หน้า 214 อ้างถึงใน นวิวรรณ คูหาภินันท์, 2542, หน้า 37) ดังที่ ฌองส์ ทองปาน (2526, 68 อ้างถึงใน สมลักษณ์ ไพศาลวงษ์, 2543) และสมบัติ จำปาเงิน (2539 อ้างถึงใน กรรณิกา แก้วปานกัน, 2547) ได้แสดงความคิดเห็นอย่างสอดคล้องเกี่ยวกับความพร้อมในการอ่านจับใจความว่า เกิดจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวเด็ก และปัจจัยที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับเด็ก ประกอบด้วย

1.1 ความพร้อมทางร่างกาย ได้แก่ ความสามารถในการมองเห็น คือ สายตามีความแข็งแรงพอที่จะเพ่งตัวหนังสือได้นานๆ

1.2 ความพร้อมทางสมอง จากการศึกษาของนักจิตวิทยาพบว่า ความพร้อมในการอ่านของเด็กจะมีเมื่ออายุสมอง 6 ปี 6 เดือน แต่เด็กย่อมมีความแตกต่างกัน การเริ่มสอนอ่านให้ได้ผลควรเตรียมตัวเด็กให้เกิดความพร้อมเสียก่อน

1.3 ความพร้อมทางอารมณ์ คือ การที่ครูช่วยให้เด็กเกิดความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ

1.4 ความพร้อมทางวิชาการ หมายถึง ความรู้เดิมที่เด็กมีอยู่แล้ว

1.5 ความพร้อมทางด้านสังคม เข้ากับผู้อื่น ได้ดี ทำกิจกรรมกลุ่มแสดงความคิดเห็น ยอมรับความคิดเห็นของกลุ่มได้ ปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่มได้

1.6 ความพร้อมทางภาษาและคำพูด การพูดได้ชัดเจน รู้คำศัพท์พอเพียงในการอ่าน สื่อสารกับคนอื่น ได้รู้เรื่อง

2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หมายถึง สังคมที่เด็กอยู่ และเหตุการณ์อื่น ๆ ที่ผู้ปกครอง กระทำ เพื่อเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุตรหลาน

จากความคิดดังกล่าว ย่อมชี้ให้เห็นว่า การสร้างความพร้อมทางร่างกาย ความพร้อมทางสมอง และความพร้อมทางอารมณ์นั้น ควรคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียนเป็นหลัก ดังนั้นการสอนอ่านจับใจความจึงต้องคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียนด้วยดังเช่น A. J. Harris ได้กล่าวถึงความพร้อมในการอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตทางด้านสรีระ ในการสอนอ่านครูจึงจำเป็นต้องเลือกวิธีที่เหมาะสมกับวัยด้วยเช่นกัน (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 1)

การสร้างแบบฝึก

ความหมายของแบบฝึก

แบบฝึก หรือแบบฝึกหัด เป็นสื่อการเรียนรู้ประเภทหนึ่ง สำหรับให้นักเรียนปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและทักษะเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่หนังสือเรียนจะมีแบบฝึกหัดอยู่ท้ายบทเรียน ในบางวิชาแบบฝึกหัดจะมีลักษณะเป็นแบบฝึกปฏิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 147) การเรียนทักษะให้เกิดประสิทธิผลนั้นต้องอาศัยอุปกรณ์สื่อการเรียนรู้ การสอน ดังในรายงานการวิจัยของ กรมวิชาการ (2538, หน้า ๖) กล่าวไว้ว่า “สื่อและอุปกรณ์ประเภทต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ แบบฝึก ชุดการสอน หนังสือ นิทาน และอื่น ๆ ส่วนใหญ่ช่วยเสริมสร้างทักษะทางภาษาทางการฟัง การพูด การอ่าน การเขียนให้มีการพัฒนาสูงขึ้น”

ด้วยเหตุที่การอ่านเป็นวิชาทักษะ จึงต้องอาศัยการฝึกฝนเป็นสำคัญ วิธีที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการฝึกฝนทางการอ่านจับใจความวิธีหนึ่งก็คือ การทำแบบฝึกหัดที่สร้างขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายประกอบการสอนอ่าน ซึ่งพบว่าได้ผลดีกว่าการสอนอ่านโดยให้ครูชี้แนะเพียงผู้เดียว (สุวรรณ เล็กวิไล, 2526, หน้า 17 อ้างถึงใน สุวนันท์ สันติเดชา, 2547, หน้า 48)

ดังนั้นแบบฝึกจึงเป็นสื่อการเรียนรู้การสอนที่ช่วยในการพัฒนาทักษะการอ่านอีกทางหนึ่ง และการใช้สื่อการสอนช่วยเร้าให้นักเรียนเกิดความสนใจช่วยสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้

สนุกสนานมีชีวิตชีวาไม่น่าเบื่อหน่าย ช่วยให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาไทย (ทัศนีย์ สุภเมธิ, 2542, หน้า 294)

ขวัญเรือน วุฒิกมลชัย (2541, หน้า 48) ได้สรุปความหมายของแบบฝึกไว้ว่า แบบฝึก หมายถึง เครื่องมือหรือสื่อการเรียนการสอนอย่างหนึ่งที่สร้างขึ้น ให้นักเรียนเกิดการเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อฝึกทักษะเพิ่มเติมหลังจากที่ได้เรียนเนื้อหาจากแบบเรียนไปแล้ว โดยมีลักษณะเป็นแบบฝึกที่มีกิจกรรมให้นักเรียนกระทำเพื่อให้สามารถนำประสบการณ์จากแบบฝึกไปใช้ได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว

จากความหมายและความสำคัญของแบบฝึกดังกล่าว สรุปได้ว่า แบบฝึกเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อาจการกระทำจริง และเป็นประสบการณ์ตรงสำหรับผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจ จดจำสิ่งที่ได้ฝึกจากบทเรียน แล้วนำความรู้จากการฝึกไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้

ลักษณะของแบบฝึกที่ดี แบบฝึกเป็นสื่อที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ ลักษณะของแบบฝึกที่ดี ควรเป็นแบบฝึกที่มีเนื้อหาและตัวอย่างที่ชัดเจน ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งมีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของแบบฝึกเอาไว้หลายท่านดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2537, หน้า 145) ได้กล่าวถึงแบบฝึกที่ดีไว้ดังนี้

1. เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียนมาแล้ว
2. เหมาะสมกับระดับ วัย หรือความสามารถของนักเรียน
3. มีคำชี้แจงสั้น ๆ ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจวิธีทำได้ง่าย
4. ใช้เวลาที่เหมาะสม
5. มีสิ่งที่น่าสนใจ และท้าทายให้แสดงความสามารถ
6. มีข้อเสนอแนะในการใช้
7. มีให้เลือกทั้งแบบตอบอย่างจำกัด และตอบอย่างเสรี
8. ถ้าเป็นแบบฝึกต้องการให้ผู้ทำศึกษาด้วยตนเอง แบบฝึกนั้นควรมีหลายรูปแบบและ

ให้ความหมายแก่ผู้ฝึกทำด้วย

9. ควรใช้สำนวนภาษาง่าย ๆ ฝึกให้คิดได้เร็วและสนุก
10. ปลุกความสนใจและใช้หลักจิตวิทยา

ริเวอร์ (River, 1970, pp. 103 - 104) ได้กล่าวถึงลักษณะของแบบฝึกที่ดีควรมีดังนี้

1. ต้องมีการฝึกนักเรียนมากพอในเรื่องหนึ่ง ๆ ก่อนจะมีการฝึกเรื่องอื่น ๆ ต่อไป ทั้งนี้ทำขึ้นเพื่อการสอนไม่ใช่เพื่อทดสอบ

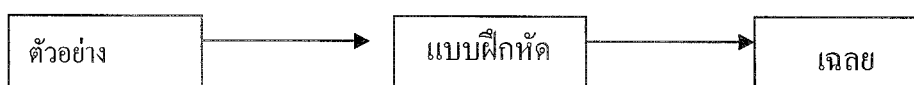
2. แต่ละบทควรฝึกโดยใช้หนึ่งแบบเท่านั้น
3. ฝึกโครงสร้างใหม่กับสิ่งที่เรียนรู้แล้ว
4. ประโยคที่ฝึกควรเป็นประโยคสั้น ๆ
5. ประโยคและคำศัพท์ ควรเป็นแบบที่ใช้พูดกันในชีวิตประจำวันที่นักเรียนรู้จักดีแล้ว
6. เป็นแบบฝึกที่นักเรียนใช้ความคิดด้วย
7. ควรมีแบบฝึกหลาย ๆ แบบ เพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย
8. ควรฝึกให้นักเรียนสามารถใช้สิ่งที่เรียนไปแล้วไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

บิลโลว์ (Billow, 1962, p. 87) ได้กล่าวถึงลักษณะของแบบฝึกที่ดีไว้ว่า แบบฝึกที่ดีต้องดึงดูดความสนใจและสมาธิของเด็ก เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก เปิดโอกาสให้เด็กฝึกเฉพาะอย่าง ใช้ภาษาเหมาะสมกับวัย วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิหลังทางภาษาของเด็ก แบบฝึกที่ดีควรจะเป็นแบบฝึกเสริมสำหรับเด็กเก่ง และซ่อมเสริมสำหรับเด็กที่อ่อน ได้ในขณะเดียวกัน นอกจากนี้ ปราณี ศิริคะรินทร์ (2542, หน้า 12) กล่าวถึงลักษณะของแบบฝึกที่ดีว่า “แบบฝึกต้องเหมาะสมพัฒนาการของผู้ฝึก ผู้สร้างต้องคำนึงถึงความแตกต่าง และความสนใจของผู้ฝึก ต้องมีจุดมุ่งหมายในการสร้าง เพื่อให้ผู้ฝึกได้เกิดทักษะและการพัฒนาทางการเรียนการสอนด้านต่าง ๆ ฉะนั้นแบบฝึกทักษะจึงเป็นสื่อที่ครูควรนำมาใช้ฝึกในสิ่งที่ครูต้องการสอนให้แก่เด็ก โดยมีหลายลักษณะให้เหมาะสมกับวัย ตรงกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนมีข้อเสนอแนะในการใช้ สามารถศึกษาด้วยตนเอง เรียงลำดับจากง่ายไปยาก แก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนได้ ใช้ได้ทั้งเด็กเก่งและเด็กอ่อน ก่อให้เกิดกระบวนการคิดมากกว่าการเน้นความจำ ตลอดจนเนื้อหาที่นำมาใช้ควรเหมาะสมกับความสามารถของเด็กในแต่ละชั้นเรียนด้วย

รูปแบบของแบบฝึก

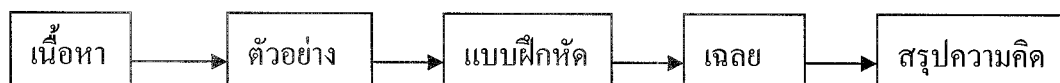
รูปแบบของแบบฝึกตามโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (Reduced Instructional Time: RIT) มี 2 รูปแบบ (มานะ สกฤตภักดิ์, 2521, หน้า 241) คือ

แบบที่ 1 คือ แบบฝึกทักษะ เป็นวิธีการหนึ่งที่น่าไปใช้สอนในวิชาทักษะ เช่นภาษาไทย คณิตศาสตร์ โดยมีรูปแบบการนำเสนอสิ่งที่เป็นองค์ประกอบ หรือโครงสร้างของการฝึกทักษะ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 5 แผนภูมิแสดงโครงสร้างของแบบฝึกแบบที่ 1

แบบที่ 2 เป็นแบบฝึกที่ใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด เป็นวิธีการสอนที่จะนำมาสอนในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีการนำเสนอสิ่งที่เป็นองค์ประกอบหรือโครงสร้างของแบบฝึกตามลำดับดังนี้

ภาพที่ 6 แผนภูมิแสดงโครงสร้างของแบบฝึกแบบที่ 2

หลักในการสร้างแบบฝึก การสร้างแบบฝึกให้ดีมีคุณภาพนั้น มีผู้เสนอแนะวิธีการสร้างไว้ด้วยกันหลายท่าน ดังนี้

รัชณี ศรีไพวรรณ (2527, หน้า 412 – 413 อ้างถึงใน สมศักดิ์ คงแก้ว, 2538, หน้า 32) ได้ให้แนวคิดในการสร้างแบบฝึกไว้ดังนี้

1. สร้างให้สอดคล้องกับหลักจิตวิทยา และพัฒนาการของนักเรียนตามลำดับขั้นการเรียนรู้ โดยเป็นไปตามลำดับความยากง่าย
2. มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนว่าจะฝึกทักษะในด้านใด แล้วจัดเนื้อหาให้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน ถ้าสามารถแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อยตามความสามารถแล้วจึงจัดทำแบบฝึกทักษะจะดียิ่ง
4. มีคำชี้แจงง่าย ๆ สั้น ๆ ที่นักเรียนอ่านเข้าใจและทำแบบฝึกได้ด้วยตนเอง
5. มีความถูกต้อง ครูต้องพิจารณาให้รอบคอบ ทดลองทำด้วยตนเองเสียก่อนอย่าให้มีข้อผิดพลาด
6. ควรมีหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ (2514, หน้า 1 – 2 อ้างถึงใน อมรรัตน์ คงสมบูรณ์, 2536, หน้า 23) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับหลักการสร้างแบบฝึก ไว้ดังนี้
 1. ครูต้องเตรียมแบบฝึกให้รอบคอบว่า ต้องการให้เกิดทักษะใด ใช้แบบฝึกแบบไหนใช้อย่างไร และต้องพิจารณาด้วยว่าแบบฝึกนั้นจะช่วยฝึกทักษะนั้น ๆ จะนำไปใช้ได้หรือไม่
 2. ใช้แบบฝึกสั้น ๆ แต่หลาย ๆ แบบ เพื่อฝึกฝนทักษะอันเดียวกันนั้นจนเกิดความแม่นยำแบบฝึกควรมีหลายแบบ เด็กจะได้ไม่เบื่อ
 3. ให้ฝึกในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น คัดบนกระดานดำ คัดบนกระดานมาปิดไว้ให้อ่าน

4. ประเมินผล ต้องประเมินเพื่อดูว่าเด็กเกิดความชำนาญในทักษะนั้นเพียงใด อาจจะให้เด็กออกมาพูดว่าทำอะไรไม่ได้ในแบบฝึกนั้น หรืออาจหาวิธีอื่นเพื่อค้นคว้าเด็กทำแบบฝึกนั้น ๆ ไม่ได้เพราะอะไร ถ้าเราไม่ประเมินผล เราจะไม่มีโอกาสฝึกเด็กให้เกิดทักษะที่ต้องการได้ ไรจนา แสงรุ่งระวี (2531, หน้า 35) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “การสร้างแบบฝึกให้มีประสิทธิภาพว่า ครูควรคำนึงถึงตัวนักเรียนเป็นสำคัญ โดยดูความพร้อม ระดับสติปัญญา ความสามารถ ความเหมาะสมในการใช้สำนวนภาษา ตลอดจนจัดเนื้อหาและระยะเวลาในการทำแบบฝึก ซึ่งจะทำให้นักเรียนสนใจที่จะนำเอาแบบฝึกที่ครูสร้างขึ้นนี้มาแก้ไขข้อบกพร่อง หรือส่งเสริมทักษะทางภาษาของตนให้ดียิ่งขึ้น”

จากหลักการและแนวทางการสร้างแบบฝึกดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้ คือ การจัดสร้างแบบฝึกให้มีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยพิจารณาถึงหลักจิตวิทยาที่สอดคล้องกับเด็ก และพัฒนาการของเด็ก ดูความพร้อม ระดับสติปัญญา ความสามารถ ความเหมาะสม ในสำนวนภาษา และจัดเนื้อหาสาระกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและระยะเวลาในการทำแบบฝึก เพื่อให้ได้แบบฝึกที่ส่งเสริมหรือแก้ไขความบกพร่องของนักเรียนในการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น

ขั้นตอนในการสร้างแบบฝึก สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531, หน้า 174) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างไว้ ดังนี้

1. ศึกษาปัญหาและความต้องการโดยศึกษาจากการผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. วิเคราะห์เนื้อหาหรือทักษะที่เป็นปัญหา เพื่อใช้ในการสร้างแบบฝึก
3. พิจารณาจุดประสงค์ รูปแบบและขั้นตอนการใช้แบบฝึก
4. สร้างแบบทดสอบโดยแบบทดสอบที่สร้างขึ้นจะต้องสอดคล้องกับเนื้อหาและทักษะที่ต้องการจะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้
5. นำแบบฝึกไปทดลอง เพื่อหาข้อบกพร่องและคุณภาพของแบบฝึก
6. รวบรวมแบบฝึกเป็นชุด โดยจัดทำคำชี้แจง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

จิตวิทยาพื้นฐานในการสร้างแบบฝึกทักษะด้านการอ่าน หลักจิตวิทยาที่นำมาใช้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและแนวทางในการสร้างแบบฝึก เพื่อให้แบบฝึกมีคุณภาพที่เหมาะสมกับผู้เรียน มีดังนี้

กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองของผู้เรียนในแต่ละขั้นอย่างต่อเนื่องดังนี้

1. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) หมายถึง สภาพความพร้อมของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) หมายถึง เมื่อผู้เรียนได้ฝึกหัดหรือกระทำซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ย่อมทำให้เกิดความถูกต้อง กฎแห่งการฝึกแบ่งออกเป็น

2.1 กฎแห่งการใช้ (Law of Use) หมายถึง การฝึกฝนการตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้วจะได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้อยู่เสมอจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มั่นคงถาวรยิ่งขึ้น

2.2 กฎแห่งการไม่ใช้ (Law of Disuse) หมายถึง เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้วแต่ไม่ได้นำเอาความรู้ไปใช้ ไม่ได้รับการฝึกหัด จะทำให้ทำได้ไม่ดี ย่อมทำให้ลืมความรู้นั้นไปได้

3. กฎแห่งความพอใจ (Law of Effect) หมายถึง ผลที่ทำให้เกิดความพอใจเมื่อแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ ทำให้อยากจะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นและในทางตรงกันข้าม ถ้าได้ผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากจะเรียนรู้ เมื่อหน่ายและเป็นผลเสียต่อการเรียนรู้ (อารี พันธุ์ณี, 2534, หน้า 123 - 124)

จากทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคด์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างแบบฝึก โดยมีแนวคิดดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูควรคำนึงถึงอยู่เสมอว่านักเรียนแต่ละคนมีความรู้ ความถนัด ความสามารถและความสนใจทางภาษาแตกต่างกัน ดังนั้นจึงไม่ควรคาดหวังที่จะให้เด็กทุกคนทำได้เหมือนกันหมด ฉะนั้นในการสร้างแบบฝึกควรมีความยากง่ายพอเหมาะและควรมีหลายแบบ

2. การเรียนรู้โดยการฝึกฝน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการฝึกฝนหรือการทำซ้ำ ถ้าผู้เรียนได้ฝึกฝนและใช้ทักษะทางภาษาเป็นประจำจะช่วยให้มีทักษะเพิ่มมากขึ้น

3. การเสริมกำลังใจ การเสริมกำลังใจในทางบวกจะเป็นสื่อช่วยให้นักเรียนทราบว่าสิ่งที่ตนแสดงออกไปนั้นถูกต้อง เมื่อนักเรียนทราบว่าตนเองทำได้ถูกต้องก็จะเกิดความภูมิใจและพยายามทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น (สุจริต เพียรชอบ, 2530, หน้า 134 - 140)

จากความดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ถึงการสร้างแบบฝึกได้ว่า การสร้างแบบฝึกจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ หลายประการและหลักจิตวิทยาที่สำคัญ ๆ ในการสร้างแบบฝึกให้มีประสิทธิภาพ จะส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

ประโยชน์ของแบบฝึก การฝึกทักษะทางภาษาไทยต้องอาศัยการฝึกฝนอยู่เป็นประจำ แบบฝึกจึงเป็นสื่อที่อำนวยความสะดวกต่อการเรียนภาษาไทย ดังนั้นแบบฝึกจึงมีประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. เป็นส่วนเพิ่มหรือเสริมหนังสือเรียนในการเรียนทักษะ เป็นอุปกรณ์การสอนที่ช่วยลดภาระของครูได้มาก เพราะแบบฝึกเป็นสิ่งจัดทำขึ้นเป็นระบบระเบียบ
2. ช่วยเสริมทักษะในการใช้ภาษา แบบฝึกเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เด็กฝึกทักษะการใช้ภาษาได้ดีขึ้น แต่จะต้องอาศัยการส่งเสริมและความเอาใจใส่จากครูผู้สอนด้วย
3. ช่วยในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล เนื่องจากเด็กมีความสามารถทางภาษาแตกต่างกัน การให้เด็กทำแบบฝึกที่เหมาะสมกับความสามารถของเขา จะช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น
4. แบบฝึกช่วยเสริมให้ทักษะทางภาษาคงทน โดยกระทำดังนี้ ฝึกทันทีหลังจากเด็กได้เรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ ฝึกซ้ำหลาย ๆ ครั้งเน้นเฉพาะเรื่องที่ต้องการฝึก
5. ใช้เป็นเครื่องมือวัดผลการเรียนหลังจากจบบทเรียนในแต่ละครั้ง
6. ช่วยให้ครูมองเห็นจุดเด่นหรือปัญหาต่าง ๆ ของเด็กได้อย่างชัดเจนซึ่งจะช่วยให้ครูดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้ทันทั่วถึง
7. ช่วยให้ครูประหยัดแรงงานและเวลา ละครั้งเรียนไม่ต้องเสียเวลาในการคัดลอกแบบฝึกทำให้มีเวลาและโอกาสได้ฝึกฝนมากยิ่งขึ้น
8. แบบฝึกที่จัดทำขึ้นเป็นรูปเล่มที่เด็กสามารถเก็บรักษาไว้ใช้เป็นแนวทาง เพื่อทบทวนด้วยตนเองต่อไป
9. แบบฝึกที่จัดขึ้นนอกเหนือจากที่มีอยู่ในแบบเรียน จะช่วยให้เด็กได้ฝึกฝนอย่างเต็มที่
10. ช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย เพราะแบบฝึกที่จัดพิมพ์ขึ้นเป็นรูปเล่มที่แน่นอน ย่อมลงทุนต่ำกว่าการใช้วิธีพิมพ์ลงกระดาษใบทุกครั้งไป นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในการที่ผู้เรียนสามารถบันทึกและมองเห็นความก้าวหน้าของตนเองได้อย่างมีระบบและเป็นระเบียบ (Ptty, et al, 1963, pp. 469 - 472)

ส่วนชโลบล ทศวิมล (2542, หน้า 90) ได้สรุปประโยชน์ของแบบฝึกไว้ว่า เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียน ในการฝึกทักษะให้เกิดความชำนาญและปลูกฝังคุณค่าและคุณลักษณะนิสัยที่ถูกต้องดีงามในหลายประการ หากแต่ครูผู้สอนที่จำเป็นจะต้องจกนำไปใช้อย่างถูกวิธี ให้นักเรียนได้รับการฝึกหลาย ๆ รูปแบบ หลาย ๆ ครั้ง เหมาะสมกับวัย เวลา และความสามารถของเด็กแต่ละคน จึงจะทำให้แบบฝึกเกิดคุณประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างแท้จริงนอกจากนี้วัชร ขำวิจิตร (2542, หน้า 34) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกไว้ว่า ช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้น ช่วยผ่อนแรงและประหยัดเวลาของกระบวนการเรียนการสอนในตารางเรียน เพราะมีแบบฝึกสามารถนำไปฝึกกิจกรรมนอกเวลาเรียนหรือในชั่วโมงสอนเสริมได้

ส่วนวนิดา สุขวนิช (2536, หน้า 36) และอ้อมน้อย เจริญธรรม (2534, หน้า 108) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกสอดคล้องกันไว้ว่า แบบฝึกเป็นเครื่องช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะในการใช้ภาษาให้ดียิ่งขึ้น นักเรียนสามารถที่จะทบทวนและทำความเข้าใจบทเรียนได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ นักเรียนควรฝึกอย่างสม่ำเสมอด้วย

ดังนั้นจะพบว่า แบบฝึกมีความสำคัญต่อการเรียนภาษาไทย โดยเฉพาะการอ่านจับใจความมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้นักเรียนเกิดความชำนาญ สามารถจับความของเนื้อเรื่องที่อ่านได้รวดเร็วและถูกต้อง เพียงแต่ครูต้องสร้างแบบฝึกให้เหมาะสมกับวัยและความสนใจของนักเรียน โดยให้สอดคล้องกับหลักจิตวิทยา ซึ่งแบบฝึกควรมีหลายรูปแบบ มีภาพและกิจกรรมที่เร้าความสนใจ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนสนใจอ่านจับใจความมากยิ่งขึ้น

หลักเกณฑ์ในการเลือกบทอ่านความยากง่ายของบทอ่านในการสร้างแบบฝึก

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อเรื่องจากบทอ่านที่จะนำมาให้นักเรียนอ่านโดยมีความยากง่ายที่เหมาะสมกับวัย ระดับความสามารถ ความต้องการและความสนใจของเด็กนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ดังนี้

1. คัดเลือกเนื้อเรื่องที่มีโครงสร้างข้อเขียนตรงกับลักษณะโครงสร้างข้อเขียนทั้ง 5 ประเภท คือ ข้อเขียนเชิงบรรยาย หรือพรรณนา (Description) ข้อเขียนเชิงเปรียบเทียบ (Comparison/ Contrast) ข้อเขียนเชิงลำดับเหตุการณ์ (Sequence of Events) และลำดับขั้นตอนหรือวิธีการ (Process) ข้อเขียนเชิงเหตุ - ผล (Cause and Effect) ข้อเขียนเชิงปัญหาและข้อแก้ไข (Problem-Solution) (มณีรัตน์ สุขโชติรัตน์, 2548, หน้า 66 - 71)

2. เนื้อเรื่องที่นำมาให้นักเรียนอ่านแต่ละโครงสร้างข้อเขียนต้องมีความหลากหลายในศาสตร์ความรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พลศึกษา สุขภาพอนามัย ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ฯลฯ การคัดเลือกบทอ่านที่เป็นสารคดีนั้นมุ่งให้สาระความรู้แก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถค้นคว้าหาคำตอบในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกและธรรมชาติ เกี่ยวกับสังคมและประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับมนุษย์ตลอดจนชีวิตของสัตว์โลกได้

3. เนื้อเรื่องที่นำมาให้นักเรียนอ่านจะต้องมีเนื้อหาที่น่าสนใจตามความต้องการของเด็ก และมีระดับความยากง่ายเหมาะสมสำหรับเด็กวัย 8 - 12 ปี (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - ประถมศึกษาปีที่ 4) ซึ่งมักจะสนใจอ่านเรื่องที่เป็นเรื่องจริงเพิ่มมากขึ้น รู้จักวินิจัยการอ่านหาข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ สนับสนุน รู้จักการค้นคว้าเพิ่มขึ้น เด็กผู้ชายสนใจการอ่านเกี่ยวกับการผจญภัย ตื่นเต้นสลับ เรื่องพิศวง การกีฬา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เครื่องบินและการประดิษฐ์ การทดลองง่าย ๆ เด็กผู้หญิงจะสนใจอ่านเรื่องที่แตกต่างกันออกไป เช่น เรื่องการแต่งกาย เสื้อผ้า การบ้าน

การเรีอน เรื่องที่ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายชอบเหมือน ๆ กัน เรื่องตลก การ์ตูนจำขัน ปัญหาสังคม วรรณคดี นิทาน ชาตก สุภาษิตคำพังเพย นิทานพื้นบ้าน นิยายวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ เรื่องชีวประวัติ บุคคลสำคัญ เรื่องโรงเรียน เรื่องของเด็กในวัยเดียวกัน หนังสือสำหรับเด็กในวัยนี้เน้นเรื่องรูปและ เนื้อเรื่องเท่า ๆ กัน หรือรูปอาจจะลดน้อยลงได้ ลดรูปสีลงได้ และมีเนื้อเรื่องยาวขึ้นได้ (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, 2542, หน้า 47 -48)

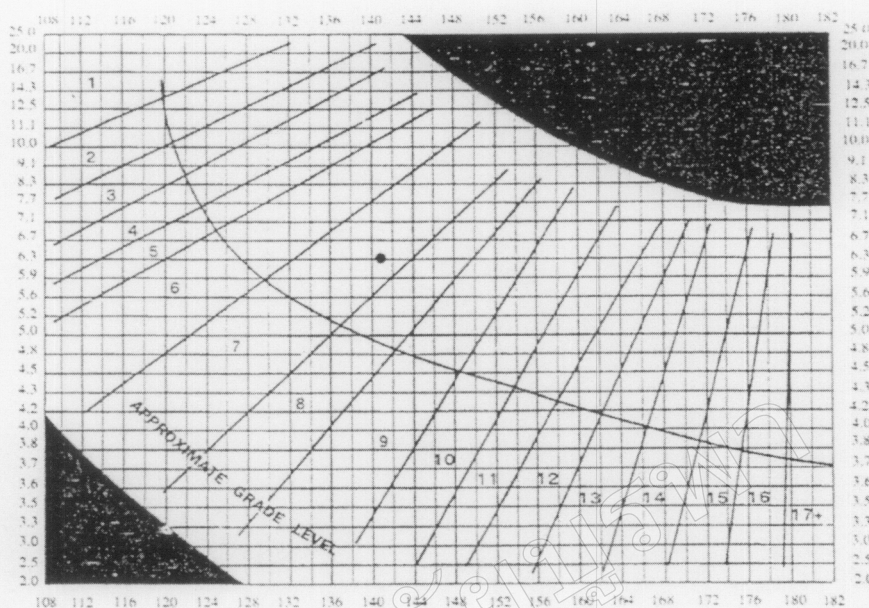
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอ่านของครู จึงควรดำเนินการให้สอดคล้องกับความ สนใจในการอ่านของนักเรียน ควรนำบทอ่านที่ตรงกับความสนใจมาให้นักเรียนอ่านและฝึกได้ อย่างเข้าใจและรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งมีส่วนทำให้เด็กมีโอกาสรู้จักและพัฒนาความชอบและสนใจ การอ่านและควรฝึกให้นักเรียนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เน้นการนำเรื่องที่อ่านมาประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไป

อนึ่งการพิจารณาความยากง่ายในบทอ่าน จะมีสูตรสำเร็จให้ใช้สำหรับพิจารณาระดับ ความยากง่ายของบทอ่าน โดยมีการคิดคำนวณเล็กน้อยแล้วกำหนดตำแหน่งลงในกราฟ (Plot Graph) ซึ่งเป็นตารางระบุระดับความยากง่ายไว้เรียบร้อยแล้ว ตารางนี้ Fry (สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2539, หน้า 82 - 87) ได้ศึกษาวิธีหาความยากง่ายของหนังสือเรียนทุกระดับชั้น โดยใช้เกณฑ์ 2 ประการคือ การหาค่าของจำนวนประโยคใน 100 คำ และหาค่าของจำนวนพยางค์ใน 100 คำ วิธี คำนวณ คือ

1. ให้สุ่มข้อความตอนใดตอนหนึ่งของบทอ่านมา 100 คำ
2. ให้นับจำนวนพยางค์ของคำทั้ง 100 คำนั้น ว่ามีกี่พยางค์
3. ให้นับจำนวนประโยคของข้อความทั้ง 100 คำนั้น ว่ามีกี่ประโยค
4. นำจำนวนประโยคและจำนวนพยางค์ไปหาจุดตัดบนกราฟของฟราย ตัวเลขตัดกัน

ณ จุดใด นั่นคือระดับความยากง่ายของบทอ่านที่ควรใช้ในระดับชั้นนั้น

ข้อสังเกตจากกราฟนี้จะพบว่า ถ้าค่าของประโยคมากและค่าของพยางค์น้อยจะเป็นบท อ่านที่เหมาะสมในระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้นแต่ถ้าค่าของประโยคน้อยและค่าของ พยางค์มาก ก็จะเป็นบทอ่านที่เหมาะสมในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษาขึ้นไป

ภาพที่ 7 ภาพกราฟของฟรายสำหรับวัดระดับความยากง่ายของบทอ่าน

ดังนั้นการเลือกเนื้อเรื่องในบทอ่านที่จะนำมาให้นักเรียนอ่าน เพื่อฝึกทักษะและนำมาสร้างเป็นแบบทดสอบ ต้องเป็นเรื่องที่น่าสนใจตามระดับวัยและพัฒนาการเด็กในระดับชั้นนั้น ๆ เนื้อหาเป็นเรื่องราวสร้างสรรค์ไม่ขัดต่อศีลธรรมอยู่ในความสนใจของนักเรียน และเป็นเรื่องที่นักเรียนยังไม่เคยอ่านมาก่อนภาษาที่ใช้จะต้องอยู่ในเกณฑ์ดี ไม่ควรใช้คำหยาบ คำแสลง (กรมวิชาการ, 2536, หน้า 229) จะช่วยให้การฝึกทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นและเนื่องจากข้อความในบทอ่านแต่ละประเภทต่างก็มีความต่อเนื่องระหว่างใจความสำคัญต่าง ๆ ทั้งใจความหลักและใจความรอง ถ้าผู้อ่านรู้โครงสร้างความคิดของผู้เขียนที่เสนอไว้ในบทอ่านทั้งความคิดหลักและความคิดรอง รวมทั้งบอกได้ว่าบทอ่านนั้นเป็นบทอ่านประเภทใดจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในสิ่งที่อ่านได้มากขึ้น และถ้าผู้อ่านมีความสามารถในการสร้างแผนผังความคิดจากบทอ่านได้ด้วยแล้วจะทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในบทอ่านง่ายยิ่งขึ้น นั่นคือทำให้เนื้อหาที่อ่านออกมาเป็นรูปธรรมชัดเจน สามารถย้อนระลึกและจดจำรายละเอียดภายในเนื้อเรื่องได้ดีขึ้น

การทดสอบคุณภาพของ แบบฝึก หมายถึง การนำแบบฝึกต้นแบบไปทดลองใช้เพื่อศึกษาข้อบกพร่อง ต่าง ๆ ที่จะนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแบบฝึกให้มีคุณภาพ แล้วนำไปทดลองจริง นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขเสร็จแล้วจึงผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ในการทดสอบหาประสิทธิภาพของแบบฝึกนั้นมีความจำเป็น เพราะก่อนที่จะนำแบบฝึกไปใช้จริง ครูจะต้องมั่นใจว่าแบบฝึกที่ผลิตขึ้นมีคุณค่า และเนื้อหาที่บรรจุไปในแบบฝึกนั้นมีความเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนการกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ มีวิธีการกำหนดโดยการประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียน

2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น (E_1) คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ และ (E_2) คือ ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ การกำหนดเกณฑ์ E_1/E_2 ให้มีค่าเท่าใดนั้น ครูผู้สอนควรเป็นผู้พิจารณา โดยปกติเนื้อหาเป็นความรู้ความจำมักตั้งไว้ 80/ 80, 85/ 85 หรือ 90/ 90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะอาจตั้งไว้ต่ำกว่านี้เช่น 75/ 75 เป็นต้น (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2539, หน้า 494 - 495)

ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 1 แบบเดี่ยว (1: 1) เป็นการทดลองกับนักเรียน 1 คน โดยใช้เด็กอ่อน ปานกลาง และเก่ง เพื่อกำหนดหาประสิทธิภาพ แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปกติคะแนนที่ได้จากการทดลองแบบเดี่ยวจะได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก

ขั้นที่ 2 แบบกลุ่ม (1: 10) เป็นการทดลองกับนักเรียน 6- 10 คน โดยละกันระหว่างผู้เรียนเก่ง ปานกลาง และอ่อน เพื่อกำหนดหาประสิทธิภาพ แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นหลังจากการทดลองแบบฝึกครั้งที่ 1 ซึ่งคะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นเกือบเท่าเกณฑ์มาก

ขั้นที่ 3 ภาคสนาม (1: 100) เป็นการทดลองกับนักเรียนทั้งชั้น 30 – 100 คน กำหนดหาประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์ไม่เกินร้อยละ 2.5 ก็ให้ยอมรับ หากต่างกันมาก ผู้สอนควรกำหนดประสิทธิภาพของแบบฝึกใหม่ โดยยึดสภาพความเป็นจริงเป็นเกณฑ์ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2539, หน้า 496 - 499)

แผนผังความคิดกับการสอนอ่าน

การเรียบเรียง ความคิดเป็นปัญหาใหญ่สำหรับคนทุกกลุ่ม เช่น กลุ่มคนทำงาน กลุ่มผู้สอน กลุ่มผู้เรียน และกลุ่มอื่น ๆ การเรียบเรียงความคิดสามารถแสดงออกมาเป็นรูปภาพให้เห็นได้ เมื่อเขียนหรือแสดงออกมาด้วยรูปภาพหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ แล้วสามารถช่วยให้ผู้เขียนจดจำเรื่องนั้น ๆ ได้ ในปัจจุบันเครื่องมือที่ช่วยในการเรียบเรียงความคิดหรือจดบันทึก เรียกว่า แผนผังความคิด แผนที่ความคิด หรือแผนภูมิความคิด แผนผังมโนทัศน์ (Mind Map หรือ Conceptual Map)

แผนผังความคิด (Mind Map) เป็นผลงานการคิดค้นและสร้างของนักจิตวิทยาชาวอังกฤษ ชื่อ โทนี บูซาน (Tony Buzan) ได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณชนครั้งแรกที่รายการ Use your Head ทางสถานีโทรทัศน์ BBC และหนังสือชื่อเดียวกันนี้ โดยสำนักพิมพ์ BBC เมื่อ พ.ศ. 2517

ความหมายของแผนผังความคิด

แผนผังความคิด (Mind Map) คือเครื่องมือในการจัดระบบความคิดที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และเรียบง่ายที่สุด มีรูปแบบการเขียน จดบันทึกที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ โดยใช้รูปภาพ หรือสัญลักษณ์แทนความคิด แผนผังความคิดสามารถเรียกได้หลายชื่อ เช่น แผนภูมิ ผังมโน

ภาพ แผนภาพ โครงเรื่อง แผนภาพความคิด กรอบมโนทัศน์ ซึ่งแปลจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Concept mapping (Schwartz, 1988 cited in Thompson, 2001) กล่าวไว้ว่าเป็นแผนผังที่สรุปข้อมูลจากการเรียนรู้และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิด (Alvermann & Phelps, 1994 cited in Reutzel & Cooter, 1996) โดยเป็นแผนผังที่แสดงจุดเฉพาะของเรื่อง เช่น ชื่อเรื่อง โครงเรื่อง และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ในเรื่อง ซึ่งอาจเป็นแบบเรียงลำดับง่าย ๆ การเปรียบเทียบ และเป็นห่วงโซ่สาเหตุและผลกระทบ (Reutzel & Cooter, 1996) ซึ่งสอดคล้องกับ วิไลพร ธนสุวรรณ (2543) ที่ให้ความหมายว่า แผนผังความคิดเป็นแผนภูมิที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ต่าง ๆ โดยมีเส้นเชื่อมโยงระหว่างมโนทัศน์ซึ่งสามารถถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นรูปธรรมและมีความหมาย เป็นการแสดงถึงเครือข่ายความคิดของบุคคลอย่างแท้จริง

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2543, หน้า 89) ได้กล่าวถึงความหมายของผังความคิด (Concept mapping) ไว้ว่า “การสร้างผังความคิดเป็นการจัดกลุ่มความคิดรวบยอดเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของความคิดระหว่างความคิดหลักและความคิดรองลงไป นำเสนอเป็นภาพหรือเป็นผัง”

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แผนผังความคิด (Concept Mapping) เป็นกลวิธีการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นแผนผังที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำสำคัญต่าง ๆ ในเรื่อง โดยใช้เส้นหรือสัญลักษณ์เชื่อมโยง ทำให้สามารถอ่านความสัมพันธ์นั้นอย่างมีความหมาย

ลักษณะของแผนผังความคิด แผนผังความคิด หรือ ผังมโนภาพ เป็นการนำหลักการทำงานของสมองมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพราะการใช้ผังมโนภาพจะเกิดขึ้นได้จากการทำงานของสมองทั้ง 2 ซีก คือสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา โดยสมองซีกซ้ายทำหน้าที่ในการวิเคราะห์คำ สัญลักษณ์ ตรรกวิทยา สมองซีกขวาทำหน้าที่ ทำหน้าที่ในการสังเคราะห์รูปแบบ สีสัน รูปร่าง ผังมโนภาพจะช่วยประหยัดเวลาในการคิดระดมสมองเรื่องใหม่ ๆ ในเรื่องวางแผน การสรุป การทบทวน และการจดบันทึก (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวจนัง, 2545)

แผนผังความคิด ของเรื่องใด ๆ ย่อมเกิดขึ้นจากการคิดประมวลข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ที่สะสมไว้ในสมองกับข้อมูลที่ได้รับเพิ่มเติมเข้าไปใหม่ ดังนั้นแผนผังความคิดจึงมีคำเรียกในภาษาอังกฤษหลายคำ เช่น Graphic Organizers, Mind Map, Concept Map, Semantic Map, Cognitive Map, Graphic Representation ฯลฯ

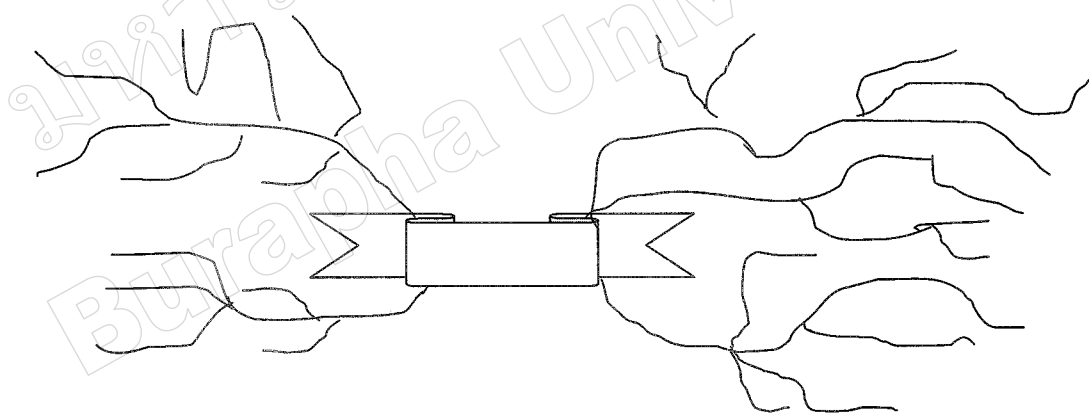
ส่วนประกอบของแผนผังความคิด มักประกอบด้วยคำหลัก (Key Word) หรือวลีที่เป็นความคิดสำคัญ (Key Word) ของเรื่องที่กล่าวถึง กับคำ หรือวลีที่เป็นความคิดรอง อันเป็นส่วนประกอบของคำหลักหรือความคิดสำคัญนั้น โดยมีการใช้เส้นโยงความสัมพันธ์ระหว่างคำหลัก

กับคำที่เป็นส่วนประกอบ หรือระหว่างความคิดสำคัญกับความคิดรองที่เป็นส่วนประกอบว่ามี ความสัมพันธ์กันอย่างไร (นลินี บำเรอราช, 2545)

ประเภทของแผนผังความคิด

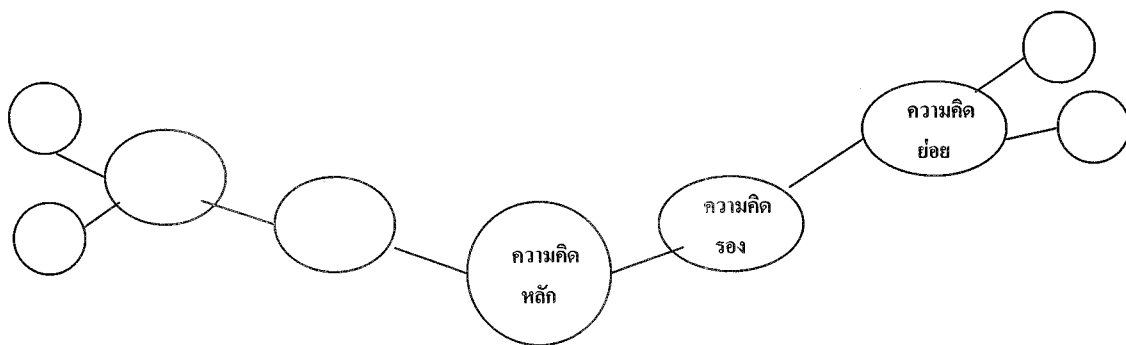
การเขียนแผนผังความคิดสามารถทำได้หลาย ๆ ลักษณะ ลักษณะหนึ่งเหมาะกับประเภท หนึ่ง ซึ่งแต่ละแบบมีลักษณะนิยมใช้แตกต่างกันและมีชื่อเรียกแตกต่างกันดังนี้

1. แผนผังความคิดลักษณะกิ่งไม้ (Mind Map) เป็นการแสดงแผนผังตามกระบวนการ คิดตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อช่วยให้เห็นภาพรวมของเรื่องที่กล่าวถึงอย่างชัดเจน ช่วยในการคิดวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ของความคิด ความต่อเนื่องของความคิด และเชื่อมโยงความคิดได้ชัดเจนขึ้น การเขียนแผนผังความคิด ผู้เรียนสามารถเขียนให้สั้น โหลแตกย่อยออกไปให้ได้มากที่สุดจนสามารถ เห็นภาพของสิ่งที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงสิ่งที่คิดได้ทั้งหมด ในการเขียนแผนผังความคิดจะกำหนด ความคิดหลักของเรื่องไว้ตรงกลาง แล้วแตกความคิดเป็นความคิดหลักและความคิดรอง ความคิด ย่อยไปเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่จะใช้เส้นโค้งเพื่อมีพื้นที่ในการเขียนคำมากขึ้นและจะเขียนคำให้เป็นไป ในแนวเดียวกันเพื่อความสะดวกในการอ่าน และ ไม่มีขอบเขตตายตัว เพื่อให้ผู้ทำแผนผังความคิด สามารถคิดต่อเนื่องไปได้ดังตัวอย่าง

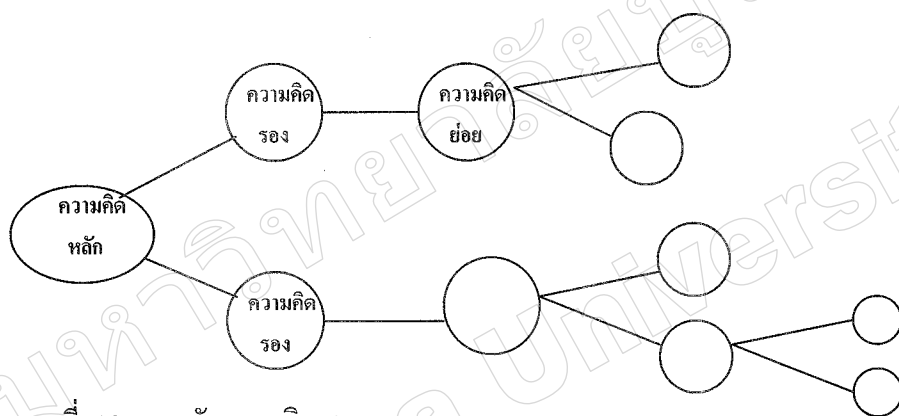
ภาพที่ 8 แผนผังความคิดลักษณะกิ่งไม้

2. แผนผังความคิดรวบยอด (Concept Map) เป็นการเขียนแผนผังความคิดที่เน้นการ เชื่อมโยงความคิดรวบยอดของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเขียนได้โดยเขียนให้ความคิดหลักอยู่ตรงกลาง

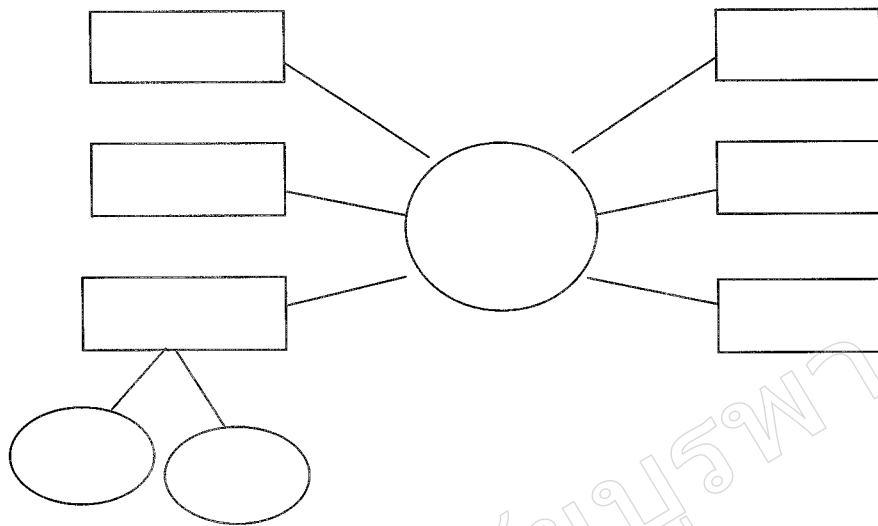
ภาพที่ 9 แผนผังความคิดหลักเป็นต้นทางของความคิด แล้วขยายไปด้านใดด้านหนึ่ง

เขียนให้ความคิดหลักเป็นต้นทางของความคิด แล้วขยายไปด้านใดด้านหนึ่ง

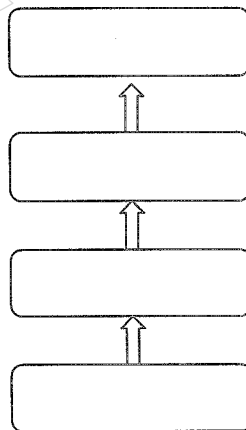
ภาพที่ 10 แผนผังความคิดรวบยอด

3. แผนผังรูปใยแมงมุม (Web or Spider Map) เป็นแผนผังที่เหมาะสมสำหรับเรื่องที่มีแนวความคิดหลัก หรือ ความคิดสำคัญ และ มีความคิดที่เป็นส่วนประกอบหลายอย่าง พร้อมทั้งมีรายละเอียดของแต่ละส่วนประกอบ โดยเขียนความคิดหลักหรือคำหลักไว้ตรงกลาง เขียนคำที่เป็นส่วนประกอบตามเส้นใยหลักที่ต่อออกมา ส่วนรายละเอียดต่าง ๆ ของส่วนประกอบก็ทำเส้นแขนงออกมาแล้วเขียนรายละเอียดที่เส้นแขนงนั้น

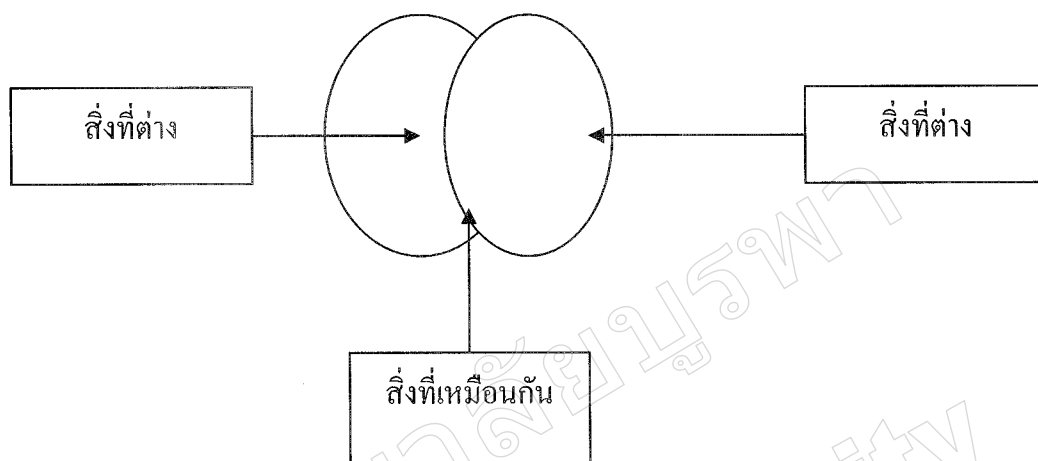
ภาพที่ 11 แผนผังรูปใยแมงมุม

4. แผนผังรูปขั้นบันได (Descending Ladder or Time Ladder Map) เป็นแผนผังที่เหมาะสมสำหรับเรื่องที่แสดงลำดับเวลา ลำดับเหตุการณ์ กระบวนการหรือขั้นตอนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยมีจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้าย การทำแผนผังรูปขั้นบันได ควรมีการใช้ลูกศรช่วยเพื่อชี้ว่าเริ่มต้นจากขั้นใด สิ้นสุดที่ขั้นใด

ภาพที่ 12 แผนผังรูปขั้นบันได

5. แผนผังแสดงการเปรียบเทียบ (Comparison or Contrast Map) เป็นแผนผังที่เหมาะสมกับเรื่องที่ต้องการแสดงความแตกต่าง และ ความคล้ายคลึงกันของสิ่งที่น่าสนใจมาเปรียบเทียบกัน

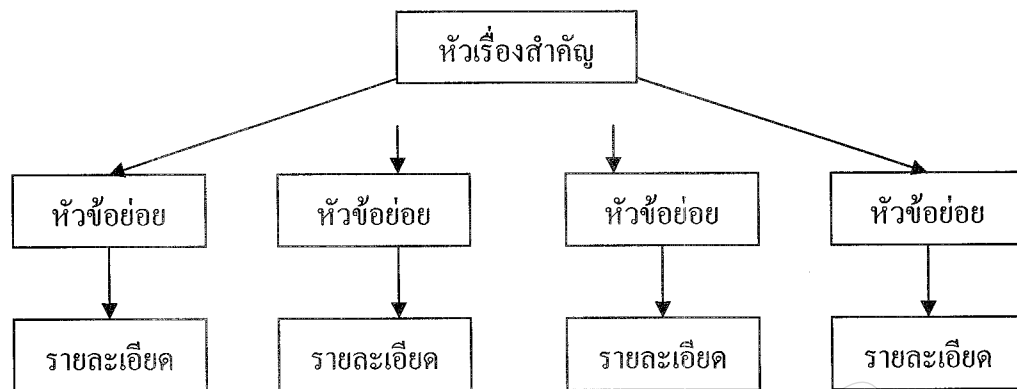
ภาพที่ 13 แผนผังแสดงการเปรียบเทียบ

การแสดงความเหมือนและความต่างกันอาจแสดงด้วยตารางโดยระบุชื่อของสิ่งที่น่าสนใจมาเปรียบเทียบกัน แล้วเขียนรายละเอียดของส่วนประกอบแต่ละอย่าง

สิ่งที่เปรียบเทียบ	หอม	กระเทียม
ส่วนประกอบ		
รส		
เปลือก		
ลักษณะผล		

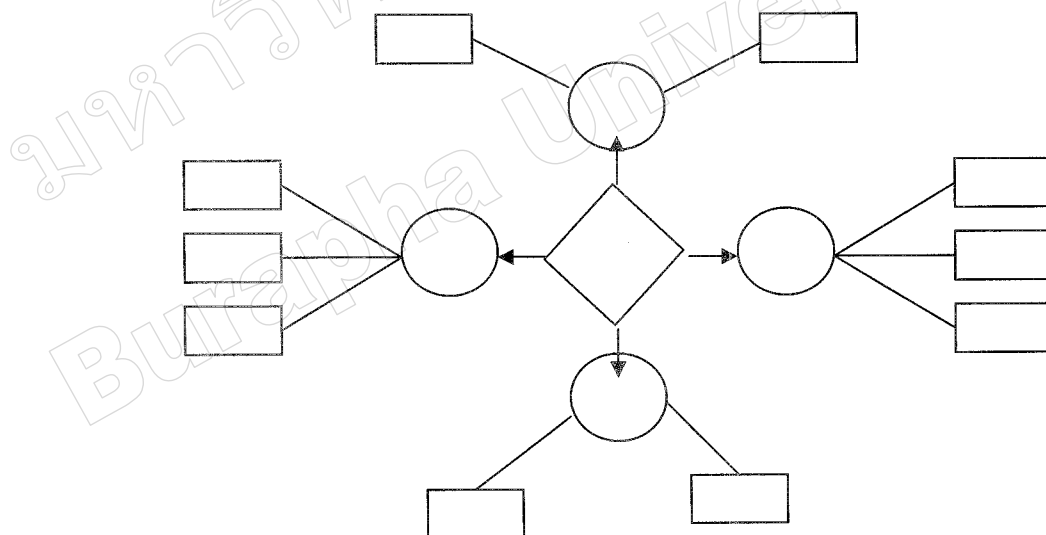
ภาพที่ 14 แผนผังการเปรียบเทียบ

6. แผนผังการจำแนกประเภท (Classification Map) เป็นแผนผังที่เหมาะสมกับเรื่องที่ต้องการแสดงความสัมพันธ์ของหัวเรื่องสำคัญกับหัวข้อย่อยที่เป็นส่วนประกอบ หรือหัวข้อย่อยที่เป็นส่วนสนับสนุนหัวเรื่องสำคัญ และมีรายละเอียดของหัวข้อย่อยนั้น ๆ แผนผังนี้มีรูปร่างเหมือนพุ่มไม้ดังภาพ

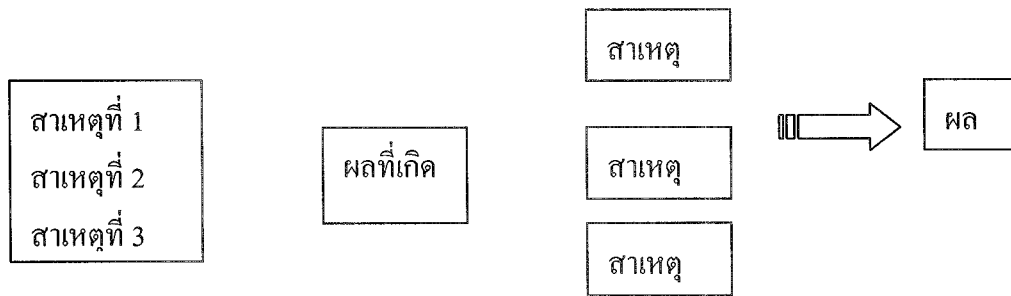
ภาพที่ 15 แผนผังการจำแนกประเภท

7. แผนผังบรรยายแก่นเรื่อง (Thematic or Descriptive Map) เป็นแผนผังที่แสดงความคิดสำคัญ ซึ่งเป็นแก่นเรื่องอยู่ตรงกลาง แล้วโยงความสัมพันธ์กับส่วนประกอบอื่นๆ แยกออกไป

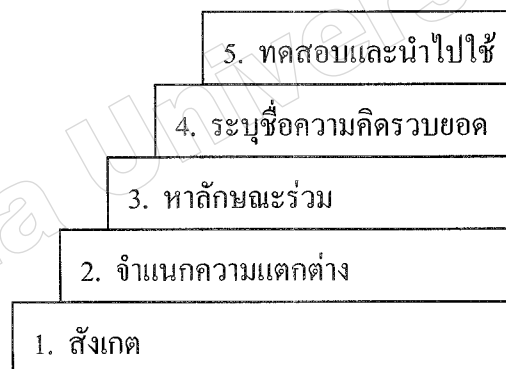
ภาพที่ 16 แผนผังบรรยายแก่นเรื่อง

8. แผนผังแสดงเหตุผล (Cause/Effect Map) เป็นแผนผังที่แสดงสาเหตุต่างๆ และผลที่เกิดขึ้นตามมา การทำแผนผังเพื่อแสดงเหตุผลอาจทำได้หลายแบบ เช่น

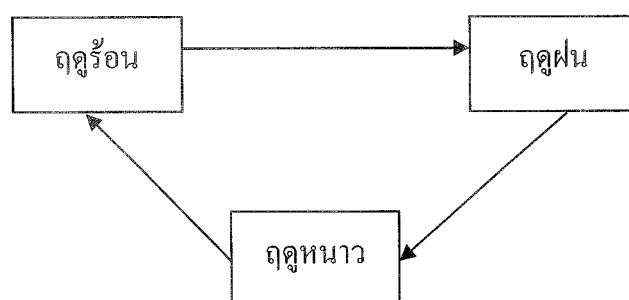
ภาพที่ 17 แผนผังแสดงเหตุผล

9. แผนผังแบบเปรียบเทียบเรียงลำดับ (The Ranking Ladder) เป็นการเรียงลำดับมาก-น้อยสูง-ต่ำ รูปธรรม - นามธรรม หรือ การจัดลำดับก่อนหลัง เช่นการจัดลำดับก่อนหลัง ของ กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด มีขั้นตอนดังนี้

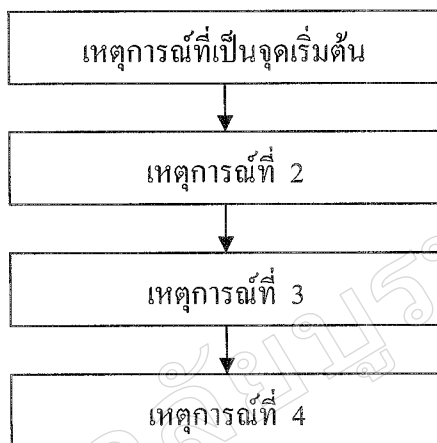
ภาพที่ 18 แผนผังแบบเปรียบเทียบการจัดลำดับก่อนหลัง

การเรียงลำดับ เช่นการหมุนเวียนของฤดูกาล หรือ วงจรชีวิตแมลง

ภาพที่ 19 แผนผังแบบเปรียบเทียบเรียงลำดับ

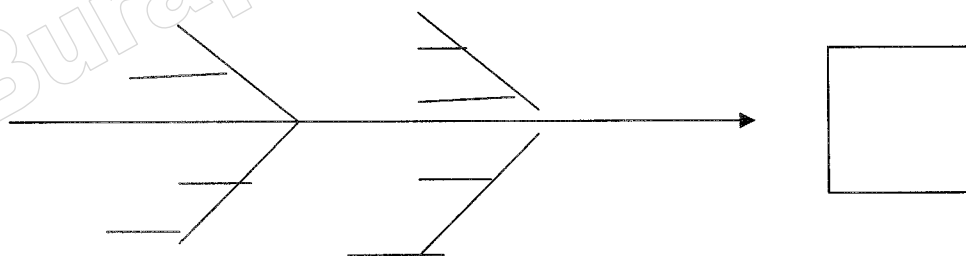
10. แผนผังแบบลูกโซ่เหตุการณ์ (Event Chain) เป็นแผนผังที่ใช้บรรยายขั้นตอนของเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น การเจริญเติบโตของพืช ลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยจะเริ่มตั้งแต่เหตุการณ์ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นแล้วเรียงลำดับเหตุการณ์ตามขั้นตอน เชื่อมโยงกันไปจนถึงผลในขั้นสุดท้าย

ภาพที่ 20 แผนผังแบบลูกโซ่เหตุการณ์

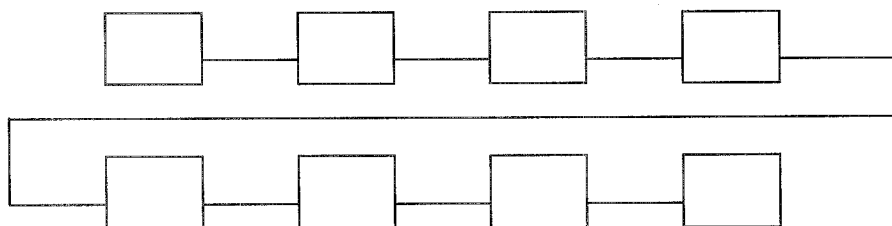
นอกจากนี้ยังมีแผนผังรูปอื่น ๆ ที่อาจนำมาใช้แสดงความคิดของเราได้ ถ้าเราเห็นว่าเหมาะสมสอดคล้องกับแนวความคิดที่ต้องการแสดงดังภาพดังนี้

แผนผังก้างปลา (Fish Bone Map)

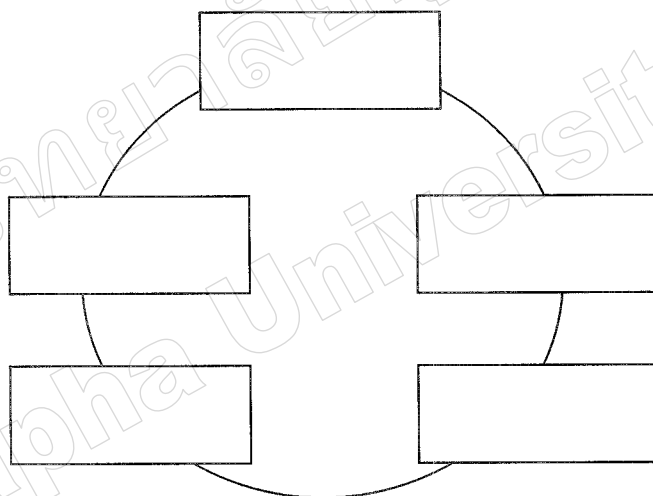
ภาพที่ 21 แผนผังก้างปลา

แผนผังลำดับต่อเนื่อง (Sequence Chart)

ภาพที่ 22 แผนผังลำดับต่อเนื่อง

แผนผังวงกลม (Circle Map)

ภาพที่ 23 แผนผังวงกลม

สิ่งสำคัญเกี่ยวกับการสร้างแผนผังความคิด นั้น ผู้สร้างต้องอธิบายได้ว่า คำ/วลี ต่าง ๆ ที่ปรากฏในแผนผังนั้น มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันอย่างไร และ ต้องการตรวจสอบว่าคำ/วลี เหล่านั้นอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมหรือไม่ตามระดับความสำคัญของความคิดเรื่องนั้น ๆ

การสร้างแผนผังความคิด อาจใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ดังที่เสนอมมาแล้ว และยังสามารถสร้างรูปลักษณะขึ้นใหม่ก็ได้ รูปลักษณะใหม่อาจเป็นการผสมผสานแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน แต่ทั้งนี้ต้องไม่สร้างความสับสนหรือความยุ่งยากในการทำความเข้าใจของเรา และของผู้อื่นที่อ่านแผนผังนั้น เช่นแต่ละคนอาจสร้างแผนผังการแก้ปัญหาด้วยรูปสัญลักษณ์ต่างกันแต่สามารถสร้างความเข้าใจได้ง่าย ๆ แก่ทุกคนที่เก็บแผนผังนั้น

การสร้างความคิดและช่วยให้เข้าใจแก่นความเข้าใจแผนผังนั้นอาจใช้เทคนิคอื่น ๆ เข้าช่วย เช่น ใช้สี แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มความคิด ใช้ลูกศรช่วยแสดงให้เห็นว่าความคิดต่าง ๆ ในแผนผังนั้นมีความสัมพันธ์การอย่างไร นอกจากนั้นอาจใช้รูปทรงเรขาคณิตแสดงขอบเขตของคำ/วลีที่เป็นความคิดในระดับเดียวกัน เช่น หัวข้อย่อยต่าง ๆ รองจากหัวข้อใหญ่ รูปทรงเรขาคณิตอย่างหนึ่งใช้ล้อมกรอบความคิดประเภทหนึ่ง อีกรูปทรงหนึ่งใช้ความคิดประเภทอื่น ๆ ตามแต่เราจะใช้

การเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ของผู้เรียนทุกคนย่อมต้องการความเข้าใจและสามารถจดจำเรื่องนั้น ๆ ได้ การสร้างแผนผังความคิด ดังกล่าวมานี้ย่อมตอบสนองความต้องการนั้นได้ดี รวมทั้งยังนำไปใช้ได้กับการเรียนในทุกวิชา นำไปใช้เป็นเครื่องช่วยในการอ่าน เมื่ออ่านเรื่องราวใดแล้วพยายามสร้างแผนผังความคิดขึ้นมาช่วยทำให้การอ่านมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทำให้เข้าใจเรื่องนั้นได้ดี ขึ้นและจำเรื่องได้ดี เมื่ออธิบายเรื่องนั้น ๆ ต่อผู้อื่นก็ใช้แผนผังนี้ประกอบคำอธิบายก็ช่วยให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่ายขึ้น

ขั้นตอนการสอนอ่านโดยใช้แผนผังความคิด นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวทางในการสอนโดยใช้แผนผังความคิด ไว้เพื่อประโยชน์ในการนำไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเริ่มตั้งแต่การสอนเขียนแผนผังความคิด ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ (Reutzel & Cooter, 1966)

1. อ่านเรื่องแล้วสรุปรายการใจความสำคัญออกมา ได้แก่ เหตุการณ์หลัก บทบาท ตัวละคร และเขียนโครงร่างของเรื่อง
2. วาง ตำแหน่งของชื่อเรื่อง หรือหัวข้อเรื่องไว้ตรงกลางของแผนผัง
3. วาดเส้นเชื่อมโยงจากศูนย์กลางของแผนผังไปที่เหตุการณ์หลักขอโครงการเรื่องที่สรุปไว้
4. วาดเส้นเชื่อมโยงจากเหตุการณ์หลักไปที่รายละเอียดของโครงเรื่องที่สรุปไว้

ในการสอนครูอาจต้องช่วยแนะนำ ดังที่ ทอมสัน (Thompson, 2001) ได้เสนอขั้นตอนการสอนแผนผังความคิดไว้ ดังนี้

1. ครูแนะนำคำสำคัญหรือคำคุณแก่ให้นักเรียน แล้วให้นักเรียนร่วมแสดงความคิดเห็นขณะที่ครูเขียนทุกความคิดลงบนกระดาน
2. ครูนำการอภิปรายร่วมกันถึงคำต่าง ๆ ที่จดลงบนกระดานและหาความสัมพันธ์ของคำเหล่านั้น แล้วเขียนคำเชื่อมโยงคำดังกล่าว
3. ครูและนักเรียนช่วยกันวาดแผนผังความคิดของเรื่องในบทเรียนนั้น ๆ

ขั้นตอนการสอนดังกล่าว สอดคล้องกับที่ สมพร วัฒนศิริ (2538) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ทำความเข้าใจเรื่องจากประสบการณ์พื้นฐาน
2. อ่านสำรวจคร่าว ๆ หาตัวสำคัญของเรื่องและหัวข้อเรื่อง
3. จัดทำแผนภาพโครงเรื่อง
4. อ่านในใจอย่างละเอียด
5. เขียนข้อมูลในแผนภาพเพิ่มเติมปรับให้สมบูรณ์
6. ตรวจสอบกับบทอ่าน
7. พุด – เขียนตามแผนภาพ

การทำความเข้าใจเรื่องอาจเริ่มจากการตั้งคำถามดังที่ ทศนีย์ ศุภเมธิ (2542) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. กำหนดคำถามให้ผู้เรียนคิด
2. ให้ผู้เรียนระดมกำลังพลังสมอง เพื่อหาสิ่งที่ผู้เรียนคิดถึงการระดมพลังสมองจะเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่ออกมาใช้ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกลึบลึกในทางความคิดปล่อยจิตใจให้มีอำนาจเหนือสมอง ไม่ต้องกังวลว่าสิ่งที่คิดออกมานี้สัมพันธ์กับประเด็นที่ตัวหรือไม่ จะถูกหรือผิดเพราะใช้เวลาประมาณ 5 นาที เขียนหัวข้อเรื่อง ปัญหา หรือประเด็นที่มอบหมายให้ลงในแผ่นกระดาษ จากนั้นให้ผู้เรียนเขียนทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนทราบ โดยไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิดตรงประเด็นหรือไม่ เขียนให้เร็วที่สุดจนกระทั่งหมดความรู้ ส่วนงานกลุ่มต้องให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีโอกาสคิดอย่างอิสระที่สุดโดยประวิงการประเมินความคิดออกไปไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ในระหว่างที่มีการคิด การสร้างสรรค์ จุดประสงค์ของการระดมพลังสมองก็เพื่อนำไปสู่การที่สามารถแก้ปัญหาได้
3. เขียนความคิดรวบยอดหลักไว้ตรงกลาง แล้วแตกสาขาออกมาเป็นความคิดรวบยอดย่อยตามลักษณะของความคิด
4. ลากเส้นเชื่อมโยงในแต่ละความคิดรวบยอด ความคิดรวบยอดที่สำคัญ จะอยู่ใกล้จุดศูนย์กลางมากกว่า ความคิดรวบยอดที่สำคัญน้อยลงไปจะอยู่ห่างจุดศูนย์กลางออกไปเรื่อย ๆ
5. ลากเส้นเชื่อมโยงให้เหมาะสม แต่ละเส้นต้องเชื่อมต่อกับเส้นอื่น ๆ
6. คำต่าง ๆ ควรมีลักษณะเป็นหน่วย เช่น หนึ่งคำ ต่อหนึ่งเส้น จะช่วยให้แต่ละคำสามารถเชื่อมโยงกับคำอื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น
7. ใช้สี ช่วยให้การจดจำและจุดประกายความคิดสร้างสรรค์
8. ใช้ลูกศร ช่วยแสดงให้เห็นว่าแนวความคิดต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกันอย่างไร
9. ใช้เครื่องหมาย แสดงการเชื่อมโยงหรือมิติอื่น ๆ

10. ใช้รูปทรงเรขาคณิต แสดงขอบเขตของคำที่มีลักษณะของคำใกล้เคียงกัน

11. ใช้ภาพรูป 3 มิติ เพื่อให้โดดเด่น

การอ่านจับใจความเป็นการอ่านที่มีความสำคัญ ผู้อ่านจะต้องมีความสามารถในการคิด สามารถจับประเด็นสำคัญของเรื่องได้ ถ้านักเรียนสามารถจับประเด็นสำคัญของเรื่องได้จะสามารถวิเคราะห์เรื่อง ประเมินค่าสิ่งที่อ่านได้ ดังนั้นการให้นักเรียนมีความสามารถในการทำแผนผังความคิดจากการอ่านจะช่วยให้ นักเรียนจับประเด็นสำคัญ รายละเอียดของเรื่องได้ ซึ่งจะนำไปสู่การคิดได้และเกิดความเข้าใจในการอ่านในที่สุด

การใช้แผนผังความคิดในการสอนภาษาไทย

กรมวิชาการ (2545, หน้า 140) ได้กล่าวถึงการใชแผนผังความคิดในการสอนไว้ดังนี้

1. ใช้ในการเตรียมการอ่าน การอ่านและการฟังจะเกิดความเข้าใจได้ก็ต่อเมื่อผู้อ่านและผู้ฟังต้องมีประสบการณ์พื้นฐานในเรื่องที่จะอ่านและฟังก่อนเสมอแผนผังความคิดจะช่วยให้การประเมินความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนช่วยกันระดมสมองเกี่ยวกับเรื่องที่จะอ่านก่อนว่าผู้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับเรื่องที่จะอ่านอย่างไรบ้างในระหว่างระดมสมองผู้เรียนจะใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน
2. ใช้ระหว่างอ่าน ในขณะที่ผู้เรียนอ่านเรื่อง ผู้เรียนจะทำแผนผังความคิดโดยเขียนเหตุการณ์ของเรื่องที่อ่านตามลำดับ
3. ใช้หลังการอ่าน เมื่อผู้เรียนอ่านจบแล้ว ผู้เรียนจะสร้างแผนผังความคิดจะช่วยให้การสรุปเรื่องราวเป็นแผนภาพทำให้จำเรื่องราวได้แม่นยำ
4. ใช้แผนผังความคิดเล่าเรื่องและการรายงาน ในขณะที่เล่าเรื่องและการรายงาน ผู้เรียนจะใช้แผนผังสร้างขึ้นมาเล่าเรื่องหรือการรายงานเรื่องราวให้ชั้นเรียนทราบ
5. ใช้แผนผังความคิดในการเขียนย่อเรื่องหรือย่อความ การเขียนย่อความหาผู้เรียนอ่านเรื่องจัดทำแผนผังความคิดแล้ว นำแผนผังความคิดมาเขียนสรุปความหรือเขียนย่อความ จะทำให้ผู้เรียนสามารถจับประเด็นที่จะย่อเรื่องได้ครบถ้วนแล้วสมบูรณ์
6. ใช้แผนผังความคิดช่วยในการเขียนเรื่อง การเตรียมการเขียน หากผู้เรียนช่วยกันระดมสมองและจัดความคิดเป็นแผนผังความคิดเป็นโครงเรื่องที่จะเขียนแล้วนำความคิดมาเชื่อมโยงเป็นหัวข้อเรื่องย่อจัดทำแผนผังความคิด เพื่อไปสู่การเขียนขยายต่อไป
7. แผนผังความคิดจะเป็นเครื่องมือในการเรียนภาษาไทย เป็นยุทธศาสตร์ที่จะช่วยพัฒนาความเข้าใจการอ่าน ในการเรียนวรรณคดี ช่วยให้สามารถจำเรื่องราวในวรรณคดีได้แม่นยำขึ้น ช่วยเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน และยังเป็นกำหนดทิศทางการเขียนเรื่องราว

สรุปได้ว่า วิธีการสอนเพื่อสร้างแผนผังความคิดครูจะต้องอธิบายวิธีการสร้างแผนผังความคิด โดยให้นักเรียนอ่านเนื้อเรื่อง เมื่ออ่านจบให้นักเรียนหาความคิดหลักกับความคิดรองเขียนเป็นแผนผังความคิดในกระดาษที่เคลื่อนย้ายได้ก่อนเขียนลงสมุด และครูแนะนำเรื่องการประเมินผล แล้วให้นักเรียนประเมินตนเอง หลังจากนั้นครูกล่าวย้ำเรื่องการนำความรู้เรื่องการสร้างแผนผังความคิดไปใช้ และนอกจากแผนผังความคิดยังเป็นเครื่องมือที่ดีในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ไม่ว่าจะเป็นการสอนในด้านทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน

จากแนวทางการสอนอ่านจับใจความและการสอนโดยใช้แผนผังความคิดที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สรุปเป็นลำดับขั้นตอนการสอนอ่านจับใจความโดยใช้แผนผังความคิด 4 ขั้น คือ

- ขั้นที่ 1 นำคู่บทเรียน/ สร้างความสนใจและเตรียมการอ่าน
- ขั้นที่ 2 ให้แนวการเรียนรู้
- ขั้นที่ 3 ลงมือฝึกปฏิบัติ
- ขั้นที่ 4 ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้

ประโยชน์ของแผนผังความคิด แผนผังความคิดช่วยให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ในเรื่องทำให้มีความเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้ดีขึ้น และเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนมีปัญหาทางการอ่าน มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความคิดหลักและความคิดย่อยๆ ในเรื่องที่อ่านได้ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเรื่องที่อ่านได้เจตนาตรงกับผู้เขียน และแก้ปัญหาทางการอ่านเพื่อความเข้าใจของผู้เรียนได้ (Lapp & Flood, 1988) อีกทั้งยังช่วยให้ครูมีการวางแผนและจัดการในการสอนความเข้าใจได้ดีขึ้น (Reutzel & Cooter, 1996) ซึ่งสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2545, หน้า 130) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแผนผังความคิดไว้ ดังนี้

1. ช่วยบูรณาการความรู้เดิมกับความรู้ใหม่
2. ช่วยพัฒนาความคิดรวบยอดให้ชัดเจนขึ้น
3. ช่วยเน้นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง
4. ช่วยพัฒนาการอ่าน การเขียน และการคิด
5. ช่วยวางแผนในการเขียน และการปรับปรุงการเขียน
6. ช่วยในการอภิปราย
7. ช่วยวางแผนการสอนของครู โดยการสอนแบบบูรณาการเนื้อหา
8. เป็นเครื่องมือการประเมินผล

นอกจากนี้ สมพร วัฒนศิริ (2538) ได้กล่าวว่า การสร้างแผนผังความคิดทำให้เห็นความสัมพันธ์ของเนื้อเรื่องที่มีการโยงสัมพันธ์ด้วยกัน มีทั้งความคิดรวบยอดหลักและความคิด

รวบยอดรองลงไป ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจในการอ่านและเพิ่มความคงทนในการเรียนรู้ ช่วยในการพัฒนาความคิดแบบวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) เพิ่มการมีเหตุผลอีกด้วย เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการคิด การวางแผน การนำเสนอ ตลอดจนช่วยในด้านความจำ การทำความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ การสรุปบทเรียน

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนสอนในห้องเรียน การทำแผนผังความคิดยังมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ดังที่สมพร วัฒนศิริ (2538) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ช่วยในการสอนคำใหม่
2. ช่วยในการจัดกลุ่มความรู้ของเรื่องที่อ่านทำให้จำง่าย
3. ช่วยในการอ่านเพื่อความเข้าใจ
4. ช่วยในการสรุปสาระสำคัญของเรื่องที่อ่านและการย่อ
5. ช่วยในการเขียนเรียงความ
6. ส่งเสริมการอ่านแบบวิเคราะห์
7. ส่งเสริมการพูด การฟัง การเขียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ทัศนีย์ ศุภเมธิ (2542) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่า แผนผังความคิดช่วยให้ประหยัดเวลาในการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดกลุ่มเนื้อหา การปรับปรุงการระลึก การสร้างสมความคิดสร้างสรรค์ มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับการคิดไตร่ตรอง และการเรียนรู้ แผนผังความคิดใช้ได้กับผู้เรียนทุกวิชา นักเรียนทบทวนบทเรียนจากแผนผังความคิด ควบคุมการระดมสมองในเรื่องใหม่ ๆ การวางแผน การสรุป การทบทวน และการจดบันทึก เป็นต้น ผู้สร้างแผนผังความคิด ขึ้นใช้มักเข้าใจเรื่องนั้นเป็นอย่างดี ผู้อื่นที่เห็นแผนผังดังกล่าว ก็สามารถเข้าใจโครงสร้างทั้งหมดของเรื่องนั้นได้ง่ายขึ้นด้วยเช่นกัน (นลินี บำเรอราช, 2545)

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรณ (2541, หน้า 149 – 150) กล่าวถึง ประโยชน์ของแผนผังได้ว่า แผนผังจะช่วยให้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้มาก และถ้ามีการฝึกฝนในเรื่องนี้ก็จะช่วยให้เข้าใจสิ่งที่เรียนได้ง่ายขึ้น เพราะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพรวมของเนื้อหา ด้วยการทำแผนผัง ช่วยลดความซับซ้อนของเนื้อหา และช่วยจัดระบบของเนื้อหา จึงทำให้เข้าใจแล้วยังช่วยให้จำได้ง่ายขึ้นอีกด้วย

สุนีย์ สอนตระกูล (2535) สรุปถึงประโยชน์ของแผนผังความคิดว่า แผนผังความคิดจะช่วยในการเตรียมการสอนของครู ใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลและการเรียนรู้สำหรับนักเรียน

จากความดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า แผนผังความคิดช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อเรื่องที่อ่านได้ง่ายขึ้น สามารถรวบรวมแนวคิดเป็นลำดับขั้นตอน จับประเด็นสำคัญและรายละเอียดของเรื่องได้ ช่วยในการสรุปบทเรียนและการประเมินผล ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีความสนใจในการอ่านมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถนำวิธีการเขียนแผนผังความคิดนี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนวิชา

ต่าง ๆ ได้อีกด้วย ครูผู้สอนควรนำวิธีการ แนวคิดนี้ไปปรับใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ตามความเหมาะสมกับเรื่อง เนื้อหาวิชา หรือสาระการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นการช่วยพัฒนาความคิด การจำและการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้เป็นอย่างดี

การวัดผลและประเมินผล

ความหมายของการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวัดผล หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่เป็นตัวเลขซึ่งเป็นปริมาณที่มีความหมายเพื่อใช้แทนคุณภาพหรือคุณลักษณะในตัวผู้เรียน โดยต้องการอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง กระบวนการที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กับการวัดผล กล่าวคือเป็นการนำค่าตัวเลขหรือข้อมูลที่ได้จากการวัดผลมาพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ แล้วจึงสรุปหรือตัดสินได้ว่า มีคุณภาพเป็นอย่างไร

จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์เป็นการวัดพฤติกรรมทางด้านความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่า เป็นการตรวจสอบพฤติกรรมผู้เรียนในด้านพุทธิพิสัย มีการวัดตามจุดหมายและลักษณะวิชาที่เรียน 2 ด้าน คือ

1. การวัดด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจความรู้ความสามารถทางการปฏิบัติ โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เห็นผลงานปรากฏออกมาทำให้สังเกตละวัดได้ การวัดทักษะการปฏิบัติต้องให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง ๆ ข้อทดสอบทางด้านนี้เรียกว่าข้อทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาวิชารวมถึงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน วิธีการสอบวัดได้ 2 ลักษณะ คือ การสอบปากเปล่า และการสอบแบบให้เขียนตอบ

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านเนื้อเป็น การวัดพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย หรือความรู้ความคิด โดยเป็นผลมาจากการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมเหล่านี้

1. ด้านความรู้ความจำ หมายถึง ความสามารถทางสมองในอันที่จะทรงไว้หรือรักษาไว้ซึ่งเรื่องราวต่างๆที่บุคคลได้รับรู้เข้าใจในสมอง
2. ด้านความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานความรู้ความจำแล้วขยายความคิดออกไปอย่างสมเหตุสมผล สามารถสื่อความเข้าใจที่ตนมีอยู่นั้นไปผู้อื่นได้อย่างถูกต้องความเข้าใจมี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) แปลความ 2) การตีความ และ 3) การขยายความ

3. ด้านการนำไปใช้ หมายถึง การนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนรู้อย่างเต็มที่ไปแก้ปัญหาที่แปลก ใหม่ หรือสถานการณ์ใหม่ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน แต่อาจคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับเรื่องที่เคยพบเห็นมาก่อนได้

4. การวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะเรื่องราว ข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ใด ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ ได้ และสามารถบอกได้ว่าส่วนย่อย ๆ นั้น แต่ละส่วนสำคัญอย่างไร ส่วนใดสำคัญที่สุด ต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างไรและมีหลักการใดร่วมกันอยู่

5. การสังเคราะห์ หมายถึง การนำองค์ประกอบย่อย ๆ ต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 สิ่งขึ้นไปมารวมเข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน เพื่อให้เห็นโครงสร้างที่ชัดเจน แปลก ใหม่ ไปจากเดิม มีลักษณะคล้ายความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่แปลกใหม่ มีคุณค่าและเป็นประโยชน์

6. การประเมินค่า หมายถึง ความสามารถในการวินิจฉัย ตีราคาสิ่งต่าง ๆ หรือเรื่องราวได้ อย่างมีหลักเกณฑ์เป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไป

พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยนี้ พฤติกรรมด้านความรู้ ความจำ เป็นพฤติกรรมที่มีระดับต่ำสุดถือเป็นพฤติกรรมพื้นฐาน ส่วนพฤติกรรมด้านความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และประเมินค่า เป็นพฤติกรรมสูงกว่าความรู้ความจำ

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement Test) หมายถึงแบบทดสอบที่วัดความรู้ของนักเรียนที่ได้เรียนไปแล้ว ซึ่งมักเป็นข้อคำถามให้นักเรียนตอบด้วยกระดาษและดินสอ (Paper and Pencil Test) กับให้นักเรียนปฏิบัติจริง (Performance Test) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2539, หน้า 171)

เยาเวดี วิบูลย์ศรี (2540, หน้า 28) ได้สรุปแนวคิดไว้ว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์เป็นแบบทดสอบวัดความรู้เชิงวิชาการ มักใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เน้นการวัดความรู้ความสามารถจากการเรียนรู้ในอดีต หรือในสภาพปัจจุบันของแต่ละบุคคล

กรอนลันด์ (Gronlund, 1993, p. 1 อ้างถึงใน พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2548, หน้า 96) กล่าวว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เป็นกระบวนการเชิงระบบ เพื่อการวัดพฤติกรรมหรือผลการเรียนรู้ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีหน้าที่หลักสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะและความสามารถทางวิชาการ ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ ว่าบรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2548, หน้า 96)

ประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

โดยทั่วไปแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูสอน เป็นแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นใช้กันโดยทั่วไปในสถานศึกษา แบบทดสอบประเภทนี้ สอบเสร็จก็ทิ้งไป จะสอบใหม่ก็สร้างกันขึ้นมาใหม่หรือเอาของเก่ามาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ไม่มีการวิเคราะห์หว่าข้อสอบนั้นดี – เลวประการใด แบบทดสอบนี้จึงไม่อาจรับรองคุณภาพได้ เป็นแบบทดสอบข้อเขียน (Paper and Pencil test) ซึ่งแบ่งออกได้อีก 2 ชนิดคือ

1.1 แบบทดสอบอัตนัย (Subjective or Essay test) เป็นแบบทดสอบที่กำหนดคำถามหรือปัญหาให้แล้วให้ผู้ตอบเขียนโดยแสดงความรู้ ความคิด เจตคติ ได้อย่างเต็มที่

1.2 แบบทดสอบปรนัย หรือแบบให้ตอบสั้น ๆ (Objective Test or Short Answer) เป็นแบบทดสอบที่กำหนดให้ผู้สอบเขียนตอบสั้น ๆ หรือมีคำตอบให้เลือกแบบจำกัดคำตอบ (Restricted Response Type) ผู้ตอบไม่มีโอกาสแสดงความรู้ ความคิด ได้อย่างกว้างขวางเหมือนแบบข้อสอบอัตนัย แบบทดสอบชนิดนี้แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ แบบทดสอบถูก - ผิด แบบทดสอบเติมคำ แบบทดสอบจับคู่ แบบทดสอบเลือกตอบ

2. แบบทดสอบมาตรฐาน เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา โดยผ่านการหาคุณภาพหลายครั้ง มีการวิเคราะห์ปรับปรุงจนมีคุณภาพ มีมาตรฐาน กล่าวคือ มีมาตรฐานในการดำเนินการสอบ วิธีการให้คะแนน และแปลความหมายของคะแนน (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2548, หน้า 96)

การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ

1. การทดสอบแบบอิงกลุ่มหรือการวัดผลแบบอิงกลุ่ม เป็นการทดสอบที่เกิดจากแนวความเชื่อในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล การทดสอบแบบนี้ยึดคนส่วนใหญ่เป็นหลักในการเปรียบเทียบ โดยพิจารณาคะแนนผลการสอบของบุคคลเทียบกับบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่ม คะแนนจะมีความหมายก็ต่อเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับคะแนนของบุคคลอื่นที่สอบฉบับเดียวกัน จุดมุ่งหมายของการทดสอบแบบนี้ก็เพื่อจะกระจายบุคคลทั้งสองกลุ่มไปตามความสามารถ (อารมณ เพชรชื่น, 2527)

2. การทดสอบแบบอ้างอิงเกณฑ์หรือการวัดผลแบบอ้างอิงเกณฑ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดระดับความรู้พื้นฐานและความรู้ที่จำเป็นในการบ่งบอกถึงความรู้ของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ การประเมินจะนำผลสอบไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ไม่ต้องการไปเปรียบเทียบกับผู้อื่น เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่ามีความสามารถถึงเกณฑ์หรือไม่ (ภัทธา นิคมานนท์, 2540, หน้า 65)

แบบอ้างอิงเกณฑ์ จำแนกได้ 2 ประเภทดังนี้

1. แบบทดสอบอิงจุดประสงค์ เป็นแบบทดสอบอิงเกณฑ์ที่สร้างขึ้นโดยยึดจุดประสงค์ รายวิชา ส่วนมากจะมีการกำหนดระดับเกณฑ์หรือมาตรฐานเพื่อบ่งชี้ระดับความรู้ของผู้สอบซึ่งมักจะใช้คะแนนจุดตัดของแบบทดสอบ
2. แบบทดสอบอิงมวลความรู้ เป็นแบบทดสอบอิงเกณฑ์ที่สร้างขึ้นโดยยึดหลักเฉพาะของมวลความรู้ แบบทดสอบชนิดนี้จะหลีกเลี่ยงการกำหนดคะแนนจุดตัดแต่จะใช้การประมวลหรือความสามารถของผู้สอบที่สามารถตอบถูกในประชากรข้อสอบ (บุญเชิด ภิญโญ อนันตพงษ์, 2527, หน้า 21 - 22)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการอ่านจับใจความ

งานวิจัยในประเทศ

วันเพ็ญ คุณพิริยะทวี (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบฝึกการอ่านจับใจความสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกการอ่านจับใจความสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพ 81.85/ 80.85 ซึ่ง สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/ 80 ที่กำหนดไว้ และผลของการอ่านจับใจความก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยแบบฝึกการอ่านจับใจความสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนการทดสอบการอ่านจับใจความของนักเรียนกลุ่มทดลองก่อนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เบญจรัตน์ ปิ่นเวหา (2549) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้เพลงประกอบการสอน ผลวิจัยพบว่าความสามารถในการอ่านจับใจความหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้เพลงประกอบการสอนสูงกว่าก่อนได้รับการเรียนรู้

อาภรณ์พรรณ พงษ์สวัสดิ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยเทคนิค KWL Plus พบว่าความสามารถในการอ่านจับใจความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยเทคนิค KWL Plus แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทัศนีย์ แก้วงาม (2550) ได้พัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่านจับใจความกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนท่าหลวงนาคำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 จำนวน 32 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุดฝึกทักษะการอ่านจับใจความกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ 84.58 / 83.36 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กรรณิการ์ ชันดี (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดศรีบุญเรือง ระหว่างกลุ่มที่นักเรียนเลือกสารโฆษณาด้วยตนเอง กับกลุ่มที่ครูเลือกให้ พบว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความ ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้สารโฆษณาที่นักเรียนเลือกด้วยตนเองและที่ครูเลือกให้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นริศรา สุนทรราช (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความภาษาไทยที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 87.72/ 86.36 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยต่างประเทศ

ซีเดอร์ (Seder, 2001) ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบแรงจูงใจในการอ่านระหว่างนักเรียนปกติ (Non - LRD) กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการอ่าน (LRD) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนเกรด 4 มีแรงจูงใจในการอ่านสูงกว่านักเรียนเกรด 5 นักเรียนปกติ (Non- LRD) มีแรงจูงใจในการอ่าน ได้แก่ ความคาดหวังในตนเอง (Efficacy) และความท้าทาย (Challenge) สูงกว่านักเรียนที่มีความบกพร่องทางการอ่าน (LRD) ขณะที่นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการอ่านมีแรงจูงใจในการอ่านองค์ประกอบความคาดหวังของคนอื่น (Compliance) สูงกว่านักเรียนปกติ (Non - LRD)

วิลเลียมส์ (Williams, 2002) ได้ศึกษาผลของการสอนใจความสำคัญของเรื่อง โดยดำเนินการจัดการเรียนการสอนในนักเรียนเกรด 2 และเกรด 3 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำในโรงเรียนที่มีระดับความยากจนสูง โดยเปรียบเทียบการสอนแบบปกติที่ใช้การสอนแบบความเข้าใจ เรื่องราวกับโปรแกรมที่ปรับปรุงในเรื่องความเข้าใจแก่นเรื่อง พบว่านักเรียนเกรด 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางความเข้าใจดีกว่าเกรด 2 การใช้โปรแกรมระบุแก่นเรื่องกับโปรแกรมความเข้าใจเรื่องราว ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนมีความเข้าใจสูงขึ้นเมื่อใช้การสอนที่นำเอาโครงสร้างบทเรียน ยุทธวิธีและการอภิปรายมารวมกัน

โคเวซ (Kovach, 2001) ทำการวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการอ่านและชนิดของรางวัล ของนักเรียนเกรด 4 โดยเมื่อนักเรียนสามารถอ่านจับใจความเนื้อเรื่องที่กำหนดให้ได้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจะมอบรางวัลให้เพื่อเป็นแรงจูงใจในการอ่าน ผลการวิจัยพบว่า ชนิดของรางวัลไม่มีผลกระทบต่อแรงจูงใจในการอ่าน

เดลาเนย์ (Delaney, 2002) ทำการศึกษาผลของยุทธวิธีในการฝึกอ่านเพื่อความเข้าใจกับนักเรียนระดับ 4 และระดับ 5 โดยแบ่งการทดลองออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ฝึกให้นักเรียนเรียนจับใจความสำคัญของเรื่อง กลุ่มที่ 2 ฝึกให้นักเรียนอ่านเนื้อเรื่องแล้วขีดเส้นใต้ประเด็นสำคัญ ๆ เอาไว้แล้วทำการจดบันทึกสิ่งที่สำคัญเหล่านั้นเท่าที่จำได้ และกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มควบคุมใช้วิธีเดิมผลการทดลอง พบว่า คะแนนความเข้าใจโดยเฉลี่ยของกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม

งานวิจัยที่เกี่ยวกับแผนผังความคิด

งานวิจัยในประเทศ

กรรณิกา แก้วปานกัน (2547) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนผังความคิดกับวิธีสอนปกติ พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนผังความคิดมีความเข้าใจในการอ่านหลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นางเยาว์ เกี่ยมขุนทด (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการเพื่อศึกษาเรื่องการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่อง การอ่านและเขียนสะกดคำโดยใช้แผนผังความคิด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทยเรื่อง การอ่านและเขียนสะกดคำโดยใช้แผนผังความคิด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 81.42/ 82.22 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/ 80 และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมพร ขวาทไทย (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องทักษะการเขียนจดหมายโดยใช้แผนผังความคิด (Mind Mapping) วิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทยเรื่องทักษะการเขียนจดหมายโดยใช้แผนผังความคิด วิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ 90.16/ 89.20 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/ 80 ที่ตั้งไว้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปริยานันท์ ไวยเวช (2548) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการจำการวิเคราะห์และการสังเคราะห์จากเรื่องที่อ่านโดยใช้เทคนิคแบบแผนผังความคิดกับเทคนิคแบบโครงเรื่อง พบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้เทคนิคแบบแผนผังความคิดมีการพัฒนาความสามารถด้านการวิเคราะห์และการสังเคราะห์จากเรื่องที่อ่านมากกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้เทคนิคแบบโครงเรื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ดวงสุตา ชูชื่น (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กิจกรรมพัฒนาด้านการเขียนสรุปความจากการอ่านกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้แผนผังความคิดของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนรู้ด้วยกิจกรรมพัฒนาด้านการเขียนสรุปความจากการอ่านกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้แผนผังความคิดมีผลสัมฤทธิ์ด้านการเขียนสรุปความจากการอ่านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนรู้ด้วยแผนจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จินดา ทองขุนห่อ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการใช้เทคนิคแผนที่ความคิดตามแนวคิดของโทนี บูซาน เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนทรงวิทยศึกษา พบว่านักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการอ่านจับใจความสูงขึ้นเป็นลำดับและมีคะแนนทักษะการอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จำเนียร เล็กสุมา (2552) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความจากนิทานส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสร้างแผนที่ความคิด พบว่าความสามารถในการอ่านจับใจความจากนิทานส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการสร้างแผนที่ความคิดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้

งานวิจัยต่างประเทศ

จอห์นสัน (Johnson, 1988, pp. 198 – A) ได้ทำการศึกษาผลของการใช้แผนผังสรุปโยงเรื่องเป็นแบบฝึกหัดเพิ่มเติมเพื่อฝึกการอ่านจับใจความของนักเรียนระดับ 4 ผลการวิจัย พบว่า ความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนที่เรียนโดยการทำแผนผังสรุปโยงเรื่องด้วยตนเองแตกต่างจากกลุ่มที่เรียนด้วยการตอบคำถามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เลดเจอร์ (Ledger, 2003, p. 273) ได้ศึกษาการใช้แผนผังความคิดแบบร่วมมือเพื่อที่จะพิจารณาว่าจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ ความมั่นใจในตนเองด้านวิทยาศาสตร์และเจตคติด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนหญิงที่เรียน พบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่ากลุ่มนักเรียนหญิงที่เป็นกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนหญิงในกลุ่มควบคุมและกลุ่มนักเรียนชายที่เป็นกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์สูงกว่ากลุ่มนักเรียนชายในกลุ่มควบคุม

ซิน (Xin, 2003, p. 2276 - A) ได้ศึกษาผลที่แตกต่างกันของกลยุทธ์การสอน 2 กลยุทธ์ คือกลยุทธ์การแก้ปัญหาที่อาศัยแผนผังความคิดและกลยุทธ์การสอนการแก้ปัญหาแบบดั้งเดิมที่มีต่อความคงทนการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์และได้ศึกษาการรับรู้ของตนเองเกี่ยวกับการแก้โจทย์

ปัญหาคณิตศาสตร์ก่อนและหลังสอน รวมทั้งศึกษาความพึงพอใจในด้านการใช้กลยุทธ์การแก้ปัญหาที่กำหนดให้ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 22 คนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้และปัญหาในวิชาคณิตศาสตร์ จากผลการวัดการแก้โจทย์ปัญหาพบว่ากลุ่มที่สอนโดยอาศัยแผนผังความคิดนั้นสามารถแก้โจทย์ปัญหาได้ดีกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ และผลการวัดความคงทน การรับรู้ของตนเองและความพึงพอใจของนักเรียน พบว่ากลุ่มที่สอนด้วยการสอนที่อาศัยแผนผังความคิดชอบแก้ปัญหามากกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีดั้งเดิม

แวง (Wang, 2005, pp. 63 – O2A: 253) ได้ทดสอบนักเรียนก่อนเรียนโดยใช้แผนผังความคิดในการจำแนกผลสัมฤทธิ์ตามความแตกต่างของจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ยุทธวิธีผังความคิด ได้แก่ การจับคู่ การจำแนกบุพบทและการให้นักเรียนรวบรวมผังความคิด สื่อการสอนจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ายุทธวิธีการใช้ผังความคิดทั้ง3แบบให้ผลในการจำแนก ผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกัน

เบา (Bao, 2005, pp. 62 - 01A: 375) ได้นำเสนอข้อมูลด้วยเทคนิคแผนผังความคิดโดยนำมาใช้เพื่อค้นหาหาข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการเลือกเว็บมากกว่าที่จะใช้ในการนำเสนอข้อมูลแบบธรรมดาโดยใช้ Internet Explorer มีหน้าที่นำเสนอข้อมูลรวมถึง แผนผังต้นไม้แบบย่อสรุปและการค้นหาเป้าหมาย การเปรียบเทียบการทดสอบ และได้รับการออกแบบการนำไปใช้วัดพฤติกรรมของผู้ใช้เพื่อค้นหาข้อมูลในเว็บไซด์ ผลการศึกษานี้ให้เห็นว่าการนำเสนอข้อมูลโดยใช้แผนผังความคิดนั้นเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์สำหรับการเรียนรู้ข้อมูลและความรู้ใหม่ ๆ

ซินดี้ (Cindy, 2008) เสนอการใช้แผนที่ความคิดเพื่อช่วยในการอ่านของนักเรียนเกรดหนึ่ง วัดประสิทธิภาพของการใช้แผนที่ความคิดนี้คือ 1) ให้นักเรียนสามารถสร้างแผนที่ความคิดได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์เพื่อแสดงความเข้าใจในการอ่านของพวกเขา 2) ให้นักเรียนสามารถแสดงแผนที่ความคิดเพื่อแสดงความเข้าใจของเนื้อหาที่ถูกกำหนดให้ และ3) ให้นักเรียนสามารถตอบคำถามแสดงความเข้าใจในเนื้อหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการใช้แผนที่ความคิดหรือการนำเสนอแผนภาพใด ๆ มีส่วนช่วยในการพัฒนาการอ่านของนักเรียนได้

จิก หมวย และเลียน (Gek Moi and Lian, 1999 cited in Bao, 2005, pp. 64) แนะนำการใช้แผนที่ความคิดเพื่อช่วยนักเรียนจีนที่มีความสามารถในการอ่านไม่ดี ให้เข้าใจเนื้อหาของบทความและสามารถตอบคำถามเพื่อทดสอบความเข้าใจให้ดีขึ้น วัดประสิทธิภาพของการใช้แผนที่ความคิดนี้คือ 1) นักเรียนสามารถเข้าใจและจำบทความที่อ่านได้ดีขึ้น สามารถเชื่อมต่อกับความหมายต่าง ๆ แบบแผนของเนื้อเรื่องและแนวคิด ข้อมูลต่าง ๆ ของบทความ 2) แผนที่เสมือน (Visual Mapping) สามารถช่วยนักเรียนพัฒนาทักษะการคิดและข้อมูลต่าง ๆ ของบทความ และ3) นักเรียน

มีความเชื่อมั่นมากขึ้นในการตอบคำถามการประเมินความเข้าใจการอ่านของคุณครู ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการใช้แผนที่ความคิดสามารถช่วยนักเรียนจัดการข้อมูลที่ได้จากการอ่านและสามารถเข้าใจเนื้อหา และจดจำข้อความภายในของบทความได้ดีขึ้น

ซาคาเรีย (Zakaria, 2008) เสนอการใช้แผนที่อธิบายความหมายของคำ (Semantic Mapping) เพื่อช่วยความเข้าใจในการอ่าน นักวิจัยท่านนี้เสนอการออกแบบกึ่งการทดลองกับนักเรียนสองกลุ่มคือ กลุ่มที่ได้รับการสอนการใช้แผนที่อธิบายความหมายของคำ และกลุ่มที่ได้รับการสอนการอ่านแบบดั้งเดิม (Conventional Method) การทดลองนี้ถูกใช้กับการเรียนการสอนในวิชาภาษาอังกฤษ ผลการทดลองพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนใช้แผนที่อธิบายความหมายของคำสามารถตอบคำถามการวัดผลได้ดีกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสอนการใช้แผนที่อธิบายความจำ